

LES LLENGÜES DE LA DOCUMENTACIÓ DE L'ARXIU DEL CONSELL DE LES PAÜLS D'ISÀVENA DEL 1546 AL 1667 (II)¹

Artur QUINTANA I FONT*
Universitat de Heidelberg

5. FORMACIÓ DE PARAULES

Els préstecs, i més encara les interferències de l'aragonès i el castellà, són també ben presents en els manuscrits en els processos de formació de mots.

5.1. Habilitació

5.1.1. Formes verbals

a) Infinitius habilitats com a substantius: *lo gastar* (195), *lo beure* (292), *lo tonre* (1081), *lo afermar dels po[rc]s* (027), *al despo[p]ar* (814)...

b) Participis passats habilitats com a substantius: *huna pescada* (1069), *a la laurada* (452), *la gitada* (1093), *lo fet de Neril* (67), *nosaltres, jurast* (01), *los escrjst* (08), *Y contat rebuda y despesa* (0112)...; també com a adjectius: *lo honrat Joan Palàs* (0153), *pedra escasiada [...]* *dos bentanas cuadradas de pedra picada* (208), *gent espesida* (0150)... Observeu *lebast los fruiet* (296), on el participi ja quasi té caràcter de preposició.

c) Participis de present habilitats com a substantius: *pagar a entrant de festas de Nadal* (16), *lo tjnent Ramon Pontaró* (052), *dar [...]* *lo restant acabada la obra* (307), *abjtant de Soïls* (070)...

* AQuintana-Font@t-online.de, quintana@mezquin.com

¹ Vegeu «Les llengües de la documentació de l'Arxiu del Consell de les Paüls d'Isàvena del 1546 al 1667 (I)», *Alazet*, 18 (2006), pp. 217-250.

5.1.2. Formes adjetives o pronominals

a) Adjectius habilitats com a substantius: *lo dia que [e]ls castelans héran a Bilaplana* (418), *que no decse entrar dengon areneso ni gascó* (207).

b) No manquen altres casos, com ara indefinits o numerals, habilitats com a substantius: *pagant lo tanto* (298), *una quarta de bino* (129)...

5.1.3. Noms postverbals

a) Formats a partir de l'arrel pura: *rescat* (0203), *protest* (195), *agoart* (83), *acort* (050), *arrest* (073), *debat* (036), *carey* (044)... Els préstecs o interferències de l'aragonès o del castellà van d'acord amb les pautes d'aqueixes llengües per a la formació de mots: *desbio de Picalós* (423), *gastos* (057), *njnguns enbargos* (0150)...

b) Formats amb un increment *-e*: *lo devte* (67), *del conte del Plano* (045), *pacte* (0154), *recapte* (099), *donar bon cobre* (61)...

c) Formats amb un increment *-a*: *a sus costas* (53), *deu dias de serca* (659), *fer la cryda* (66), *en paga de* (014)...

5.2. Derivació

5.2.1. Sufixació

5.2.1.1. Substantius augmentatius, diminutius, pejoratius

a) Augmentatius: *-às, -assa*: *carasas* (0109), *fornaso* (701), *als Canalasos* (653)...; *-astre, -astro*: *polastres* (422), *polastros* (700)...

b) Diminutius: *-et, -eta*: *La Creueta* (1173), *dos anollets* (868), *canbreta* (876)..., és especialment usat amb antropònims: *Agneta* (1148), *Bringeret* (909), *Gilamet* (510), *Gavmet* (44), *Juaneta* (1159), *Mancuret* (1106), *Miqualet* (051), *Pauet* (0138), *Palasj y Palasjnet* (056)...; *-ic/-ico*, només en registre exemples amb antropònims: *Peric* (1000), *Perico* (265), *Goanico* (73), *Ramonico* (076), *Gjlamic* (0170)...; *-it, -ida*: *crabit* (19), *crabida* (133); *-ol, -ola*: *eçola* (143), *Anglesola* (338), o amb diftongació: *Cap de Palaruelo* (338)...; *-ó, -ona*: *careró* (195), *Micaló* (447), *ecsadons* (343), *palancó* (338), *puntaron* (395), *letona* (68)..., sovint té també un valor diferencial entre noms íntimament relacionats: *companions* (847), *cordons* (1006), *tauló* (220)...; *-ell, -ella*, els derivats solen tenir significat diferenciat del pròpiament diminutiu: *portelas de la Casa de la Bila* (367), *se si fia dengun portel en la seg[l]a* (143), *escudelas* (779), *gonela* (640)...

c) Pejoratiu: el sufix *-ot*, usat actualment per a formar derivats amb significat pejoratiu, possiblement encara tenia l'antic significat diminutiu; només trobo exemples d'antropònims on el significat diminutiu sembla imposar-se: *Castelot* (114), *Bringerot* (939), *Micalot* (943), *Peyrot* (0208)...; *-atxo*: *tenragos* (19), *gabagos* (20); *-artxo*: *cobargo* (628).

5.2.1.2. Noms de persona. Per a indicar l'ofici: *-er, -era*: *popera* (66), *meseguer* (020), *eguatés* (059), *la casera de mosèn Güeri* (1084), *bulés* (1031), *los garbés* (554), *lose-ro* (1045), *lobatés* (651), *ganader* (851), *carniser* (183)...; *-aire*: *perayre* (1195), *bulaire* (49); *-dor, -dora*: *pintós* (166), *dalador* (1194), *visitadors* (87), *pescadós* (265)...; aquest sufix també forma noms de coses: *huna trau per a lo congurador* (1045), *esteledor* (19), *estrenedós* (143)..., o indica l'agent: *arendador* (79), *acusador* (35), *besitadors* (87)... —observeu *devtors* (45)—; *-ari, -ària*: *notari* (999), *bicari* (1288), *potacari* (1201), *clabari* (29)... —observeu *lumenària* (286)—.

5.2.1.3. Noms de lloc i d'objectes

a) *-eria* indica, en general, el lloc on s'exerceix un ofici: *carniseria* (028), *claveria* (044), *olieria* (654), *confraria* (333)...

b) *-er, -era* formen noms de lloc i d'objecte: *seler* (539), *paler* (0150), *granés* (0154), *cornilero* (224), *frontera* (1007), *huleras* (713), *pomera* (502), *Candelera* (733)...

c) *-at* fa referència a llocs: *ducat* (048), *condat* (069), i el mateix valor té *-ar*, si bé se li sol afegir el de col·lectiu: *pilar* (760), *gotelar* (0150), *fossar* (0102), *panar* (687)...

d) El sufix *-al*, a més d'indicar objectes, de vegades afegeix un valor augmentatiu: *punial* (441), *debantal* (640), *farinal del molino* (337), *didals* (779), *basal* (166), *cuartals* (95)...

e) *-ari*: *armari* (841); *-uori*: *mortuori* (014).

5.2.1.4. Noms gentilicis: *-à, -ana*: *castelans* (418), *lliteranas* (0132), *ribagorsà* (014)...; *-ó, -ona*: *gascó* (207); *-ès, -esa*: *jaquesos* (208), *francès* (386), *aranesas* (505), *benasquesa* (86)... Bastants d'aquests exemples tenen valor adjectiu (vegeu més endavant 5.2.1.13).

5.2.1.5. Noms col·lectius: *-ar*: *bestiar* (050) (vegeu també 5.2.1.3.c); *-at, -ada*: *boregada* (1152), *fanecada* (840), *ramat* (201)... (en relació amb aquest sufix, vegeu també el mot *dinada*, a 6); *-eria*: *me[n]udirias* (129); *-atge*: *ferage* (697), *carnage* (166).

5.2.1.6. Noms d'instruments i objectes: *-ador, -adora*: *boltadó* (208) (vegeu també 5.2.1.2). Ací s'han d'incloure els casos d'origen aragonès, on *-TORIU, -TORIA* ha passat a *-ero, -era*: *segaderas* (779), *cuartera* (779) (vegeu també 5.2.1.3.b, *-er, -era*).

5.2.1.7. Noms d'operacions tècniques i jurídiques: *-atge*: *casalage* (109), *homenages* (0144), *gjage* (031), *pasage* (166)..., o amb la forma castellana del sufix, *-azgo*: *seniorasco* (224).

5.2.1.8. Noms de cops: *-ada*: *bataladas* (622), *pedrenialada* (386), i amb sentit figurat: *aiguada ni tempesta* (400).

5.2.1.9. Noms d'unitats, mesures, períodes de temps: *-at, -ada*: *mesada* (31), *jornada* (0149), *aynjada* (08), *ducasts* (0133)...

5.2.1.10. Noms abstractes

a) *-ícia*: *gostjsia* (018); *-esa*: *franquesa* (0157), que en el context ha evolucionat cap a un significat concret.

b) *-itat, -tat, -edat i -idat, -dat*: *seguritat* (1302), *nesesitat* (071), *heretat* (04), *antigedat* (1350), *comunitat* (48), *pusebilitat* (814), *germandat* (129)...

c) *-aria*: *clamarias* (051); *-eria*: *brosolerja* (0165), *ffanseria* (0153), *putiria* (322), *alcabuteria* (321); *-ària*: *pregària* (0104), *amplària* (077), *largària* (208)...

d) *-ança, -ància, -ença, -ència*: *perdonansas* (166), *cobransa* (1260), *ganància* (930), *conceisensa* (50), *abjnensa* (0109), *presentja* (029)...

e) *-or*: *balor* (208).

f) *-atge*: *damnages* (93).

g) *-ura*: *conjuntura* (562).

5.2.1.11. Noms derivats d'altres noms o de verbs o d'adjectius

a) Derivats de noms: *-à, -ana*: *solanas* (338), *capelans* (051), *paroquians* (0109), per interferència castellana *bentana* (208)...; *-ia*: *fereria* (224), *confraria* (0161), *bajlia* (051)...; *-atge*: *formage* (87), *conpanage* (115)...; *-il*: *pernil* (225); *-í, -ina*: *calsina* (7), *fexjnas* (060), *redolins* (263)...; *-ís, -issa*: *pedrisos* (618), *cartrisas* (367); *-iu*: *pletiu* (1083), *jura-diu* (020), *bailiv* (67)...

b) Derivats de verbs: *-ació*: *capitulació* (019), *hordenatjó* (050), *escancelacion* (997)...; *-ament*: *compliment* (024), *trencament* (0157), *agermanament* (67)...; *-atge*: *estaga* (298), *estibage* (807)...; *-dura*: *preadura* (25), *calsadura* (494), *clabadura* (0191)...; *-ció*: *deposicions* (0111), *desmanuició* (62), *hentesesjó* (0197)...; *-tori, -tòria*: *esporgatori* (1033), *citatòria* (025), *excomunicatòria* (0109)...

c) Derivats d'adjectius: *-enc, -enca*: *la migenca* (19).

5.2.1.12. Adjectius amb sentit d'abundància: *-ós, -osa*: *gloriós* (0109), *rabioso* (128), *bjsjosa(ment)* (0122)...; *-ut, -uda*: *Barbut* (396).

5.2.1.13. Adjectius amb sentit de relació: *-à, -ana*: *glésias ermitanas* (0180), *forana* (738), *mola josana* —pròpiament un adverb— (402); aquest sufix es fa servir també per a gentilicis (vegeu abans 5.2.1.4); *-ívol*: *mercantibol(ment)* (750); *-er, -era*: *butier* (358), *leteras* (596), *saroneras* (982)...; *-ent*: *deobeient* (0210); *-dor, -dora*: *rebedora* (059), *benidor* (0139), també amb la solució aragonesa: *recibidera* (988), *lauradera* (0152); *-i, -ia*: *perjuri* (0133).

5.2.1.14. Adjectius amb sentit de probabilitat: *-able*: *amigable* (0108), *honorable* (0157); *-ible*: *corible* (3).

5.2.1.15. Gradació de l'adjectiu superlatiu: *-íssim, -íssima*: *reberendísima* (486).

5.2.1.16. Sufixos verbals

a) Aplicats a un substantiu: *-ar*: *gubiar* (511), *tenja terada* (0125), *és estat capitolat* (347), *bentar* (573)...; *-iar*: *femiar* (381), *apariar* (1317); *-eiar*: *pacteyà* (58); *-ir*: [a (?)]*faborir* (49).

b) Aplicats a un adjectiu: *-ar*: *yigualaren* (162), *buidar* (800), *juntàrem* (615)...; *-ir*: *afranquí* (573), *agiquir* (19), *arredonir* (099), *aclarir* (0107)...

5.2.2. Infixació

a) Infixos sense valor semàntic: *-eg-*, *-il-*, *-iss-*, *-ol-*, *-t-*: *meseguer* (020), *cornilero* (224), *carniseria* (028), *brosolerja* (0165), *eguatés* (651)...

b) Infixos amb valor semàntic: intensificador, *-ell-*: *gotelar* (0150), o diminutiu, *-arr-*: *puntaron* (395).

c) Per a l'infix incoatiu de certs verbs vegeu 4.1.7.5.

5.2.3. Prefixació

Per als sufixos *a-*, *en-* i *es-*, *eix-* vegeu al capítol sobre la parasíntesi (5.4).

5.2.3.1. *bes-* indica 'duplicació': *besogre* (015), o 'anticipació': *bestreta* (162), *bestraure* (014).

5.2.3.2. *circo-* indica 'al voltant de': *sircobeyns* (0168).

5.2.3.3. *con-* indica 'companyia', 'participació': *confrasesa* (654), *comare* (081), *compartir* (1150), *conlogar* (08), *contorçadas* (1241), *conpaya* (195), *concorat* (0109), *conbengut* (142), *confraria* (95)...

5.2.3.4. *contra-* indica 'oposició': *co[n]traraó* (056), *contradeje* (0145), *contrabenir* (0133)...

5.2.3.5. *des-* indica el contrari del primitiu: *desengan* (0109), *descàrec* (138), *desparar* (195), *desenparat* (0103), *desclabada* (48), *desgonir* (452), *despengiren* (87), *desoppar* (752), *desaiguadas* (160)... (vegeu també 5.4.2.c).

5.2.3.6. *fora-* pren el significat de 'cap a fora': *foragitast* (554).

5.2.3.7. *in-* nega el primitiu: *Ygnosens* (651), *indignidats* (1250), *jnhobedjent* (066)...

5.2.3.8. *per-* augmenta el valor del primitiu: *perjuri* (0133)...

5.2.3.9. *re-* significa 'repetir', 'reiterar', 'retrocedir': *recontar* (316), *reular* (823) / *areular* (406), *rebàtan* (76), *remataren* (115), *regetado* (829), *refèban* (133), *referar* (494), *remetre* (016), *refinar* (31), *recosirar* (890), *reportal* (133)...

5.2.3.10. *sobre-* significa 'per damunt de', 'damunt': *sobredit* (0150), *sobrelist* (779), *sobresolas* (265), *sobrejuntero* (1001)...

5.2.3.11. *so-*, *sota-*, *sus-* significa 'per davall de': *sotengiren* (48), *sotabicari* (0154), *susdita* (3), *sotascribo* (0109)...

5.2.3.12. *tre-*, *tres-* significa 'a través de': *tremuntana* (296), *treslataren* (87), *tresportar* (658).

5.3. Composició

- a) Nom + nom = nom: *segaltrigo* (1115), *manobra* (19), *capcanals* (190)...
- b) Nom + verb = nom: *cansalada* (840), *Carnistoltas* (0186), *loctjnent* (013)...
- c) Nom + adjectiu = nom: *aigua major* (0109), *bestiar gros* (043), *Pascoa Florjda* (0184), *pedra picada* (208), *Digous Gras* (341), *camj real* (034)...
- d) Adjectiu + nom = nom: *prom* (082), *malfactor* (0165), *mengconte* (021), *misdia* (1179), *malcontes* (115), *gentjshomes* (024), *Tos Sants* (427), *Bon Digous* (014), *mayosdoms* (459) / *mayor de homes* (654)... Amb possessius: *madona Senta Lúsia* (30), *mosèyer Sen Pere* (010)...
- e) Nom + verb = verb: *caplebar* (070), *manlebar* (033), *mantenir* (0145)...
- f) Nom + de + nom = nom: *libre de la bila* (100), *bedels de popa* (202), *Artiga de Pegar* (338), *art de la brosolerja* (0165), *cap d'an* (7), *cap d'escuadra* (217), *lo Luns de Pascoa* (31), *fil de bila* (309), *goc de cartas* (265), *mà de paper* (0191)...
- g) Compostos amb funció gramatical: *tot ora que...* (369), *qualqujere* (099), *coalkquiera* (80), *coalsebol* (57), *coalsebula* (57), *onsebvla* (80)...
- h) Reduplicació: *toca tocant* (4), *camí caminant* (0109).

5.4. Parasíntesi

5.4.1. Noms parasintètics amb el prefix *a-*: *abjnensa* (0109), *arendament* (014), *arendador* (014), *agermanament* (67)...

5.4.2. Verbs parasintètics

a) Amb el prefix *a-* els verbs prenen el sentit de 'atribució' o 'direcció', o serveix per a obtenir un nou mot: *aprofitar* (82), *asalar* (061), *aparaular* (129), *amarginen* (901), *alusiar* (395), *abogar* (0210), *acolorà* (099), *arecular* (406), *alogar* (698)...

b) Amb el prefix *en-* s'obtenen verbs nous: *enparar* (084), *enalbardadas* (1153), *encartar* (184), *ensabatar* (286), *enrunast* (129)...

c) Amb el prefix *es-*, *eix-*, i també *des-*, s'obtenen verbs que indiquen 'supressió', 'dispersió', 'transformació': *eslargar* (67), *hesllongar* (016), *escomulgaren* (540), *hestaleyn* (0195), *escursar* (760), *egecado* (844), *hexuberne* (780), *escominicast* (87)...; *desopar* (752), *desgonir* (452), *desgastaren* (87)...

6. LÈXIC

Aplego ací no pas la totalitat dels mots dels manuscrits, sinó principalment els que no figuren al *DCVB* ni tampoc al *DECLC* —que sovint cito conjuntament com a

els diccionaris—, o que hi figuren amb un altre significat o amb una datació moderna, i. e. del segle XIX fins ara, i en alguns casos només medieval. Hi he afegit també uns quants altres mots, els quals, malgrat que figuren a les obres citades i amb datació de tot temps, tenen alguna especificitat —històrica, jurídica, etnològica, de forma, etcètera— que he cregut convenient d'esmentar.

a la vegada: *que lo dit carnisero aya de fiar d'así a buyt djas sobre Sant Luch. Y per a la begada que àyan de pagar sen fuero deguno* (06) —datat del 1547—. El DECLC, IX, 74a54-b8, gairebé només dóna documentació moderna. Aquest adverbí és d'ús corrent en el català actual de les Paüls.

abadejo: *pagé de l'abadejgo per a lo Gous Sant* (1004). Ofereix una datació relativament antiga: 1640.² Actualment és pronunciat *abadetxo* a les Paüls.

abogar 'posar bogues o fites': *li àyan abogat y le abogaran* (0210), amb més exemples en aquest mateix capítol —datat del 1553—, *anaren a [a]bogar* (0210 i 418). El DECLC només en dóna exemples moderns i sota les formes *bogar* i *boguear*. Actualment es diu *bogua(r)* a les Paüls: *naltres bogueam*.

acamar: *pagé de l'acamar que mos déixan fer en la Selba d'Espès* (337) —datat del 1590—. Tant el DCVB com el DECLC només el documenten en època moderna, amb el significat de 'amidar a canes'.

acaptar: *la bespra de Tos Sants que acaptaren los juràs, y promes y senior baile* (510). Ací té el significat de 'fer un captiri, una col·lecta' i no el de 'demanar almoina' (DCVB, 2). Actualment diuen *fe(r) una pllega* a les Paüls.

acerar: *aserar los picos* (32) —datat del 1578—, *aserar dos martels... lo curó* (336). Té el significat que el DECLC dóna per a l'Alt Pallars: 'afegir acer a les puntes de les eines'.

acimentadas: *de traus ben asjmentadas* (077) —datat del 1549—. Tant el DCVB com el DECLC donen només *cimentades*.

aclarir-se calónias: *Y las ditas calónias s'aja de aclarir dintre sis dias o buit* (574) —datat del 1595—. El DCVB dóna significats propers als que el verb *aclarir* té ací: 'desfer-se de qualque dificultat, compte, embull, etc.' (4).

acol·locar: *Acolocar las güelas* (0132). DCVB i DECLC no el citen. Podria ser error per *aconllogar* / *conllogar*.

acossejar / acossegar: *Si j an ramadas y pegolàs que las amarginen enfre es blast, que j posaren degola forsaada, am tals que las acosegen en los blast, que no las puédan pino-nar [= penyorar]. J se no las j acosegen los amos de las casas o los mosos, que pagen la tala o lo mal que fâgan* (901). El mot no figura als diccionaris. Podria tractar-se d'un freqüentatiu de *acossar* que el DECLC (II, 958b32-35) dóna com a suspecte

² Farreny (2004), p. 470, data aquest mot el 1598.

de castellanisme amb el significat de 'empaitar, acorrallar'. Una lectura *assossegat* també fóra possible.

acunsatar: *que tinga obligació de fer-lo acunsatar a l'escribano* (1193). Pot ésser un cas d'epèntesi o d'error per *aconstar*.

adobar. És un verb força usat amb alguns dels significats del DCVB, el 3: *adobar y terar la palanca* (166), *adobar lo cep* (0216), *adobar lo camino* (87), *adobar la creu bela* (653), *adobar la Cassa de la Bjlla* (1045), *an partjdas las glésias hermjtanas per lo terme que las adoben* (0172), o *que sj djt arendador adobarà djta casa, que djta casa aye a satisfacer djsts gastos* (0145), on *adobar* significa no només 'arreglar', sinó també 'tornar a fer de la casa una unitat de producció' ..., i també el 4: *sia adobada la pau* (0160).

adreço: *Y lo dit molinero a de ajudar a portar dita mola y fer l'aderso* (402). Correspon als significats del DCVB a *adreç*: 'Acte i efecte d'adreçar' (1), i a *adreçar*: 'Posar bé i en orde qualque cosa' (4).

afaitar: *afaitar* (1237). Dit de les persones en un text híbrid de castellà i català. En els manuscrits es fa servir també per a animals: *pagé de afaytar las mulas de la bila y menar-las* [a] *Alyns* (334), que tant pot correspondre al significat del DCVB 2b com al 3. Parlant de *traus* escriuen: *Més dia de talar y afaitar, escursar — III S.* (760) 'traure l'escorça de la trau, pelar-la' (?).

afeixinar: *las afexjnen* (0109) —datat del 1550—. Significa 'amuntegar garbes fent feixines'. No figura al DCVB ni al DECLC.

afermar: *afermar los porchs a quj manquo los goardarja* (04) —datat del 1547—, *la bila pueda afermar molinero* (143). Té el significat de 'contractar' que dóna el DCVB (5), si bé amb data lleugerament més tardana, 1561.

afranquir: *pagé al genro de Bringer Castel dels dinés la bila le afranquí* (573). Consta al DCVB (1) amb data antiga i el significat de 'fer franc, alliberar'.

agermanament: *anà a Benabari a consultar am los síndics sobre lo agermanament* (67), *del gurament y de l'agermanament que ya tynen fet* (217). Consta al DCVB amb data antiga. Vegeu també *assagramentar-se* i *germandat*.

agravi: *si fian degun agrabi* (65) —datat del 1580—. El DCVB l'esmenta amb data més tardana. És un préstec del castellà.

agraviat: *sentjñ-se agrabjado* (0176). El DCVB registra *agraviat* amb data antiga. És un préstec del castellà.

aguard: *Y los de Alins, no podèn molre lo molino de Alins, se [a]nàban molre en altra part, sense demanar agoart a lo molinero, que pagen tota la moldura* (83) —datat del 1581—. Amb el significat de 'espera' que té ací no figura al DCVB ni tampoc al DECLC. És un préstec del castellà.

aguardar: *hestàban aguardant* (887) —datat del 1622—. El DCVB el registra amb una data semblant. És un préstec del castellà.

- agulles:** *estas tres estagas an de ser a solero, traus, i las agulas ensima* (208) —datat del 1586—, *La primera estaga... sinse las agulas* (587). Té ací el significat de 'capcer' que registra el DCVB per al Pont de Suert amb data moderna (28c). És mot viu actualment a les Paüls.
- aidar/ajudar:** *de dos dias aidà a la Cassa de lla Billa* (873), *en agudar lo calsinero* (166), *a de ajudar* (402). Les dues formes són prou corrents en català. Actualment diuen *atxuda(r)* a les Paüls.
- aigua.** Al costat de les formes catalanes: *aigua* (202), *aygua* (222), *aygua* (239), *ayga* (334)... n'hi figuren també d'aragoneses: *augua* (87), *augua* (133), i de castellanes: al capítol 239 registro *agua* una vegada, i tres *aygua*. En un cas escriuen *aua* (265), atribuïble a qualsevol de les anteriors variants. El mot *aigua* és prou freqüent amb el significat de 'riu': *l'aigua major que se clama Isàbena* (0109), *Y pasat l'aigua tornen djtas bogas per amunt, per djta ajgua* (0109), *alí ahon las ayguas se avnan anlà enta Forigo* (381), *l'aigua de Benasque* (1155), *per a pasar enta Pegar... y en fins a l'aigua* (547), *L'aigua, ani 1624... an posat pena en l'aigua, que no puédan pescar en l'aigua* (727), *al costat del canpo fia l'aigua vn salant* (562)... Actualment a les Paüls diuen *aigua* i desconeixen el segon significat, que es conserva, però, en *benasquès*.³
- aiguada:** *si beniba alguna ayguada ni tempesta* (400) —datat del 1593—, *si benia alguna aiguada ho tempesta* (449). El DCVB en dóna una citació baleàrica de finals del XIX.
- aines:** *las ainas de la fereria* (713). És mot viu en el català de les Paüls.
- aixada:** *una esada* (93), *una ecsada* (160), *ecsada de feri* (294), *hexada falsa* (779), *la egada* (1045)... Actualment diuen *aixada*.
- aixadó:** *un ecsadó* (190), *dos ecsadons* (343), *Més de gubiar un ecsadó* (511), *dos exadós* (779)..., *de tocar las campanas sinse vn eixadó* (744) (?). Actualment diuen *aixadó*.
- aixiquir:** *pagé a lo ferero de agiquir lo sercle de lo rodet* (20) —datat del 1578—. El registra el DCVB amb data del 1696.
- aixol:** *pala de feri y ecsolo* (160).
- aixola:** *una esola* (93), *y l'ayxola* (614), *una hexola ampla* (779). Actualment diuen *aixola*.
- ajudar,** vegeu *aidar*.
- ajunyir:** *agonir lo serque de lo rodet* (1191). Els diccionaris només recullen *junyir/junyir*, el DCVB també *ajunyir*.
- àlaba:** *de portar àlabas... una càrega de àlabas... las àlabas del molino* (653) —datat del 1601—, *fer las àlabas del rodet* (701). El DECLC registra *àlaba / (a)laba* pel Pirineu amb el significat de 'paleta d'una roda de molí', amb data moderna.

³ Saura (2008), p. 31 i p. 55, n. 83.

- alasset:** *lo dia que metiren los alasetes en la Casa de la Bila* (292) —datat del 1588—. Tant el DCVB com el DECLC citen aquest mot amb el significat de ‘fonaments d’una casa’, només a Bonansa en època moderna. És paraula viva en el català actual de les Païls.
- albessó:** *que ninguna persona no puge segar erba... sjnó albesons* (0184) —datat del 1552—, *los albesons y ordigas* (1010). El DECLC el defineix com ‘asfòdel, gamó, porrassa’, amb datació moderna. A les Païls me’l van descriure com *una planta ta’ls tossinos*.
- alfardó:** *pagé dels alfordons* (366). Tant el DCVB com el DECLC el defineixen ‘anella en les tancadures de les portes’, amb data antiga.
- alferes:** *lo alferis que manaba los castelans* (1007). És un préstec del castellà ben documentat als diccionaris.
- alifara:** *pagé de l’alifara de Torbiner* (7), *an feyto alifara* (08), *pagé de dos alifaras* (541), *pagé a la alifara* (744), *firen alifara* (852). Actualment diuen *lifara* a les Païls.
- allargar la Muntanya,** vegeu *llargar*.
- alliurar:** *que los [escaljs] aljuren al que sje just* (041) —datat del 1548—. El DCVB registra el mot modernament a Castelló de Farfanya amb el significat de ‘adjudicar’. Sota la forma *lliurar* el documenta d’antic.
- allogar:** *y lo que no la [calcina] porte... que la bila y gurats pueda alogar bèstias a cuestras de a(l)quel tal* (159) —datat del 1584—, *los capelans que alogaren per a co[n]fesar* (259), *y alogar molinero a sus costas* (698). El DCVB (3) el registra a la Ribagorça i València amb data moderna.
- allossiar:** *de alusiar lo curon* (395) —datat del 1592—, *de alusiar lo curó y d’estrènier lo cercle* (710), *de alusiar lo curó y adobar lo rodet... de lusiari lo curó* (710), *de alusiar lo curó* (744). Sota la forma *allossar* ‘esmolar el tall de la rella [...] quan encara té prou acer’ el registren tant el DCVB com el DECLC, amb data de finals del xvii, a Mallorca. Actualment és *llusiar* a les Païls.
- almoïna:** *una güella de almoïna per a Santa Lúcia* (891). Actualment diuen *almonya* a les Païls.
- almudafàs,** vegeu *mudafàs*.
- alna:** *conpraren las sincoanta alnas de drap* (166), *los draps... a dos dinés per alna* (1136), *Item que los drap(r)os que fâgan en lo molino de los besinos que los aja de fer a dos dinés per alna* (1158), *la segona estaga de trese palmos de alna de la tera* (208), *y a l’altra [estatja] dostse palmos de alna* (587). *Alna* era una ‘vara’ i ‘mida de longitud que servia per midar roba i devia equivaler a un metre’ (DCVB). El fet de disposar de vara d’alna propiciava que s’apliqués no solament a midar roba, sinó també a altres coses, com ara estances, segons es fa evident en els dos darrers exemples.
- alnar:** *alnaren las bogas* (225) —datat del 1585—. Té el significat de ‘amidar amb l’alna’, que registren els diccionaris només amb data medieval.

amanyar: *pagé de amanyar la calsina* (166) —datat del 1584—, *pagé... de amayar lo [e]sconbre de la carnisiria* (265), *pagué... de amaniar lo camino de Forigo* (852), *pagé... a lo losero de amaniar la capela de Sen Roc* (997), *pagé... per amaniar lo molino... de amaniar lo alcabust* (1006), *amaniar la Cassa de la Billa* (1045). El DCVB no registra el significat de 'arreglar, adobar' que té ací el mot. Actualment no es fa servir a les Paüls, on diuen *apanya(r) el camí*.

amar més: *Y si lo que rebrà lo dayo, amarà més la prea que lo ban* (043), *amarà lo que rebe lo daj més lo ban que la presente* (044), *Y sj més amen la prea que [e]l ban* (064), *y sj més amaran la prea que lo ban* (0101) —datat del 1550—. El DCVB (3) registra el mot amb el significat que té ací de 'preferir, estimar-se més', si bé en dóna una datació només medieval. Actualment és desconegut a les Paüls i diuen *més m'estimo*.

amarguinar: *los que amarginen bous* (901) —datat del 1624—, *ni hentre los blats no pueda amarguinar* (925). Aquest darrer exemple confirma que es pronunciava *amarguinar* i no *amargar*. *Amargar / amargenar* és registrat pel DCVB amb el sentit que té ací de 'pasturar bestiar pels marges', però no *amarguinar*, un derivat del conegut *marguin* de l'aragonès. *Amarguinar* és desconegut actualment a les Paüls, com també a la vall de Benasc.

amoblar: *Nadal de Betranet: a bacas — VIII; a bedels — I; a eguas — I; a mulas; a hobelas — LXXXVI; a escaljs — III; amoble — VIII S, III* (0218). Aquest verb surt constantment i única en establir les llistes de pagaments segons el nombre de bestiar i escalls que té cada veí, llistes anomenades *Las liuras* en els manuscrits, i ho fa sempre en la tercera persona del present de subjuntiu —*amoble*—, per primer cop el 1549 (083) i per darrer el 1666 (1344), invariablement. Pel context *amoble* sembla significar 'pagar' i en bastants de casos és substituït efectivament per la fórmula *a de pagar* (28, 44, 88, 648, 941), i ocasionalment per *debe* (941). Aquest verb *amoblar* no consta als diccionaris, on sí que consta *moble* amb els significats, entre altres, de 'conjunt de bestiar' i de '(bé) moble', ço que permet interpretar *amoble* com a *ha moble*, és a dir 'té bestiar / té bé moble (i per tant paga una determinada quantitat)'. A la primera llista (083) de *Las liuras* la fórmula *amoble / a moble* se situa abans dels escalls (que no són béns mobles, sinó immobles), però a partir de la llista 0135 l'ordre s'inverteix. *Béns setjs y mobles* és una fórmula prou usada als manuscrits (071, 099, 0154, 577).

amor: *y fie d'el matex ab fe de pasar a mj amor* (048) —datat del 1548—. Amb el sentit que té ací de 'benvolença, gràcia, favor' és ben documentat, amb data antiga, tant al DCVB com al DECLC.

amprar: *fírem anar [a] Alins [a] anprar dinés* (538), *més pagé a Jajme Calasans que Castellet los anprà* (841), *pagué que los gurats ban enprar* (852), *de lo dia anaren... a Denuj anprar dinés al s[eny]or rector* (917), *deu sous... j estos són per a lo blado an anprado* (972), *pàgan los pagadós [a] Anton de Güeri de vnas güelas que li ban amprar* (1018). Té només el significat de 'demanar en préstec' (DCVB, 2) i amb aquest sentit se segueix usant a les Paüls: *ampra(r) bllat, dine(r)s*.

- anadir/anyadir:** *que no nj puge anadir* (0121), *no se pueda anadir* (400), *que se pueda anadir* (452), *baren anadir sinch sous* (0143). La grafia no permet precisar amb seguretat la pronunciació de la *n* com a tal o com a *ny*, si bé el fet que mai no s'indique la palatalització es pot considerar un indici a favor de la pronunciació amb *n*. El mot és ben documentat als diccionaris, i amb *n* als textos medievals. Actualment a les Paüls es fa servir tant *anyadi(r)* com *afetxi(r)*, pronunciat *afetxi(r)*.
- ancià:** *dos hòmens antians* (0111), *tres homes... de los més ancians de la bjla* (208) —datat del 1553—. El DECLC indica que en general tot ús adjectiu d'aquest mot és antiquat des del segle XIV. No es fa servir actualment en el català de les Paüls.
- anclum:** *vn anclum* (713), per a 'enclusa'. El DECLC (3b40-43) dóna *ancllum* per a Benasc. A les Paüls actualment diuen *encllum*.
- anoll:** *dos anols... y vn anolo... y dos anols* (42), *una anolla... un anoll* (892), *un anulo* (132), *quatre anols* (351), *dos anollets* (868). El DECLC el té ben documentat com a 'bòvid d'un a dos anys'. A les Paüls *anoll* té ara el mateix significat.
- antany:** *An dat... am los pactes y condjsjon[s] segenst que antaj se arendà* (0121), *com sj goardà antanyin pasat* (0205). Té el significat que dóna el DCVB (1): 'L'any prop passat'. Actualment aquest compost no es fa servir a les Paüls.
- antipassat:** *quieren biure conforme an bebido los antipasats* (829). El DCVB el documenta d'antic, i modernament a la Ribagorça. A les Paüls diuen *antepassats*.
- antosta:** *fer l'antosta de la canbra* (468) —datat del 1595—. Tant el DCVB com el DECLC en donen datació moderna. Se segueix usant a les Paüls.
- antuixà:** *firen besinal a lo antuxano de Morango* (418) —datat del 1593—, *de los antusans de Juaré* (1018). Aquest mot, que originàriament, i d'acord amb la seva etimologia (ANTE-OSTIANUM), significava 'espai davant de la porta', ha passat a designar a les Paüls abans i ara una terra per a pasturar el bestiar i no per a conreu, aceptació que el DECLC registra per a Gavàs modernament (VIII, 960b17-19).
- anyadir,** vegeu *anadir*.
- aparellat:** *hestà prompte y aparelado* (0167). Mot ben documentat. Actualment no és conegut a les Paüls.
- apariar:** *apariaren l'anada de Gaume* (220) —datat del 1586—, *apariaren lo bino* (265), *se a de arencar la losa y apariar* (638), *aparyar las molas* (1317). El DCVB (2) registra els significats que aquest verb té ací de 'preparar' o 'arreglar', si bé amb datació moderna. Actualment se segueix usant a les Paüls amb el darrer significat: *aparia(r) el tellat*.
- apero:** *Y les [als pescadors] púgan penre los pexos y los aperos que porten* (069) —datat del 1549—. En català *aper* és usat només amb el sentit de 'arada', i no amb el de 'estris d'un ofici' que té ací, propi del castellà i de l'aragonès.

àpoca: *al notari de Saiïn de la àpoca del senyor rector de Arasan (0186)*. El DCVB el registra d'antic, i modernament al Pont de Suert, com a 'document que acredita haver-se cobrat un deute'.

apurar els comptes: *apuraren los contes am lo clabari (195) —datat del 1585—, apuraren los contes de los clabaris (259)*. El DECLC (v, 881a9) el registra, al mateix segle, amb el significat que té ací de 'clarificar... comptes'.

ardidada: *pagàrem a Barbarosa de vna ardidada (615) —datat del 1600—, los taberneros àyan de mesurar un pigel en l'ardidada ho dinerada (635); de una ardidada y sercle — L, I S, II Di (701), de fer una ardidada ho dinerada... gastàrem — I S (890), de dresar las mesuras j de fer huna ardidada gastaren — I S (907)*. Aquest mot és quasi sinònim de *dinerada* (vegeu més endavant, i també el mot següent). No el registren els diccionaris.

ardit: *lo ardit que la bila perdé (877)*. És una moneda de valor de dos diners en ús dels segles xv al xvii.

ària: *àjan de penre las tripas per ària, vna [a] cada casa (884) —datat del 1621—, las tripas an de anar per ària, huna tripa per casa (988); las tripas vna per casa, así com binga l'ària (1150), las tripas que àjan de anar per ària, vna per casa (1171), I las tripas que ajen de anar per ària a conte de la cart (1260), las tripas que àjan de anar a [à]ria (1287)*. El mot no consta als diccionaris. Pel context coincideix plenament amb el significat que donen al mot a *dària* a l'aragonès de la vall de Gistau:⁴ 'repartir quelcom segons un ordre preestablert, tal com vingue el torn'.

arrepicar: *simpre que arypique la canpana (217) —datat del 1586—, del dia que arepiquaren la canpana (418)*. Els diccionaris només registren *repicar*, que correspon a la forma actualment usada a les Paüls: *ia repícan*.

art de la broixoleria / broixeria, vegeu *broixoleria*.

arvelles: *entre las arbelas y lo formage (87) —datat del 1581—*. A les Paüls m'ho defineixen com *una mena de pèsol*. Es documenta al DCVB i al DECLC amb data moderna.

assagramentar-se: *foren contens de asagramentar-se (217) —datat del 1586—*. No consta al DCVB ni al DECLC, que només tenen *assagramentat*. Aquest mot, i també *agermanament* i *germandat*, sorgeixen en relació amb les revoltes ribagorçanes de finals del xvi.

atirar: *Item més [prenguí] de las pletas de la Montaya XXXVI S, enperò fasen atirar la pleta de l'Albelda, que no la poguiren dalar perquè l'abían talada (080) —datat del 1549—*. *Atirar* vol dir ací 'tirar, traure, no prendre en consideració', significat que els diccionaris no registren.

⁴ Blas i Romanos (2008), p. 197, s. v.; Mott (2000), p. 107, s. v. Vegeu també DECLC, iii, 71b14-44.

aturar. Es diu quan s'assoleix la darrera postura en una subhasta, sovint afegint *dita* o *veu* o també sobreentenenent-les: *atura la djta hen Jhoan Morancho* (06), *és aturada la dita en Pedro Joanolo* (099), *é aturada la beu en Joan Mora[n]jo* (014), *se arendaren los cajtius y aturaren en Pedro Joanolo* (0180), *Torbiner... lo se aturen los butiés* (899). Pren a més el significat de 'quedar, romandre': *se i aturà al Co[n]sel Particular* (098), *Los corralis i las salleneras atúran fora lo Plano* (896), *hun capità j dos soldast que aturà en su casa* (1042), *[Pagà] a Morango de cibada j camins de los capitans que aturaren en cassa de Morango* (1060), *j pasadas todas cuentas atúran a deure... quatre liuras* (1020), *pagaren de los dinés de los pasages a Bonansa de los omes que si ban aturar per a piar la qüenta ab Escala* (1316) —datat del 1664—. El DCVB no registra el primer cas i del segon només dóna cites medievals.

aünar-se les aigües: *y de alí ahon las ayguas se avnan* (381), sintagma que no recullen els diccionaris.

aviar: *pagué la sena que bai abiar per Reals* (098), *y al sol post que los [porcs] ne abje* (0120), *Vn dia abiaren a [E]spés a buscar taulas* (871), *de lo dia tenguiuen cosell per abiar vn home a saber si lo consell siria seguro* (890) —datat del 1623—. El DCVB dóna el significat que el verb té ací de 'fer anar, enviar' només per a l'Edat Mitjana.

bagatges: *de quan anaren a los bagajses* (1004) —datat del 1640—, *anaren a Benasque a los ba[ga]ges* (1004), *j los donaren a los bagages a Benasque* (1006), *perquè ba tornar lo rosí de lo bagage* (1011), *contaren de los bachages* (1046), *ba anar a menar los bagages... una egua que si ba perdre a bagages* (1024). Aquest mot no el registren els diccionaris amb el sentit de 'cavalleria, conjunt de cavalleries' que té als manuscrits, tot i que és documentat actualment a la Codonyera (Quintana, 1976-1980, 5.37). És ben conegut en parlars aragonesos tant sota la forma *bagaje* com *baje*.

baixant: *Lo baixant en l'ain 1599. A 12 de abril de l'ain sobredit bedaren lo baixant fins al primero de setembre, que no pueda baixar ningun género de aberia menuda, sinó obelas belas* (548), *Lo baixant, ain 1604. El primero de abril de l'ain sobredit se a determinat en lo consel que las ramadas no puédan bajar de la Montanja fins a Senta Maria de setembre* (687). Amb el significat que el mot té ací de 'descens dels ramats a les valls des de les pastures de la muntanya' no figura al DCVB ni al DECLC. Tampoc no el registra l'EBA.

baldovell: *lo baldubel de lo molino* (13) —datat del 1578—, *lo baldubel de la clabadura de l'arca del molino* (48). És un 'baldonet'. El DCVB el registra només a Benissa modernament.

barana: *lo que no tanque la barana del camino que page la matejs[a] pena* (1002) —datat del 1640—. Amb el sentit que té ací de 'barrera d'un tancat' el registren el DCVB i el DECLC, si bé només en època moderna.

barat. A més del significat ben conegut de 'a baix preu', i que continua actualment a les Paülis —*si no troba blat... que s[i]e tengudo de anar-lo a buscar a on sie més barat* (321)—, el mot es troba també amb el sentit de 'canvi' en la frase *fer lo barat: del dia que anaren a fer lo barat [amb] Joan Piquera a lo Plano gastaren* — L III S. Item

del dia que fírem lo barat am Piquera als Molins gastaren — L III S. (395) — datat del 1592—. Amb aquest darrer sentit consta al DCVB amb data una mica més tardana, 1621, i localitzat a Sòller.

barbolla/ barbola: *Mes a lo ferero de fer una barbola per a la carnisiria (224), dos barbolas ho gafetas y tagas (366), las barbolas del molino (540).* El mot no consta als diccionaris. No es poden excloure grafies amb *v* o combinacions *v/b*.

barcum/ varcum: *las enbaixas del ferero... vns barqums bons y tobera (713).* El mot no consta als diccionaris.

barga: *la erba... és en barga ho dalada (044) — datat del 1548—, que faça nenguna barga... sie en bargas o fose pe dalar (120), més debe... de la barga d'enguan... a de donar per la barga (768).* 'Munt cònic de fenc; acció de posar el fenc en munts cònics'. Tant el DCVB com el DECLC el registren al Pirineu si bé només en època moderna.

bassal: *Espanyol bengí am los molinés a ber lo basal si se podia fer (166) — datat del 1584—.* El DCVB el registra només amb data moderna.

bastida. Al costat del significat general, ben conegut —*fer una casa... y tota fusta que sia mester per a las bastidas (208)*—, el mot es presenta amb un sentit translàtic i imprecís: *pagé... de la bastida de lo pedreyal (289)*, no registrat als diccionaris.

batà: *se juntaren a conprar las traus dels batans (744) — datat del 1604—, de lo arbre dels batans (769).* El DECLC el registra a Tortosa el 1650, si bé indica que ja es devia usar en català als segles xv i xvi.⁵

besogre: *an bists segar y laurar al besogre de djt Bringer (015) — datat del 1547—.* El mot figura al DECLC sense datar.

billó: *pagé de huna tónia y lo billó que anà a Senta Lúcia (999) — datat del 1638—, pagé [...] per hunas restas de billó (1045).* Del significat monetari bàsic sembla passar ací al de 'impost', significat que no documento.

birrassa/birassa // virrassa/virassa: *de huna birasa que se fi per al molino gran [...] pagé de la fusta de la birasa hun sou (7), de vna biraça per a lo molino (87), dos sous de vna birasa per a lo molino (166).* El mot no figura als diccionaris.

boga: *a las bogas de Calbera (037) — datat del 1551—, hen la boga de lo Bedat de Bilaró (0210), a ber las bogas enta Garué (851).* Tant el DCVB com el DECLC només registren el mot en època moderna. És mot molt usat en toponímia.

bogí/bogi: *pagà lo clabari de lo tems que ba tinre lo bogi en casa (1169).* És possible una lectura *botxí* que el context també admet.

borrassó: *per vn borasó que conprà — XIII S (47) — datat del 1579—, per un borasó del molinero — XIII S (68).* El mot no figura als diccionaris. Es tracta possiblement d'un diminutiu de *borrassa*.

⁵ Vegeu també Gràcia *et al.* (2007), p. 141, vers 106, amb data de 1588.

bosar: *Y sienpre que lo caloniero no bosés executar, que los juràs y promes que executen a lo dit Piquera* (473). No consta als diccionaris —error per gosés?—.

botxí, vegeu *bogí*.

brenar: *aja de dar a brenar pa j bino* (1119), *si se n'a[na]ba la presa [...] la bila li aja de dar gent per a tornar-la, j el que les aja de dar a beure a mesdia bino*. J *sienpre que aja de menester gent, sia per a cualquier cosa, que [e]n tal caso, que no tinga opligasió lo molinero de dar-les bino o brenar* (1179). Ací el mot *brenar* sembla significar més aviat 'menjar a migdia o oferir menjar sense un horari determinat', que no pas 'menjar entre el migdia i el vespre', significat aquest darrer que té el mot a les Paüls i en general en català.

breno: *los gurats i lo baile anaren a lo molino i pre[n]giren vn poco de breno i lart* (48) —datat del 1579—. El documenten el *DB* i el *PA* amb el mateix significat, 'segó', que el mot segueix tenint actualment a les Paüls.

broixeleria: *an determinat de desaforar-si per l'art de la brosolerja* (0165) —datat del 1552—, *anà a Monçon per lo fet de la brosolerja* (0188). El mot, que significa 'brui-xeria', només el documenta Farreny (2004, p. 419) uns quaranta anys abans. Es parla també de *lo desafuero de las broxas*, i de *la broxerja*, i en referir-s'hi es qualifica d'*art* (0124).

buscar: *lo dia que anaren a buscar los sinbres* (876) —datat del 1621—. El *DCVB* el data del 1666, poc més de quaranta anys després.

butier, vegeu *votier*.

butllaire: *aconpaniar a lo bulayre de la crusada* (49) —datat del 1579—, *pagé del gasto fírem am los bulayres* (744). Tant el *DCVB* com el *DECLC* registren el mot sense datar-lo, però. Al costat d'aquesta forma hi consta també *butller* (*buler*, 1031).

ca: *un lop que mataren los seus cans* (224). Al costat d'aquest mot registro també *gos* —*lo dia que mataren lo gos r[a]bioso* (129)—, l'únic mot usat ara a les Paüls.

cabal: *lo clabari y la billa són cabals* (928) —datat del 1627—. L'adjectiu *cabal*, amb el sentit de 'qui té pagat o cobrat un deute', consta al *DCVB* però amb data moderna.

cabra. Als manuscrits només s'usen formes metatitzades: *deu crabas* (06) —datat del 1547—, *tala [...] la craba a bujt y mala per ljura* (0100), *que no pueda metre més de [...] deu crabas* (439), *portaren una trau de la craba de la palanca* (653), *de una craba trau per a la palanca* (1045). El mot figura als diccionaris amb la forma *craba* només amb datació moderna. A les Paüls em defineixen *pata de craba* com 'una eina que serveix per traure tatxas de fusta vella', definició que no sembla aplicable als dos darrers exemples.

cabrit, cabrida: *pagé de dos crabits* (29), *vn crabido que ban donar a lo capità* (1024), *pagé [...] de una crabida* (133). Als manuscrits es fan servir només formes metatitzades que els diccionaris no registren o molt de passada i només amb data moderna.

- cabró:** *pagé dos sous a Ramon de lo molinero de vn exeberrnil de vn crabó de lo exàrico de Santa Lúsia* (49). El DCVB registra la forma metatitzada només amb data moderna.
- caco:** *adobar lo caquo* (511) —datat del 1597—, *adobar lo caco del molino* (540), *pagé al molinero de adobar lo caquo* (701), *lo caquo de la mola* (1209). Es tracta del 'buit on és el rodet del molí d'aigua' que registren tant el DCVB com el DECLC si bé amb data moderna.
- cairó:** *als cairons i traus* (729) —datat del 1604—. Amb el sentit de 'biga relativament petita per sostenir la treginada o la teulada' el registra el DCVB amb data moderna.
- calonyer:** *lo dit caloniero pueda executar per sinc sous cada bolta que faltará lo bino, oly i pan* (2) —datat del 1577—, *lo que sia caloniero* (46), *y sirà calonier* (516). Es deia de qui tenia el dret d'imposar calónies. El mot no figura als diccionaris.
- cambra de vila:** *an fet determinasion de manlebar vn sensal y fer canbra de bila y asignar un ome per canbrero* (406) —datat del 1593—, *rrebolcaren lo blado de la canbra* (876). Per a pal·liar les freqüents caresties de cereals el Consell de les Paüls creava ocasionalment l'anomenada *cambra de vila*, una mena d'estanc per a cereals. Els diccionaris no registren aquest mot compost. Per a més detalls, vegeu el capítol 406 dels manuscrits.
- camí.** A més del significat bàsic, ben conegut —*la sera y camí que pase enta Bonansa* (0109)—, registro també el de 'anada, viatge, transport' —*portar hun camino de bino cada semana* (854), datat del 1618; *altro camino portaren bino* (876)— i el de 'vegada', que no sempre són fàcils de destriar: *pagé del camino que anaren [a] Arein* (395), *las portas de los caminos bengiren de Balabriga* (989), *deben [...] de los caminos de què no an abisats los jurast* (1051) —datat del 1649—, *pagà [...] de cibada y caminos de los capitans que aturaren en cassa de Morango* (1060), *paga lo clabari a Espanol de vn camino que ba anar a Barbastro* (1031), significats aquest tres darrers que registra el DCVB, si bé amb data moderna. Observeu també *estaben en camí per a gastar* (0109), *y si alguno queriba anar camino, no j pueda anar* (885), *corre camí caminant enta part de Bonansa* (0109).
- campanal/ campanar:** *lo campanal de lo molino* (20 —datat del 1578—, 338, 366), *lo campanar de lo molyno* (337), *al campanar del molino* (395), *campanal del molino* (510), *campanal del molino [...] campanal del[s] molins* (538), i en referir-se al campanar d'una església escriuen *tore* (301). Mentre *campanar* és registrat ja d'antic als diccionaris, *campanal* només ho és amb data moderna i ambdós mots hi són sempre referits a esglésies, mai a molins. Actualment diuen *campanari* [de l'església] a les Paüls.
- canal de cart:** *portar alguna canal de cart a la carniseria* (369) —datat del 1592—. El DCVB registra el mot si bé amb data moderna (2e).
- cantó.** A més del significat adverbial/prepositiu —*la tera de cantó lo Labador de Neril* (8), *del cantó de la caseta enta la porta de Porter* (0150)—, ja indicat a 4.1.4.1, té el

significat de 'pedra, carreu per a la construcció', que el DCVB registra només a Mallorca a partir del 1613: *fer los cantons per a lo canpanal* (20) —datat del 1578—, *de un besinal que sacaren los cantons* (220), *pagé de portar sent cantons* (224), *portare[n] los cantons de lo portal* (292), *a portar cantons* (760).

cantonda: *que [é]s la cantonda frontera* (1209). Possiblement error per *cantonada*.

canuda: *la canuda de coure per a las pipas* (1004 —datat del 1640—, 1045). Els diccionaris només registren el mot en època moderna.

cap de desena: *caps de desenas* (69), *asicnaren cap de desenas* (220), *posaren [...] de cap de desena a Bernat Arcas* (144). Es tracta d'una unitat de la milícia local formada per deu homes i un cap. El DECLC, III, 105a2, esmenta unes unitats semblants a València en el regnat del Cerimoniós.

capcanal: *pagé a lo molinero de los capcanals — XII S* (190) —datat del 1585—, *a de fer la bila [...] los capcanals* (698). El DCVB registra el mot com a 'Portella que tanca la canal que de la peixera duu l'aigua al rodet del molí', si bé el dóna només com a oriental i de data moderna.

capcera: *La roba de lit: tres cuadros, dos sobrelist, dos capseras* (779) —datat del 1606—. És possible, atès el context, que tinga el significat que el DCVB dóna per a *capçalera* (2) a Esterri modernament: 'Coixí llarg que ocupa de banda a banda del llit'. A les Paüls m'indiquen que *cabecera del llit* és 'on posem el cap'.

captera/capterra: *Lo Bedat de Sojls [...] hordenaren que dexasen tota la captera y tot lo que se an sacat en lo bedat, y las careras y rjberal de Ljre, y las mulas púgan entrar en la captera y en las careras, y en lo bedat no y entre sinó los bous* (0152) —datat del 1552—. El mot no figura als diccionaris. El context només permet aventurar un significat afí a *capiter/capitero*, mot ben documentat en aragonès amb el sentit de 'part alta d'un camp, prat, terreny', que sol ser més seca.

carassa de boix. Parlant de les bogues per a marcar el límit entre la parròquia d'Alins i la de Sant Pere de les Paüls determinen que *las afexjnen tant bé y deljgentment com las suas propjas, y las seyalen ab carasas de box ho ab seyals bons* (0109) —datat del 1550—. Els diccionaris no ho registren.

caritader: *Són carjtadés per a l'ay MDXXXXVIII Joan Morango y Sabastjan Solana* (050) —datat del 1548—, *posaren a caritadés* (306, 844), *los caritadés de l'anio 1628* (933). Els diccionaris només registren la forma *caritater*, també coneguda en aragonès: *caritatero*.

carlà: *a parlar ambe lo carlà [...] pagen los pagadós a [A]neto a lo carlà* (1018). És un mot ben documentat, especialment a la Ribagorça.

carn alletada: *cart aletada* (06) —datat del 1547—, *carne aletada* (0121)... El mot m'ha estat explicat a les Paüls com *la carn d'animal que encara popa*. El mot consta al DECLC sense cap comentari.

Carnistoltes: *lo dia de Carnistoltas* (48) —datat del 1579—, *lo dimenge de Carnistoltas* (876). Sota la forma *Carnestoltes* el mot està ben documentat ja d'antic, si bé *Carnistoltes* només en època moderna.

carratera: *portar las pedras de Sen Roc [...] y las de la caratera angós* (240) —datat del 1587—, *y de adobar la caratera de Sen Roc* (292). Els diccionaris tenen el mot ben documentat, però només en època moderna. Registro també un exemple: *qui manco portaria las pedras [...] Y la bila a [de] dar estiraços i carrateras* (251), on sembla designar un vehicle per al transport de pedras, significat que no documento enlloc.

carrear, vegeu *carriar*.

carrera: *lo Bedat de Soils [...] hordenaren que dexasen tota la captera y tot lo que se an sacat en lo bedat, y las careras y rjberal de Ljre, y las mulas puédan entrar en la captera y en las careras, y en lo bedat no y entre sinó los bous* (0152), *si sacà las garbas [...] Y las malà en la carera* (0157), *adobaren camino enta la Carrera de la Crev* (48). Dels dos significats bàsics d'aquest mot, 'carrer' i 'carretera, camí', ben documentats als diccionaris, sembla que ací té el de 'carretera, camí', tot i que el de 'carrer' també convindria al segon exemple. Aquesta possible duplicitat de significació és la que té el mot *camí*, que en el català actual de les Paüls i d'altres indrets de la Ribagorça vol dir tant 'camí' com 'carrer'.

carreró: *pagé de obrir lo camino de lo careró del molino de Güeri* (195) —datat del 1585—, *de lo careró de la secla* 1168. El DCVB registra aquest mot amb el significat de 'camí estret', si bé amb datació moderna.

carriador: *lo que sia carriador que nos aya de comensar de portà bino* (119) —datat del 1583—, *y dóna-li carriador la bila* (154), *pagà de bino a los careadós* (195), *la capitulacion dels tabernés cariadós* (854). El mot només consta al DB.

carriar: *per carear las taulas de las portas de la carneserja* (0132) —datat del 1551—, *comença de cariar lo primero de março* (834), *y las bèstias que àjan de carriar* (885), *lo dia an de carriar garbas* (896), *las eguas que no carejen de la Montana* (1116). El DCVB registra el mot a Sopeira modernament. *Carriar* alterna amb *carrejar*: *a de anar a caregar am los seus dinés* (834).

cartrissa: *lo molinero fi las cartrisas* (367) —datat del 1591—. El DCVB el registra modernament a la Ribagorça.

casa de llit: *lo mestre a crobido la casa de lit de l'ostal* (704). Aquest sintagma, amb el significat de 'dormitori', no figura als diccionaris.

casalatge: *le donam en rebuda en Gaume Güeri del casalage — III L, X S* (709), *le donam en rebuda en lo Barbut y lo Tejxidors del casalage — VII L, S* (743), *le fa franco de la getada de casalage* (789). El DECLC el documenta als segles XI i XII però només en textos en llatí.

casaler: *no consjnten que los casalés hestaleyn nj se proffiten de res de lo terme de las Paüls [...] los que la bjla tjne per casalés són los segenst* (0195) —datat del 1552— i amb

molts detalls sobre els casalers; *que a coalquiera casa que acula quasalés* (14), *lansaren a los casalés que pagasen sis loras cada vno per un ani. Y si no bolían pagar que dentro de dev dias àyan d'eyisir de lo terme* (156), *manaren als casalés que esquisen de la bila* (166), *gitan als casalés a 5 S cada mes* (493), *los casalés pagan de bui abant a buit so[u]s cada mes. Y lo que no bulga pagar dita gitada que buide la bila* (521), *Y an gitado a tres liuras y miga cada casalero* (590). El mot no figura als diccionaris. Els *casalers* eren ciutadans de segona amb molts menys drets que els *vesins* —*hel hé vezino y pensa hestar de las Paüls* (0171), *y com que fos bezjno propj de bjla* (0145)— o els *fills de vila* (vegeu allà). De *casaler* es podia passar a *vesí*, vegeu *Mes lo dia que asentaren en lo libre lo Barbut [un casaler] per a bezino, firen alifara y gastaren de pan y bino* — L, X S, 6 (852). Actualment *casale(r)* significa 'gent pobra' a les Paüls.

casera: *per a la casera de mosèn Güeri de Capella* (1084) —datat del 1651—. El mot consta al DCVB (2.1) amb data moderna.

catiu / caitiu: *lo pa dels catius crestians* (0113), *se arendaren los cajtius* (0180), *al plegador dels catius* (510, 540), *vns catius* (573), *a vn catiu* (680), *a vn plegador dels catius* (733). Formes ben documentades als diccionaris, substituïdes modernament gairebé del tot per *captiu* o diversos castellanismes.

cerca: *que qualsebula se atrebia de penre algun bou ho baca del Plano, y se'n lauraba, tans dias que se le probe, page sinc sous, y que tinga deu dias de serca* (659). El significat de 'acte de cercar' o els altres que dóna el DCVB per a *cerca* no li escauen del tot.

cimbre: *la fusta de lo simbre de lo portal* (224) —datat del 1586—, *los simbres de Senta Lúsia* (653), *portaban los cimbres* (852), *anaren a buscar los sinbres a Nuestra S[eny]ora de las Aras* (876). Sota aquesta forma els diccionaris només el registren referit a València amb data moderna i gènere femení.

circoveí: *ab altres singolàs de la bjla de las Paüls y sircobeyns de aquela* (0168), *ab altres circobecjs de dita bila* (0222). El DECLC en dóna una citació de circa 1500 sota la forma *circumveí* que el DIEC recull com a adjectiu.

clamar-se: *l'ajgua major que se clama Jsàbena* (0109) —datat del 1550—; amb aquest sentit de 'anomenar amb tal nom' el registra el DECLC, II, 730a50-58, si bé només en aragonès —on és ben conegut—. *Si clama dels deutes bels* (0188), *si clama del blat li debe la bila* (680) —datat del 1602—; amb aquest sentit de 'queixar-se, posar clam' consta al DCVB però només amb citacions de fins al segle xv.

clamaría: *e pagat per clamarias per la Casa del Gran de Aljns hun sou* (051) —datat del 1548—, *de clamarjas quatre dinés* (0168). El mot, que pel context significa 'reclamació', no figura als diccionaris.

clar. Usat en construccions com *diners clars, bans clars: àyan de pagar sen fuero deguno de dinés clas* (06) —datat del 1547—, *dos cafiços de dinés clas* (0212), *las calónia[s] que sie[n] ecscutadas y claras dintre una semana* (180), *estos bans sien clas dintre buit dias* (236). Els significats translaticis que el mot té ací —'pagat amb bona moneda', 'pagat'— no figuren als diccionaris.

- clavadura:** *de las clavaduras de dos begadas de las portas de la iglésia j los calagos* (970), *de adobar la clavadura y fer huna clau nueva pagé — 4 S* (999), *pagà lo clabari de vna clavadura de lo molino* (1154) —datat del 1655—. Aquest mot, amb el significat de 'pany', només consta als diccionaris en època medieval.
- claver:** *Y mentre que tinrà reon de lo clabé, se fia costas a la bila, que las aya de pagar lo dit clabari, trènit rebudo* (29). El mot, ben conegut del DCVB, té ací el significat translàtic de 'claveria'.
- coa:** *lo coarter de la coa* (0107). Aquesta forma contrasta amb la forma més conservadora *coda* que el DECLC va recollir a les Paüls el 1957 i que jo hi he sentit també el 2007.
- cobertera:** *caso y cubertera* (779). No consta al DCVB ni al DECLC, però sí al DB, i a les Paüls em parlaven de *la cubertera del topí*. Presenta l'evolució aragonesa del sufix.
- cobrar:** *per crobrar la resposta* (224), *de crobar lo abbocà de los conpromís* (858), *no abían podido crobrar* (1316). Els diccionaris no esmenten aquesta forma metatitzada.
- cobridor:** *de dar manobra a lo corobidor a la Capela de Sen Roc* (166) —datat del 1584—, *despediren los crobidós de lo molino* (220), *pagé a los crobidós de crobir lo molino* (224), *los gornal[s] a lo crobidor* (265), *pagé a los crobidós de la Cassa de la Billa* (997). El DCVB registra el mot cent anys més tard i en forma no metatitzada.
- cobrir:** *pagé a los crobidós de crobir lo molino* (224), *crobir la Casa de la Bila* (165), *crobir lo molino* (858). Amb aquesta forma metatitzada el DECLC només el registra en època moderna.
- cóc:** *pagé del gasto de Sent Bartolomeu de bino, y dos güelas, y lénia y lo cóc* (710) —datat del 1603—. Consta al DCVB amb data moderna. Me'l defineixen a les Paüls com 'un pa més apret, fet en farina de més baixa categoria, en el tercer sedàs'.
- collar:** *pagàrem lo dia colaren la canpana* (924) —datat del 1626—. Amb el sentit que té ací de 'fixar' el DCVB només en dóna exemples moderns.
- collida:** *se arendà lo Hesponal de lo Bisar per vna colida. Y feta la colida torne en poder de la bila* (411). Atès que el mot és desconegut en català, també en l'actual de les Paüls, on diuen *cullita*, s'hi ha de veure un aragonesisme.
- comenera:** *portar la fusta grosa, digo las comeneras y els tirans a lo molino* (220) —datat del 1586—, *la comenera que [e]stiga ben feita y reposada* (468), *més la comenera portà d'Espès* (761). El DECLC la defineix com a 'biga que corre al llarg, i immediatament per dessota, de la carena de la teulada', i la localitza a la Ribagorça amb data només moderna. La forma actual de les Paüls és *cumenera* i el significat coincideix amb el que en dóna el DECLC.
- comprar:** *unas sabatas que l'an cronpradas* (265), *si la bila lo cronpraba* (277) —datat del 1587—. El DCVB només registra aquesta forma metatitzada en època moderna.

- comunal:** *que los [els porcs] tròban en lo cumunal (04) —datat del 1547—, que nninguna persona no puge dalar nj segar nj fer erbas en lo cumunal (0181), els tost tres an jurat que lo patj que els estàban en pleyt que és cumunal y de la bjla (0208), los bous llaurant dintre las bogas puédan péixer per los comunals (896), que la [una cabalgadura] àyan de tinre en los comunals fermada (1170).* Consta als diccionaris amb data moderna.
- concord:** *y tost concorts y de huna boluntat abem sentensiat (0109), tost concors (0167) —datat del 1552—. El DCVB el dóna com a antiquat i remet a *concorde*, on posa dues citacions medievals. El DECLC només esmenta *concorde*. Un dels meus informants de les Paüls deia que havia sentit el mot alguna vegada però que ell no el feia servir.*
- conèixer:** *Y sj djsts jurats y promes conexeran que alguns trosos ne an [de] dexar que [e]stan en loc de pasos, que los ajen de dexar (041). Ús tècnic del verb *conèixer* (= *jutar*, *entendre*), altrament ben conegut dels diccionaris.*
- conjurador:** *huna trau per a lo congrador (1045) —datat del 1648—. Es tracta d'un porxet situat en lloc enlairat des d'on els capellans, com diuen a les Paüls, *esconjuràvan las pedregadas*. El mot no consta als diccionaris catalans, però sí als aragonesos (Blas i Romanos, 2008; EBA; Mostolay, 2007) sota *esconchurador* / *esconjurador*.*
- conlloc, conllogar / conllocar:** *las güelas de conloc (1022) —datat del 1645—, j a de conloc bacas (1038), güelas de conloc (1055). Y no n'j pot metre nj conllogar més la bjla de hobelas, nj baquas nj mulas (08) —datat del 1547—, las baquas que tjne conloquadas (0185), los de Ardanué bengiren a conllocar las obellas (907); Lo honorable Pere Carera de Sant Pere dju y respon a lo bayle de las Paüls y a los jurast, que el é bezino y pensa hestar de las Paüls, perquè l'an manat a consel y a bezinals de la bjla des que hestà conloquado en la bjla de las Paüls sinc o sis ayms ançà (0171). Ambdós mots són documentats als diccionaris, si bé amb data moderna, i *conllocar* només hi consta com a *conllogar*, i aplicat a persones, com en la darrera citació, no ho és enlloc.*
- contorçada:** *el puente de piedra y cals, las contorçadas de p[r]iedra desbastada y lo demás de piadra común (1241).* Només el DCVB esmenta *contorçar*, sense data ni exemples.
- corniller:** *la trau de lo cornilero (224).* Segons m'explicaren a les Paüls el *cornille(r)* és el piu del golfo. No el cita el DCVB ni tampoc el DECLC però sí el DB, que en dóna una minuciosa explicació.
- coro / corro:** *a de pagar los mals de lo coro de la billa [...] pagé a Benabari a lo sensal [...] de lo coro de la billa (1068), géran las liuras per a los sensals de lo coro de la billa de cada loc (1074), pagà lo de lo balle a lo sensal de Benasque que lo i fa lo coro de la bila (1084), dels sensals que la bila li fa, lo coro de la bila (1092), los sensals que fa lo coro de la bila (1144), los sensals que fa lo coro de la bila (1167).* El mot no figura als diccionaris. Pel context podria voler dir 'tots els de la vila' o 'impost que es paga pel cor de capellans que canta a l'església'. Els manuscrits registren també el mot amb el seu significat conegut de 'indret on es canta a una església': *lo que la glésia a pagat a mestre Fransisco del retaulo y coro (758), al maestre de lo coro en Bonansa (768).*

- coronal:** *los coronals de lo molino* (133) —datat del 1583—, *coronals [...] del molino* (376). Consta al DCVB (2) amb data moderna. El DECLC el data, sense cap exemple, del segle xv.
- corrida:** *pagé a lo coredor j de tres dias que [he] feitas corridas* (907), castellanisme amb el sentit de 'fer passos, actuacions'. No consta als diccionaris.
- cossirar:** *estos caps de desenans an de tenir càrec de cosirar las armas* (69) —datat del 1580—, *lo baile, peromes i jurast anaren a la taberna a cosirar las cubas* (732). El DECLC registra *recossirar* —que també consta als manuscrits, vegeu més endavant— amb significats propers al que *cossirar* té als manuscrits: 'controlar, vigilar'. *Cosirar* és ben conegut en aragonès (Blas i Romanos, 2008; EBA).
- costoir:** *Y qualqujera paròquja que sje de dit terme y costoesca las bogas amunt [...] y los que costoèscan de las bogas abal [...] si costoexen de las bogas abal* (0109), *dita tera que Pedro Herbera se costoïba [...] dita casa l'an laurada e costoïda* (0111) —datats del 1550—. Els diccionaris registren el mot, si bé només amb exemples medievals.
- covarxo:** *y dónan-li [...] fins a un cobargo* (628) —datat del 1601—. Els diccionaris el registren només amb datació moderna.
- cranc:** *pagé de una trau y de lo logero des crancs* (190) —datat del 1585—, pel context sembla tractar-se d'un instrument per a la construcció. No consta als diccionaris, vegeu però al DCVB (II.4).
- crostil:** *pagé de un crostil* (190) —datat del 1585—. Els diccionaris l'esmenten només en època moderna. El DCVB dóna *crostil*, però el DECLC *crostill*. A les Paüls em van dir *crostil*.
- cujar:** *donaren a guardar la Montanya a Pedro de Arcas. Y a-la de dar nèdia lo dia que se soltarà. Y que la puédan prear sienpre que cogen [= pensen] que y a mal* (25) —datat del 1578—. El DECLC, II, 1091a2-16, documenta aquest verb en el català medieval i obre la possibilitat que es tracte d'una forma autòctona i no d'un manlleu de l'occità.
- cussol.** Parlant dels controls que fan els messeguers escriuen *que sj njnguna persona desfja los cosols sia castigada* (062) —datat del 1549—, *que j aje cusols en blast y en prasts* (064), *que no entren [hobelans y crabas] en los restolàs nj en los cosols* (0100), *que y aya cozols en los blasts y prasts* (0101), *lo dia esprimentaren los cuartals, i lo cusol de lo molino, i lo trencà lo mudafaz en lo cusol, i la billa pa[gà]* (907), *que lo cusol lo li àjan de dar a mesura de binte-cuatre a caramul cuartal* (1100). Són dos mots etimològicament relacionats però amb significats diferents. Mentre que en els quatre primers exemples es tracta de 'marques o senyals en camps i prats', en el dos darrers es parla d'una 'mesura'. Ambdós mots consten als diccionaris si bé el primer amb data moderna. Hi està en relació el mot *cussol*, usat a les Paüls actualment i definit com 'un casso de fusta ta fe(r) formatges'.
- de carrei:** *y las bèstjas de carey* (044, 896), *tres asenblas de carej* (059), *y mulas de carej* (064), *dos asenblas de carej* (0145). El DECLC registra el mot amb data antiga al Pallars, si bé només el mot compost *bèsties de carrei*.

deferenç/ diferenc: *lo clabari, digo Bringer, que està am Bernat Abat en deferens de quatre escuts del dia del primero de agost en fins al dia de Sen Bortomev* (66). Els diccionaris no registren aquest mot. El context admet tant un derivat de *deferir* com de *diferir*, si bé més aviat aquest darrer.

degolla: *Y si lo [lo bedat] solta ningú sense lesèntja de tots, que j aje degola de bestiar menut* (050) —datat del 1548—, *bjnt sous de ban y dos degola[s]* (059), *que los mese-gés sían hobliquats de penre deguola* (0107), *en pena de vna degela* (549) —que implica un ‘degüella’ per interferència de l’aragonès—, *degola forsada* (906), *y degolla en menuda* (1014) —datat del 1644—. Els diccionaris defineixen bé aquest tipus de pena. Només donen citacions de documents benasquesos.

deixar, vegeu *lleixar*.

dent: *àyan de penre deguola que àyan dos dens nous* (0107). El mot és de gènere masculí com en altres parlars de la Ribagorça i la Llitera.

dentrar, vegeu *entrar*.

departiment: *ba dit departiment i pagas de cap d'ain a cap d'ain* (814). El mot és ben conegut dels diccionaris, tanmateix atès el context —distribució d'uns béns segons una sentència donada— pren ací un sentit de tecnicisme jurídic que els diccionaris no consideren.

desaforadament: *si no pagàban que los puédan fer pagar desaferadament* [= *desaforadament*] (441), *Y tos los besins se hoblígan a pagar a Sent Luc desaforadament* (526), *àjan de pagar desaforadament* (855). El mot manté ací el sentit originari, és a dir ‘pagar sense que es puga apel·lar a cap fur per a no fer-ho’.

desaforar-se. En relació amb processos de bruixeria *tot lo Co[n]sel General [...] an determinat de desaforar-se* (0124). El verb consta als diccionaris però no com a reflexiu.

desafur: *la còpia de lo desafuero de Benabari per Galbayn* (047), *lo desafuero de las broixas* (0124), *portà los cabos del desafuero* (367). El mot pren, si més no en el segon exemple, el sentit de ‘renúncia al fur’, no pròpiament el de ‘trencament del fur’ que té als diccionaris.

desaiguat: *pagé [...] per tornar l'augua a lo molino que s'era desayguado* (87) —datat del 1581—, *Y s'era cas a desaiuada [la secla] se'n lebaba la pressa, en tal cas que la bila la se aya de tornar* (143), *Y lo dit molinero se a de manti[n]re la secla, septo a desaiuada los que i estan obligats* (160), *mantinre la secla septado a desayguada* (330). Els diccionaris documenten el mot en data moderna.

desbaratar: *pagé de un ped[r]eyal que lo moso de Yuan de Arcas abia desbaratado* (224). Pren ací el significat translàtic de ‘fer malbé’, ‘espatllar’.

descàndil, vegeu *escàndil*.

descobrir: *no bol describir los personages* (406). La forma metatitzada no figura als diccionaris.

- desengan/ desengany:** *y foren contents que [...] mijrasen, considerasen y sacasen lo desengan del dret que Sant Pere de las Paüls abje de aber* (0109). El mot pren ací el sentit translàtic de 'error', que no consta als diccionaris.
- desfruitar:** *que puga desfruitar la casa y eretats* (0105). El DCVB l'esmenta amb data moderna i amb el sentit propi de 'llevar la fruita d'una planta, arbre', però no amb el que té ací de 'traure'n fruit, fruitir'...
- desgellar:** *de anar a desgellar lo molino de la bila de dos boltas* (395) —datat del 1592—. El DCVB el cita d'època moderna.
- desnuador:** *sie tengut de saquar los caps al desnudador, y que no y pose punial, sinó gani-bet* (441), *y los cols àyan de partir al desnudador* (642), *que lo cap àyan de saquar al desnudador* (808), *que lo cap àyan de sacar al desnudador* (855), *lo col a lo desnudador* (884). Pel context sembla indicar la persona que *desnua*, és a dir 'desarticula, deslloriga'. El mot no figura amb aquest sentit als diccionaris, però sí el verb *desnuar* ja d'antic.
- desobedient:** *a la part que sje dehobjdient* (0160), *que quoaqujera que serà desobedjent* (0210). Vegeu *inobedient*.
- despopar:** *dos bacas [...] al despopar partir las femelas* (752) —datat del 1605—, *un letó [...] al despopar* (814). El mot consta als diccionaris només amb data moderna.
- didal:** *tres segaderas y didals* (779) —datat del 1606—. Fa referència al 'didal del segador'. El mot consta als diccionaris amb data moderna.
- Dijous Gras:** *del dia de lo Digous Gras fins a 15 de abril* (341) —datat del 1590—. Els diccionaris registren el mot amb data moderna. És també la forma actual de les Paüls.
- dinada:** *que las liuras ayen de pagar djnés adjnerats, o las djnadas, a beu de coredor* (0118), *y que no los púscan fe penre dinadas, si no fos blat o sègal conforme se anirà la bolta. I si no se trobaba blat ho sègal, i lo baile abia de penre dinadas, aquelas sían benudas al més donant en la plasa tres dias a quitar* (62), *pagé de fer una dinada de bino per a la taberna* (166), *Y que no li puédan fer penre denguna dinada, sinó fos blat o sègal, conforme se anirà am dinés* (183), *que aya de pagar... am dinés clas, y no amb altras dinadas* (360), *que ay de pagar... am dinés clas y no ambe atras dinadas, y si acaso presentàban dinadas que las pueda fer benre al més donant, en la Plasa al més donant* (390), *Joan de Plaça que pueda dir hen qualesquier dinadas hen nom de la billa* (865), *ban córrer las dinadas per a lo deute de Graus* (887), *que los den dinero o dinadas a los traginés* (1063). *Dinada*, com *dinerada*, *mallada*, *pogesada*, *ardidada* i possiblement també *dineral*, és tot allò que hom obté per un 'dinar', 'diner', 'malla', 'pogesa', 'ardit'. D'aquest primer sentit aquests mots passen a significar 'pagar en espècie per manca de moneda'. Productes bàsics, com blat o sègal, tenien un valor monetari conegut, no així els altres productes que es venien a l'encant, a *dinades*. Tret d'*ardidada* i *dineral* tots aquests mots són documentats amb aquest sentit als diccionaris.

diner adinerat: *promet... de pagar los djst CCLX S... de djnés hadjnerast* (026) —datat del 1548—, *que no pugen pagar sinó de blat ho de sègal... o djnés adjnerasts* (0192). Aquest sintagma no consta al DCVB ni al DECLC. En metàl·lic? Moneda de bona llei? Vegeu, amb un sentit semblant: *deu escust ben escustast* (212).

dinerada: *los taberneros àyan de mesurar un pigel en l'ardidada ho dinerada* (635), *de fer una ardidada ho dinerada... gastàrem* — L, I S, II Di (701). Vegeu el mot anterior.

dineral: *del dineral que pagàrem a Loys — IIII S* (395) —datat del 1592—, *pagé de fer vn dineral* — VI Di (418). Sembla tenir ací el sentit de *dinada* (vegeu més endalt), i com a tal no figura als diccionaris.

dona, vegeu *fembra*.

eguate: *que lo meseger [...] que puge sitar [...] axí matex baqués y eguatés* (059) —datat del 1549—. El mot consta als diccionaris només amb data moderna.

eixadó, vegeu *aixadó*.

eixàrico: *àyan feyto exàrico de las güellas Bernat de Arquas y Antonj del Castel de Nerjl* (0209), *pagé dos sous a Ramon de lo molinero de vn exebèrnil de vn crabó de lo exàrico de Senta Lúsia* (49). El text del capítol 0209 dóna bastant d'informació sobre l'eixàrico. Un ramader deixa a un altre un cert nombre d'ovelles perquè en tinga cura durant cinc anys. Tret de la llana, que se la queda el ramader que té cura del bestiar, els tractes són a mitges. El mot figura als diccionaris amb un altre sentit.

eixecat: *en aber egecado los formages* (844) —datat del 1617—. El DCVB el cita amb data moderna. És mot viu actualment en el català de les Paülès: *el riu s'ixecava*, i productiu: *fevan una ixecada*, i. e. desvien l'aigua perquè el llit del riu se seque i sia més fàcil d'agafar el peix.

eixivernar: *que qualsebula bèstia grossa se hexuberne en lo terme [...] lo que las hexuberne* (780) —datat del 1606—. Amb el sentit de 'dur el ramat d'ovelles a pasturar a terra d'altri' el mot només consta als diccionaris en època moderna.

eixivèrnil: *Y lo que se aurà de las aberias de [e]xebèrnil* (050) —datat del 1548—, *vn exebèrnil de vn crabó* (49), *lo esobernil de lo bov de Nostra Seniors de Bilaplana* (166), *més lo hexobernil de tres bacas* (771), *y hegobernil de dos bacas* (783)... Els diccionaris el registren amb la forma *eixivèrniu* i sense datar-lo. El DB dóna *ixobernil*.

embaixa: *las ebaicsas que comànan són las segens: tres pycos, ecsada y pala de feri, una ecsola, tres estreniedós* (143) —datat del 1584—, *li dónan las embaixas de lo molino* (160), *Las ebaicsas que li comananas [= han comanadas, comànan] són las segens: tres picos, un estreyedor, pala y ecsada de feri, una ecsola ampla* (294), *Las embaixas del ferero. A-le deixat Pedero Amat a Josep Toruelas las ainas de la fereria: vns barqums bons y tobera, vn anclum y pila, dos martels grosos [...] (713). El mot no figura als diccionaris. Pel context significa 'eina'.*

embarg, embargar: *enta part del tarat de Porter no le y pose ninguns embargos [...] que a totas las parsts de la caseta y aye gotelar y no [e]l poédan embargar (0150). Aquests mots, ben documentats, es fan servir amb el sentit propi de 'posar obstacles', 'impedir'.*

empara, emparar: *la enpara que fi la dona de Ramon Porter de Alins (018), la Casa de Joan Porter [...] és benguda a yobilage [...] los ereus que y són an sabud que la dita casa solia tenyir i posoir vna tera [e]n lo terme y Partida de la Colada de la Sera. Los dits ereus [...] an feyt posar enpara en dita tera que Pedro Erbera se costoïba dient y pretenint que era sua (0111), lo djt bayle mj a manat, yo tenjs djt blat per henparas hen nostra casa. Y abja-lo henparat per requesta de Jhoan Fondebjla (0173), anaren a Santistebe a lebar la [e]npara [...] a buscar la [e]npara (313). El mot, ben documentat als diccionaris, té en tots els exemples el significat jurídic de 'retenció de béns per manament judicial'.*

empatxar: *que djt paso no se puge enpagar (0150). El mot, ben documentat als diccionaris, té el significat jurídic de 'impedir'.*

empòsit, vegeu *impòsit*.

emprar, vegeu *amprar*.

enalbardar: *Las bèstias enalbardadas que no puédan entrar en lo Plano, sinó cada vno en so del seu (1153) —datat del 1655—. Aquest mot, de significat evident, no figura als diccionaris. Una lectura en albardadas sembla menys plausible.*

enant/enanto: *Enant: pagé [...] de anar a fer huns enantos a Sen Baleri (1011), paga lo clabari a dos portés que ban fer vns enantos a Campo per vn se[n]sal (1031). El mot no figura als diccionaris —'donar uns avenços, acomptes'?—.*

encloure: *lo dret del gloriós Sant Pere de las Paiüls tyre la prmjmtija de lo [...] baranco abal que tjra a Santa Marja de la Rjbera y enclou en l'aigua major que se clama Jsàbena. Y pasat l'aigua tornen djtas bogas per amunt, per djta ajgua i fjns a huna tera que és de la Casa de Fondebjla (0109). El DCVB registra els significats que té aquest verb d'acord amb el context: 'tancar, limitar, penetrar'.*

endemne, vegeu *indemne*.

endemnidat, vegeu *indemnidad*.

ensabatar: *pagé a mestre Fransisco de ensabatar la Casa de la Bila (286) —datat del 1588—, ensabatar la Casa de la Bila (289). El mot no figura als diccionaris. El DECLC registra sabatera a Fontjanina com 'la biga lateral i més baixa de la teulada', i així me la van definir també a les Paüls. D'acord amb això ensabatar significaria 'posar bigues sabateres a un edifici'.*

entima: *Fju-los la entima (031) —datat del 1548—, anaren a fer la entima a lo molinero que pagase lo que mos debia (48), firen la entima a los de Neryl que no entrasen en lo terme (66). Els diccionaris registren el mot amb datacions més tardanes.*

- entrar.** Aquest mot, molt majoritari, alterna amb *dentrar* en algun cas: *los bos [...] que dentren lo Plano* (1021) —datat del 1645—, *antes de dentrar en lo Plano* (1348). Els diccionaris registren la forma *dentrar* en època moderna en alguns parlars nord-occidentals. A les Paüls només he sentit *entra(r)*.
- entresol:** *fer fer la Casa del Benefisi [...] Falta la cuberta y entresuelos, y porta, portelas y canbras* (486) —datat del 1598—. El DECLC registra el mot també en forma castellana dins d'un text català de l'any 1647.
- envista:** *del camino fin al tusal de la bista de Bilaplana anlà, fin al Saradet d'envista de la Tera de Porter* (483) —datat del 1596—. El DECLC en dóna datacions més recents i presenta bastants de dubtes quant a la manera com transcriure el mot. A les Paüls he recollit del parlar actual a *l'envista d'Espès de Baix*.
- escali:** *Los escaljs de las Paüls* (058), *a escalis* (083), *tine hescalis* (678), *escallis* (1255). Tot i tractar-se d'un mot freqüentíssim en els manuscrits, el context no ajuda gens a precisar-ne el significat. En parla prou el DECLC i tenint en compte el que diu cal concloure que els *escalis* són terres comunals incultes que se cedeixen als pagesos per al conreu. Un dels meus informants de les Paüls m'indicà que ell havia sentit el mot *escall* amb aquest sentit a un vell de Senyiu.
- escandellesar:** *los que posen bous o bacas en lo Plano, que no s'iam [= sían] biels ni escandilissàs, que page deu sous* (1046). Sembla que s'hage de relacionar amb *escandallar*, amb el sentit de 'calcular el preu d'un cap de bestiar' que esmenten els diccionaris.
- escàndil / descàndil:** *que los [los po[rc]s] aya de goardar de punta de sol eysido a posta de sol, si no fos per bi[a] de alguna tempesta, en tal cas per fuire a mayor descàndil que los ne entren* (75), *Y si benia alguna tempestat, en tal cas que los ne pueda ynbiar per fuyre a mayor escàndil* (293) —datat del 1589—. Al costat de la forma general *escàndol*, els diccionaris documenten *escàndil*, predominantment a Mallorca en els segles XIV i XV.
- escarrassó / escarrasso:** *vn escarasó / escaraso de feri* (779). El DCVB registra *escarrassó* amb el sentit de 'brancó, tros de fusta petit', amb el qual és possible d'establir una relació. El mot és desconegut actualment a les Paüls, però no *escarrassar*, amb el significat de 'trenar les branques d'un arbre en intentar de collir-ne la fruita, o expressament per a donar-les als animals, o per causes naturals': *una pedregada ho ha escarrassat tot*.
- escassiat:** *una escalera de pedra escasiada [...] un portal de boltadó de pedra picada bo[na] y onesta amb una [= una] estampa de pedra escasiada* (208). El DECLC, II, 619a20-23, i III, 507a57-59, esmenta un document solsonès del 1553: «lo de fora de piquada y lo de dintre de pedra scasada, y tot lo celhubert, de pedra piquada». Per oposició a *pedra picada*, sembla que hauria de voler dir 'pedra ben tallada', 'pedra tallada llisa'. El mot procedeix de *EXQUASSIARE 'rompre'.
- esclatada:** *pagé de adobar l'esclatada del Cami de la Creu* (292). Pel context el mot vol dir 'esllavissada', com diuen actualment a les Paüls: *Pllou i se'n baixa el terreno. Ha fet una esclatada*. Amb aquest sentit no consta als diccionaris.

esconpert: *y de alí abant, se beníban costas, que se àyan d'esconpert* (377). Potser error per *escompartir*.

escuixó: *pagé de un formage y de vn escusó de sebas* (337), *pagé de dos escuions de sebas* (769). No consta als diccionaris. Podria ser un derivat de *escuixar* amb el sentit de 'allò que s'arrenca de cop', és a dir 'manat, grapat'.

escut, vegeu *diner adinerat*.

esgarrar: *que qualqujera que tjnge magos, y los ayen de tinre apartast, y sj no ho fan, y los trobaran que salte njguna egua, que lo le pugen esgarar, y que no [e]n pugen cosjgre njnguna cosa, nj le'n fazen ninguna jostjsia* (061). Segurament correspon a *esgarrar* (2.2) del DCVB: 'mutilar'.

església. Per a aquest mot registro molta varietat de formes: *eglésia* (488, 510), *església* (0173, 164), *iglésia* (066, 071), *glésia* (071, 0155). La forma actual a les Paüls és *llésia*, amb la coneguda palatalització ribagorçana que no consta als manuscrits.

esllongar, vegeu a *llargar*.

esmenar: *hel abja promès per certa cantitat teniba de Antonj Amat de Bilaplana de fer hestmenà-la* (0174) —datat del 1552—. Correspon al significat del DCVB (2) de 'compensar, rescabalar', que dóna com a només medieval.

esment: *que gurdasen la bila de Sent Pere, y la dita guarda que de lo sagrero, que se tinga esment de Suils* (207). Té el significat de 'cura, atenció' que registra el DCVB (1).

espadó: *vn [e]spadó* (779). El mot no consta als diccionaris. La conservació de la *d* no és gaire corrent en el mot *espasa* i derivats.

esparver: *que no puédan pescar en l'aigua amb esparber* (728) —datat del 1604—. Amb el significat de 'xarxa rodona que per dalt acaba en punxa i que per baix té un cèrcol amb boles de plom perquè s'enfonse dins l'aigua ràpidament' consta als diccionaris només amb data moderna. El mot és viu actualment a les Paüls, on a més ha estat productiu i diuen *fe(r) una esparverada* de pescar moltes truites, especialment després d'una tronada quan l'aigua és *fosca*, 'tèrbola', i les truites s'agafen més bé perquè no s'amaguen davall de les pedres. El pas del nom de l'au al de la xarxa s'ha fet a través de la imatge de l'esparver que cau com ajoincat damunt la seva presa.

espessit: *que pugen baxar y pujar gent espesjda* (0150). Amb el significat translàtic que el mot té ací de '(gent) fent molta colla' no figura als diccionaris.

esponal: *se arendà lo hesponal de lo Bisar per vna colida* (410) —datat del 1593—. El DECLC registra el mot amb data moderna només.

estallar: *no consjnten que los casalés hestaleyn, nj se profjten de res de lo terme de las Paüls* (0195). Dels dos possibles significats coneguts del mot, 'treballar a estall' i 'posseir un ramadet', m'inclino pel segon.

- estalló/estallo:** *pagé a Bernat Arcas de vna trau per a reportal y hestalo/hestalo al molino* (653). El mot no figura als diccionaris. Possiblement siga un sinònim real, o per error de l'escrivà, d'*estelledor* (vegeu més endavant).
- estampa:** *un portal de boltadó de pedra picada [...] amb una [= una] estampa de pedra escasiada* (208). Escut en relleu?
- estasant:** *si hestàban com a hestasanst en djas casas* (0165) —datat del 1552—. El mot només figura com a *estadant* o *estatjant* en els diccionaris, i amb el sentit que té ací de 'habitador d'una casa' només en època moderna.
- estatja:** *an de fer una casa [...] la primera estaga de dose palmos de altària de sustén, més la segona estaga de trese palmos de alna de la tera* (208), *las pedras per acabar la [e]staga de myg* (224), *per a una estaga* (248), *la primera hestaga* (587). Els diccionaris registren només *estatge*, masculí.
- estelledor/estellador:** *pagé [...] de lo esteledor* (20), *lo dia que asentàrem los hesteladós [...] dos taulas per als hesteladós* (395), *mantinre las seglas fins als hesteladós* (530). El DECLC presenta moltes formes per a aquest mot, entre elles les que registro als manuscrits. A les Paüls en Coromines va recollir *estelledo(r)*, igualment com en van dir els meus informadors. El DCVB recollí *estellado(r)*.
- estemar:** *si los po[rc]s prenían mal, abén-los rebust lo porcero, fos per cas d'aturà-le'n alguno defora, o per estemà-ne alguno, que fos culpa de lo porcero, en tal cas que los aya de pagar lo que balen* (118). El mot no figura als diccionaris i el context no permet precisar-ne el significat. Vegeu però DCECH, s. v. *estigma*: 'estema: pena de mutilación', II, 788b44-45, i 'estemar: imponer la pena de mutilación', II, 788b49-50.
- estiràs/estirasso:** *pagé de un estiraço per a la bila* (190), *los que portaren lo [e]stiraço de Alins a las Paüls* (195), *per adobar lo [e]stiraço* (224), *la bila los a de dar estiraços y carateras* (251), *portar un estiraço de Alins* (265), *de adobar lo [e]stiraço* (292). Amb la forma *tiràs*, *tirassó*, el mot és ja documentat d'antic, mentre que *estiràs*, *estirassó* només en època moderna; *estirasso* fóra una de tantes formes acastellanades o aragonesitzades dels manuscrits per *estiràs*, la forma que actualment es diu a les Paüls.
- estivatge:** *Al Castellano de lo estibage* (807) —datat del 1608—. El mot consta als diccionaris amb la forma *estiuatge* i data moderna, i el significat de 'collita d'estiu' que s'hi registra no sembla correspondre al que el mot, possiblement, té ací de 'tenir cura de determinat bestiar durant l'estiu'.
- estrenyedor:** *page a Bernat de lo ferero [...] de lo estrenedor per al molino de la bila* (87), *donaren a los molinés una pala de feri y dos estreniedós* (93), *las ebaicas que comànan a lo molinero són las segens: tres picos, ecsada y pala de feri, una ecola [= aixola] y tres estrenedós* (143), *las enbaysas que li comananas són las segens: tres picos, un estreyedor, pala y ecsada de feri, una ecsola ampla* (294), *le acomanàrem tres picos y vna pala de feri y lo hestreniador* (440). El mot figura als diccionaris però pel poc context que ofereixen les citacions dels manuscrits no es pot precisar de quina eina es tracta.

- estricte:** *són cytats a ystància de Figerola com a percurador estricte* (031) —datat del 1548—. Els diccionaris registren el mot només amb data moderna.
- estrocino:** *sinch bans en lo Plano de sjnch magos o bestiar estrosino* (044) —datat del 1548—, *vuit bèstias estrosinas* (0117), *dostse sous des estrosinas que tenia* (30). El DECLC registra *estorcina* a Benasc en època moderna amb el significat de 'bestiar de pota rodona, mulam i èquids en general'. Actualment a les Paüls continuen dient *bestia(r) estrocino*.
- excomunicatòria:** *Y tota hora que la huna part ni l'altra aqjse mester còpja, y no la bolgesen donar, es nostra boluntat pugen sacar escomonjcatòria per a poder cobrar djtas còpias* (0109). El mot no figura als diccionaris. 'Ordre comminatòria'?
- fadiga:** *si lo djt Antonj Castel se abja de benre los cordés durant lo exàriquo, que n'aye de dar la fadiga a Bernat de Arquas* (0209), *Y lo que ature la dita que aya de dar la fadiga a los de la bila* (202), *y per tot lo mes de may que a de dar la fadiga a los de la bila* (325), *y Piquera no pueda benre la su part que no le'n done la fadiga al mege* (752), *I ningu no pueda benre bino que no done la fadega a l'arendador* (1043) —datat del 1648—. El mot, amb el sentit de 'fer saber', és ben documentat als diccionaris, si bé en aquests anys ja més aviat amb la forma moderna semiculta de *fatiga*.
- farinal:** *de dos taulas per a lo farinal de lo molyno [...] portar los lystons de lo farinal de lo molino* (337) —datat del 1590—, *de dos taulas per als farinals del molino* (700). El mot consta al DCVB amb data moderna, i dels dos significats que li dóna correspon ací al de 'caixa dins la qual cau la farina mòlta des de les moles'.
- faro:** *A-las [les vaques] de atraure [...] en lo faro de [A]ljns* (061) —datat del 1549—. El mot, que designa l'indret on s'encén la foguera la Nit de Sant Joan, és ben documentat al DECLC, si bé amb data moderna, i segueix viu a les Paüls.
- feixat:** *aser la frontera del molino [...] J se a de presipjar a lo [e]stribu que reside los dos caquos asta lo feisado que [é]s l'atra mitat de la frontera* (1209). El mot figura als diccionaris sense precisar-ne el significat. Pany de paret entramada?
- feixina:** *que no puge metre djtas hobelas en los restolàs mentre que y aya fexjnas* (060) —datat del 1549—, *quoranta feysinas de este riu de forment* (0169), *hen un panar que y aya feysinas no puédan entrar* (687), *si[n]c sous per bèstia que mètan entre las feginas* (1014). El mot figura als diccionaris amb datació només moderna. Una feixina té 31 garbes a les Paüls.
- fembra:** *la fembra de Ramon Porter de Alins* (012) —datat del 1547—. El mot *fembra* és donat pel DECLC com a exclusivament medieval. Aquí té el significat de 'muller' i és l'única cita del mot en els manuscrits. En tots els altres casos apareix *dona* per a 'dona en general' —*Per los ca[sa]lés y las donas* (651), *a dos donas de bentar la sègal* (573), *ditas donas se són obligadas* (577), *que denguna dona no pueda gobernar lo molino* (83), *que denguna dona no pueda muldurar ni rigir lo molino* (143), *vn dia que sentensiaren las donas* (367)— i *muller* per a 'dona casada' —*La muller de Fransjno* (012), *lo dit Pedro Puntaró y su mulé* (279), *set liuras del dot de sa muler* (636), *la*

muler del mege (676), *Joan Mora y su muler* (814)—, tret d'un exemple on aquest darrer mot té el significat, propi de l'aragonès, de 'dona' en general —*sentensiaren las mulés* (367)—. Aplicat a animals trobo *femella* —*dos bacas [...] al despoppar partir las femelas* (752)—, la forma que actualment diuen a les Paülès. De les altres tres formes —*fembra, dona, muller*— només en conserven *dona* actualment.

femella, vegeu *fembra*.

fer contrarraó: *y jure en poder del bayle de no fer co[n]traraó a njngú* (056). Mot compost que no figura als diccionaris.

ferratge: *serbir a la bila per a ferero [...] lo ferage a sou* (697) —datat del 1603—. Ací té el sentit de 'acció de ferrar una cavalleria', sentit amb el qual no figura als diccionaris.

ferrera: *una mulata ferera* (095). Aquest adjectiu, amb el possible significat que té ací, és a dir 'una mula jove ja en edat de ferrar-la', no figura als diccionaris.

fianceria: *Y nosaltres, ditas fianças, atorgam dita fianseria* (3) —datat del 1578, i (15)—, *Y las ditas fianças atòrgan dita fianseria* (330). El mot no figura als diccionaris. Resulta útil per evitar l'homonímia de *fiança*, que tant vol dir 'garantia' com 'garant'.

fill de vila: *bedaren l'ajgua [...] y njngun forastero no j puge pescar, y qualqujera fjl de bjla los puge peyorar* (070) —datat del 1549—, *que coalquiera filo de bila que piniore a los forastés* (58), *dengun besino, ni fil de bila, ni casalero, ni denguna persona no gose ecsir del terme* (309). Aquest mot compost no figura als diccionaris.

finit: *de lo finyt de lo censal de Masià* (03) —datat del 1547—, *al sensal del procurador de finjt catorze djnés y mala* (05), *a rebut Güerj del prensjpal del finjt de Matjà* (025), *tocale de finjt sjnch dinés* (082). El mot consta al DCVB amb altres significats i el DECLC només l'esmenta.

fira. Al costat de la forma *fira*, ben coneguda —*anaba enta Graus a fjra de Sant Mjquel* (0216)—, registro la forma *fiera* —*los portés a la primera fiera de Bonansa* (1045, 1300)—, que no consta als diccionaris. Adaptació maldestra del castellà o l'aragonès *feria*?

flasco / flascó: *vn pedrenial, flasco* (779), *per a beta a los flascos de Baró* (997), *los cordons de los flascos* (1006). El mot figura als diccionaris tant sota la forma *flasco* com *flascó*. Els dos plurals, *flascos* i no *flascons*, semblen indicar que l'accentuació era més aviat plana. Ací, atès el context, designa la 'bossa de cuiro lligada amb vetes o cordons, on es guardava la pòlvora per al pedrenyal'.

for. Documento *for* per al sentit de 'preu', i *fuer / fuero / foero* per al de 'privilegi': *que àyan de pagar sen fuero denguno* (06), *pagar a Sant Luch djnés, ho blat ho sègal al for que yrà*. *Y que no aye njngun te[m]ps de foero* (060), *que l'ajen de pagar de djnés, ho blat ho sègal, al for que yrà en aquela hora y sense te[m]ps de foero njnguno* (061), *pagar dit blat a for de nou sous per faneca* (093), *aya de pagar [...] sense dengun fuer* (125).

forçador: *An posado a forsador, y que puede ecsecutar los yurast que deben a Maciá, a Yuan Piquera* (328) —datat del 1590—. El mot figura als diccionaris amb sense datació o moderna.

fornàs: *fírem lo fornaso a la casa del senior Andreu* (701), *més a mestre Antoni del fornaso del ferero* (710). El DCVB registra el mot amb el sentit de 'fornal' i data moderna a Benavarri i Tamarit. A les Paüls he recollit actualment també *fornàs*.

forrada: *vna forada* (814) —datat del 1609—. Consta als diccionaris sota la forma *ferrada* o *farrada*. A les Paüls sento *forrada*.

forrellat: *paga a lo ferero [...] de lo forjlado* (0185) —datat del 1552—. Els diccionaris registren diverses formes d'aquest mot, però no *forrellat*. A les Paüls m'han dit *forrollat*.

furro: *las güellas [...] las de Arcas, las furas* (965) —datat del 1633—. El mot consta als diccionaris només amb data moderna. A les Paüls comprovo *furras*.

fustar: *la despesa de lo que a fustado lo molino* (220), *la despesa de los fustés que fustaren lo molino* (220) —datat del 1586—, *y abèn la bila fustada la dita casa* (307). El DECLC, IV, 244a59-60/b1-3, esmenta només un hàpax d'aquest mot usat com a substantiu.

gafeta: *pagé [...] de dos barbolas ho gafetas y tagas* (366) —datat del 1591—. El DCVB esmenta el mot amb data moderna.

galfó: *paga a lo ferero de las tagas y lo forjlado de la carnegirija y galfons* (0185) —datat del 1552—, *pagé [...] dels gafons y de tagas* (540). Els diccionaris registren el mot en dates més recents.

ganader: *[e]l bestiar [...] no aja d'entrar sin reconèxer-lo ganadés* (499) —datat del 1597—, *demanaren lisènsia de los mardans los ganadés* (851). El DCVB recull aquest préstec del castellà amb data moderna.

germandat: *lo dia que la germandat anaren a Nuals* (292). Figura al DCVB amb data antiga. Vegeu *assagramentar-se*.

geta, vegeu *gitar*.

gità: *lo dia que las dos coadrilas de gitans bengiren, i abisaren als de Bilaroé i Arcas que baisaren per a fer-los-ne anar* (66) —datat del 1580—. El DCVB només registra el mot amb data moderna i sota la forma acastellanada de *gitano*.

gitada, vegeu *gitar*.

gitar. Aquest verb i els seus derivats presenten alternàncies rizotòniques *i/e*: *que los gete de su casa* (14), *la geta que an feta de la lana* (1099), *gítan als casalés a 5 S cada mes* (493), que pressuposen un doble origen JACTARE/JECTARE. Quant al significat, a més del ben documentat de 'expulsar, fer fora' —*estar gitado de besino* (295), *gítan las donas de la bila* (761) o *foragitast de la bila* (554)—, pren molt freqüentment el significat de 'establir un tribut, un pagament': *gitaren las liuras* (224, 387, 701, 744, 887...), *an gitado a tres liuras y miga cada casalero* (590), *per a*

getar lo deute (907), significat que es troba també en els derivats *gitada* i *geta* (per a aquest mot, vegeu més amunt en aquesta mateixa entrada): *no bolían pagar dita gitada* (277), *pagé las quatre lyuras de la gytada* (312), *que los casalés pagen de bui abant buit so[u]s cada mes. Y lo que no bulga pagar dita gitada buide la bila* (521), *de la getada de casalage* (789), *que se fese una getada* (1093), *observeu per la titada [error?] de lo blado en Obara* (316), *He pagado [...] de lo blado han regetado de Sen Feliu a Morancho i Soler per la glésia* (829). Només el *DECLC*, iv, 516a17-19, recull aquest darrer significat, si bé tan sols per a *gitada* i amb data moderna.

gos, vegeu *ca*.

gotellar: *si lo djt Amat crobje dita caseta [...] puge lansar la neu y lo gotelar [...] que a todas las parst de la caseta y aye gotelar y no [e]l poédan enbargar* (0150) —datat del 1552—. Designa l'espai entre edificis perquè hi puguen caure les aigües dels llenats. El *DCVB* registra el mot amb un altre significat i data moderna i el *DECLC* es limita a esmentar-lo sense més. El *DB* el recull amb el significat abans indicat i sota la forma *gotalla(r)*.

gras, vegeu *Dijous Gras*.

gronsa, guansa: *anaren a lo molino y mesuraren la goansa* (7) —datat del 1577—, *lo dia que mesuràrem las guansas* (316), *lo rodet y guansa y farinals* (376), *an de deixar vna mola, ho mola a guansa bueda* (698), *que la guansa que sia esprimentada* (1100), *I que cada uno que molge a gronsa bueda* (1179). Tant sota una forma com l'altra figura el mot als diccionaris només amb data moderna. Actualment diuen *guansa*, a *guansa buida*.

guardar: *que se j guarden de qui é l'azenbla* (054) —datat del 1549—. *Guardar*, amb el significat que té ací de 'considerar', el *DCVB* només el dóna com a medieval.

gubiar: *gubiar un exadó* (511) —datat del 1597—. Consta als diccionaris només amb data moderna.

haver. Manté en alguns casos el significat originari de 'tenir, posseir': *a de guay per cànter de bj debujt dinés* (014), *Joan Barabés ha bacas* (083), *Bernat Goan a obelas* (28), *quaranta sous que Nadal de Latore abja de aber de hun prat que tenja enpejat de djt Blasco* (063), *sacasen lo desengan del dret que Sant Pere de las Paiüls abje de aber* (0109). Vegeu també *amoblar*.

haveria: *que njnguno no puga metre en djt bedat sinó bous y njnguna altra aberja* (050) —datat del 1548—, *se j bolrà metre aberja bela, que y aje per bèstia grosa sinch sous* (059), *hobelas y mulas y bacas y to[t...] entre hobelas y aberja grosa* (0115), *y si mete-ba més aberia* (542), *l'aberia de la bila* (745), *ni metre aberia grosa ni minuda* (1014). El mot és sinònim de *bestiar*. Figura als diccionaris si bé amb dates més recents.

hisenda: *Y si no [e]n dóna bon conte, que ho page de si asienda* (465) —datat del 1595—. El *DECLC* indica que aquest castellanisme va penetrar ja d'antic en el català, si bé només dóna exemples moderns.

impòsit: *le donam hen rebuda en lo henpòsit de Alins (609), A de refer lo clabar[i] de l'henpòsit de Alins (653).* Consta al DCVB (1) amb el significat de 'impost, tribut'.

indemne: *Pedro Jhoanolo se hobliga a sacar de tot endepne a djtas fiansas (071) —datat del 1549—. los de Aljns prometen sacar endepne a Goerj (086), se obliga de sacar endepnes las sobredjtas fiansas (099), sacar la bila d'endemni (1025).* El DCVB registra aquest mot amb la forma *indemne*, o sia 'lliure de dany'.

indemnidat: *doné dos florins per a lo notari del Pont per la endemnidat de Andrev Solana (166), Y tinen de donar la hendepnidat f[r]anca a la bila (471), pàgan los pagadós a lo notari de la Pobla de Fontoba de cobrar la endemnidat de lo sensal de Capela de mossèn Amat (1018).* Sota la forma *indemnitat* figura el mot al DCVB.

inobedient: *Y si no bole ser hobedjent, lo puge acusar al bajle per jnhobedjent (066), per a la part hjnobedjent (070) —datats del 1549—. El mot consta als diccionaris només amb datació medieval. Als manuscrits registro també *desobedient* (vegeu més amunt).*

intima, vegeu *entima*.

jubilatge: *la casa de Joan Porter de Sen Pere [...] és benguda a yobilage (0111).* El mot no figura als diccionaris. El context parla d'uns hereus de la casa que reclamen un camp. Potser *jubilatge* podria significar ací 'entrar en possessió, passar a ser amos'.

juradiu: *que no sje hobligado de ser-hi deguna casa hen deguna cosa de los otros juradjus pasast (09), É tornador Pere Porter, moljnero, a la bjla [...] del juradju de l'ay mjl y cinc-[c]jents y cynquanta-huno (0126), le debe la bjla de tornas del juradju nou sous (0132).* El mot no figura als diccionaris. Condició d'exercir de jurat o de comprometre's per jurament en l'exercici d'un càrrec.

la dita, vegeu *aturar*.

llançar. Aquest mot té a més del significat general —*manaren a los casalés que esquisen de la bila [...] lansaren los casalés de la bila (166), se denguno serà traydor [...] en tal cas que lo puédan lansar del consel (217)*— el de 'promulgar, establir, especialment una quantitat a pagar', que no consta als diccionaris: *lansaren los deu sous de Joan Palasj de Sojls. Paga del sensal de Barbastro de despesas. An-las lansadas a mala y poge-sa per sou (026), lo dia que lançaban las liuras (0185), an lansat per los mals comuns XXVII [...] an lansat a ter [= tres] djner[s] per liura (0191), se se proba a lo lansar de las talas, que vna aberia sia tenguda per coatre entradas, y vna altra per vna, que la que més arà entrado, que le lansen més, conforme a las entradas que aran fetas (35), foren contens que se lansase, i lansaren a los casalés que pagasen sis livras cada vno per un ani (156), acabaren de lansar las liuras (166), las colectas que an lançadas (810), llançaren los gastos de los portes [...] lançaren y gastaren (876), lo dia tengiren cosel lansaren los bans (906).*

llargar. El mot es presenta sota aquesta forma o sota *allargar*, sense que els exemples permeten destriar una forma de l'altra: *anaren a Denuy a llargar la Montaja*

(0146), *com ané a largar la Montaya ab los de Denui* (0144), *anar a Denuy a largar la Montaya* (224), exemples tots que també es podrien transcriure [a] *allargar*. De vegades apareix amb el prefix *es-*: *anà a [e]slargar a Denui* (67), *sobre lo eslargar de la Montanya* (166), *que anà a [e]slargar la Montanija* (166). En textos més vells s'hi presenta amb la forma *esllongar*: *anà a hesllongar la Montanja a Denui* (016) —datat del 1547—, *anà ab Ihoan Rjals a esllongar la Montaynja [de] Denuy* (045). Aquests mots, que no m'han estat confirmats en el català actual de les Paüls, s'han de relacionar amb el significat que els dóna el DECLC a v, 84.51, de 'enregar el bestiar', amb data moderna al nord del Conflent, i que ací deu voler dir 'deixar entrar el bestiar a la Muntanya de les Paüls bogant amb el terme de Denui'.

llari: *que fos uno sobre tots [...] per a penre coalsebula home que bolgise movre qüestion en la bila ni en lo terme, lo pueda penre i pesegir, y sinpre que cride favor i aguda, y que coalsebula que sinta la bos, aysí d'el com de lary, per [so] de la canpana, que a coalsebula que no le quiera dar favor i aguda, que lo puédan executar per nov sovs cada bolta* (57). El mot amb aquesta forma no figura als diccionaris. Hi ha certament documentades formes del tipus *laire*, però són molt més arcaïques. Potser a *lary* hi manca la *-d-* per error. Quant a la *-i*, observo algun altre cas després d'oclusiva + vibrant als manuscrits: *congri* (87, 133...).

llau: *a lo lau de Yuaré* (338) —datat del 1590—. El DECLC només dóna una citació en llatí del 1154. Actualment a les Paüls en diuen *llavell*.

llaurader: *baca lauradera* (0152). El mot presenta l'evolució aragonesa del sufix.

llecíó/llició. El mot apareix en diversos exemples sovint quasi repetits: *y que lo dónan lisió a lo dit molinero que puédan molre los forastés a su tanda* (294, 330), *Y sj lo que rebrà lo dayo amarà més la prea que [e]l ban, que sj la lestó en aquel que rebe lo dayo* (043), *si lo que rebrà que sj njnguno dayarà prasts nj blast, y amarà lo que rebe lo daj més lo ban que la presente, sje la lestjó en lo que rebe lo day* (044), *y sj més amen la prea que [e]l ban, sje la lestjó en lo que rebe lo dajo* (064), *Y sj més amaran la prea que lo ban, sje la letjó en lo que rebe lo danyi* (0101), *Y sj lo que rebe lo mal, bal més la prea que lo ban, sia la lisió de què reba lo dayn* (0198). No consta als diccionaris. Pel context sembla tenir el significat de 'tria', 'elecció', i procediria de ELECTIONEM.

lledania, vegeu *lletania*.

lleixar. *Lleixar* alterna amb *deixar* als manuscrits fins al 1590, una data prou tardana: *se'n leyxa anar las pinjoras* (07), *Lexa Joan Palasí a lo Sarado un gornal* (058), *que la leyse tota* (0210), *l'acanan que nos léycsan fer en la selba d'Espès* (337) —datat del 1590—, *que los ajen de dexar* (041), *y pan que decsa la bila* (337), *ne dyxe a Piquer* (742), *la güella que ba desar* (1029)...

llenassa: *del sòl de la lanasa del Baile* (529) —datat del 1598—, *la lanasa del Plano* (549), *4 L, 10 S, j són per a la lanasa de Jun de Arcas* (1029). El DECLC, v, 145b49-55, esmenta el mot —recollit en època moderna— i l'explica com 'un racó voltat de rocam pendent'. A les Paüls em definiren *llenassa* com 'un camp treballat i abandonat, que es fa servir per a péixe(r) i al final se perd'.

llenat: *las tagas per a tagar las taulas de lo llenado* (876). El mot figura als diccionaris amb data moderna. A les Paüls he recollit *llenat*.

llener: *lo de Betranet de vn lané [e]n la Montanya* (1329) —datat del 1665—. Coromines només troba el mot viu en un document d'Organyà en llatí del 1032 i en l'aragonès de Bielsa, on l'hi van definir com a 'es lenés del Puerto, tod es roca y tasca, piedras e yermo' (DECLC, v, 145b10-49). Els meus informants de les Paüls desconeixien el mot, si bé m'indicaren la presència d'un topònim *es llane(r)s*, una partida a uns 500 metres al nord d'Espés de Dalt.

lletania: *lo dia de las lladánias [...] lo dia de las lledánias* (876) —datat del 1621—, *lo dia de las lladánias* (880). Forma semipopular, possiblement amb accentuació propa-roxítona (*lladànies*), que de sempre ha estat en competència amb la semiculta *lletánias*, l'actual de les Paüls.

llevar: *se lebantà i anà enta el* (386) —datat del 1592—, *un dia que lebantàrem a Gaume Dos per lo sensal de Sent Masià pagàrem* (653). Segurament és un préstec del castellà que en el primer cas té el significat més general de 'aixecar-se' i en el segon possiblement el de 'imputar'.

llevar. En aquest verb i els seus derivats (*llevat, caplleuta, capllevedor, manllevar*) conflueixen dos significats: el de 'traure' i el de 'portar' —aquest darrer per influència castellana—, que no sempre són fàcils de destriar. Així el significat d'origen castellà de 'portar' és evident a *lo mesagero que leba los dineros a mosèn Maro* (510), *lebaren los que abían encartado a lo clabari* (129), *se'n lebà la sègal* (0220), *de lebar los dines a Monson* (422), *si se'n lebaba la presa* (1136), mentre que el significat català de 'traure' ho és a frases com *pagé a Yuan Reals de la escopeta que li lebaren y dinés de la bolsa* (313), *los buyt dinés de la quístja [...] a'ls-ne de levar del conte de la bjla* (0116), *arendaren un prado [...] per l'erba primera. Y leba-da l'erba que [...]* (206), *pagar a mosèn Arnal todo aquello le an lebedo* (577), *lo bedat [...] fins que las garbas ne sjan lebadés* (050), o en els derivats: *los le dóna a capleuta, y son entràs a caplebadós* (577), *fins los torne dita cantidà [...], digo, lebast los fruiet y trebals* (296), *hun formage que manlebaren* (841). Altres casos resulten ambigus: *a demanar justícia per la calsina que se nos n'an lebada* (220), *anaren a Sentistebe a lebar las enparas* (313), *las portas per a lebar la enpara de las obelas* (284), *lo seró que los soldast se n'alebaren los gurast* (365), *que se n'aye de lebar el lo fruyt* (826), *de dia pueda lebar deu sous, de nit bint sous* (201), *tres cacicos [= cafisos] [...] em-ne de lebar al conte del comun dos quartals* (730), *lo blat de lebar los de Castilon* (787), *si caso algun dia se soltàban [...] aquel dia no la leben la pena* (1085), *sacar a los ofesials de su soldada, que no puédan lebar més de así adebant* (900), *prengiren escombres per lo que abían lebedo a lo molinero* (166), *que no pueda lebar sino 8 sueldos* (1115). Al costat de *llevar* s'usa també molt *portar* —*n'i portàrem de la taberna* (730)...— i *traure* —*que los ayen a traure per lo terme* (027)...—. *Llevar* és desconegut actualment a les Paüls.

llibre de la vila: *e pagat a Joan Reals per tenir lo libre de la bjla* (0146, 0191), *la pena que està posada en lo libre de la bila* (100), *los façan escriure en lo libre de la bila* (202). Llibre d'actes del Consell de les Paüls.

llició, vegeu *lleció*.

lliga: *los traginés per anar per bino, i que bàjan per las ligas acostumadas asta Graus* (0163), *que an de segir* [per anar a cercar vi i oli] *las ligas a Graus* (1062, 1073). El mot no figura als diccionaris. Pel context sembla significar 'camí, itinerari', fruit d'una evolució semàntica pareguda a la de *lligallo*. Vegeu també *paseria*.

llitea: *que no pueda metre en dita erba ningun bestiar de litea* (181). Error per 'bestiar de Llitera', observeu *que no pueda metre dengun bestiar de Litera* (310). Vegeu també el mot següent.

llobater: *pagé com anà a buscar los lobatés* (651). Amb el significat de 'caçador de llops' el mot no figura als diccionaris.

lloc: *qualqujera que deurà las ljurás, que djntre bujt djas tost ajen de donar djnés o pjnoras que bàlgan lo doble, y que des que lo jurat tjnrà peyoras de cada huno, que ajen bujt djas de loch* (0118). Amb el significat que el mot té ací de 'termini', el mot no figura als diccionaris. Altrament té el significat prou conegut de 'vila, nucli habitat': *del loc de Molsera* (383), *en lo loc de Vrit* (160).

llogar, vegeu *allogar*.

llong, vegeu *llargar*.

llosar: *La capitulacion de losar la glésia* (638) —datat del 1601—. El mot figura als diccionaris amb data moderna.

lloser: *pagé a [los] losés* (195) —datat del 1585—, *de la posada des losés* (367), *a lo lose-ro d'amaniar la capela de Sen Roc* (997). Aquest mot no figura als diccionaris amb cap dels dos significats que ací pot tenir: 'persona que cobreix amb lloses un edifici' o 'que arrenca lloses de la pedrera'.

llossar, vegeu *allossiar*.

malcompte: *quatre liuras del malconte de Barbastro* (082), *lj toca a Jordj del Parage entre lo contracte y la pèrdoa del malconte tres djnés de finjt* (082), *paga per los dinés del malconte de Bojl* (0185). El mot no figura als diccionaris.

malenconia: *Jhoan de Sastre [...] tenja presos a a Salvador de Denuj y a Pedro Fero de Aspés. Y [...] Sabastian Solana [...] anà [...] a parlar ab lo sabatero sj bolja remedjasen al Salvador aquelas malenconjas* (092), *Y Sabastian Solana hespera's aber questjó y malenconja hentre [...] Pedro Palacj [...] y Pedro Jhoanolo* (0197). Els diccionaris registren aquest mot amb el significat 'ira, còlera, irritació' en el període medieval, significat proper al que el mot té als manuscrits de 'vexacions, maltractes, baralles'.

- mallador, mallar:** *pagé de los maladós que malaren las garbas* (195) —datat del 1585—. Ambdós mots només figuren als diccionaris amb data moderna.
- mallosa / malloca:** *Las enbaixas del ferero [...] dos martels grosos, vna maloca, vn martel de pena de la mano, vno per a fer claus* (713). El mot no figura als diccionaris.
- mèlica:** *binte-dos escudellas de mèlica, dos d'estan* (779). El mot —'terrisa de Màlaga'— és ben conegut dels diccionaris.
- menyscompte:** *a [a] plegar [...] buit sous y tres dinés [...] del mengconte tres sous* (021), *a [a] plegar lo mengconte de sa plega* (021), *A [a] plegar Joan Casós lo mengconte de su ayada* (021), *paga lo menconte de sjs ays ansà* (021), *a de pagar Joan Reals a Barbastro de finjt del mengconte dos djnés* (082), *a de pagar [...] entre [e]l present contracte y lo mengconte sjnch djnés de finjt* (082), *paga [...] del co[mp]te y mengconte* (084), *a pagat seze sous per a lo mengconte del sensal de Bojl* (0116), *Y dóna'ls a lo meynsconte del sensal de Bojl* (0191). El mot no figura als diccionaris, si bé el DCVB porta *menyscomptar*, que defineix com a 'comptar de menys'.
- messe:** *E aturada la dita en Giralt Algelnas, abitant en lo loc de Vrit, gendre de mese Betran, en messe Betran d'Ensio, molinero [...] A rebre a Giralt molinero y a mestre Betran* (160). Les formes apocopades de *mestre* no figuren als diccionaris.
- messegueria:** *de la mesegeria de son fil* (016), *a pagat lo Ferero a Pere Piquer de la mesegerja* (045). El mot no figura al DECLC ni al DCVB, però sí al DCECH, tot i que sense cap comentari.
- metro / mietro / nietro:** *A de portar hun mietro de bjno buheno* (0175), *pagé sis sous a los tabernés que abían perdudo en dos mietros de bino* (66), *dónan-li de portas per mietro de bino bint sous per cada metro de portas* (199), *mietros* (230, set citacions), *X mietros* (265), *a denou sous y mi[g] lo mietro* (693), *A-me feyt un metro de bino* (807), *a de degar vn nietro de bino muerto* (834), *pagar-les lo bino [...] que bien a ser por nietro dos livras, güet [s]o[u]s* (1303). Mesura de vi corresponent, segons l'EBA, a entre 160 i 200 litres. És un aragonesisme ben introduït en alguns parlars catalans ribagorçans sota la forma *nietro*, la que actualment sento a les Paüls.
- mitgena:** *Memòria sie [...] de lo bino [...] De Pedro Palomera un cànter y quinse dinés, de lo Baile una migena, de lo Ferero un cànter* (18), *pagé de la migena de Alins* (190). El mot no consta als diccionaris. Pel context es tracta d'una mesura per al vi.
- mitgenca:** *paga a Ramo[n] de lo molinero de la migenca de las crabas de Senta Lúsia* (20) —datat del 1578—, *dos bacas an comprat a migas. An d'estar per temps de sinc ains que no se puédan benre ni tresportar sinse bolutat de las dos par[t]es [...]. Al despopar partir las femelas en la migenca* (752). El mot figura als diccionaris amb la datació més moderna de 1799.
- mitgera:** *a lo ferero de adobar l'arbre del molino y tagas, y lo sercle de la migera* (20), part del molí que no consta als diccionaris; *senbraren lo Campo de Comaspuis los daren una migera* (879), *a la caritat de lo Canpo gastaren sinc migeras* (880). Aquest mot significat 'mesura de grans' és ben documentat als diccionaris.

moble, vegeu *amoble* a *amoblar*.

moiga: *Los bans de la Montània [...] La ramada de Casós a dos de júlio atorga la mojga* (982). El mot no consta als diccionaris. Potser vulga dir ‘munyida’.

moldura: *paguen deu sous cada bolta i la moldura del blat que molrà* (16), *per tota la moldura* (330), *bol la moldura franca* (356), *aya de acolor a miga moldura tost los besins del terme* (440), *si per bentura se n’anaba a molre hen altra part ninguno dels damont dist, que hen tal cas sían hobligàs a pagar la moldura doble [...]* *Y la casa de Piquera franca de moldura* (530), *le da la bila lo molino por un ano j con los probechos que tiene de molduras* (1241). Aquest mot, tant per la definició —*lo que cobrava el moline(r)*— que me’n van donar a les Paüls com pel context, vol dir ‘moltura’. No consta als diccionaris, però sí en *gistaví* (Blas i Romanos, 2008).

molinar: *estàban en debat Joan Palomero sobre un molinar que demanà a Pedro Piquera* (0108), *sobre vn molinar que estava en pleit [...]* *Pedro Piquera s’estigua en posesion de lo molinar am sus entradas y exidas. Que aya de satisfacer al dit Palomera sincoanta sous [...]* *Y si no le donaba los sincoanta sous tan presto, que lo dit Pedro Piquera le aya de lexar molre tot franco a lo dit Palomera* (0110), *lo pleyt [...]* *sobre un patj de moljnar* (0133). La definició del mot com a ‘conjunt de molins’ que dóna el DCVB no acaba d’ajustar-se als contextos on apareix aquest mot.

mossènyer. Observo que aquest mot, ben documentat als diccionaris, es reserva en els manuscrits per al capellà de Sant Pere de les Paüls: *dóna-los [...]* *a mosèyer Sent Pere* (010), *debe la bila [...]* *a mosènie Sent Pere* (382), *le donam en rebuda en mosènie Sent Pere* (647), *fins mosènie Sent Pere sie pagat* (658), *a preso mosènie Sent Pere* (693), *Del deute de Graus [...]* *Mosènie Sent Per — l V L, X S* (756). Els altres capellans són tractats de mossèn: *Foren testjmonjs [...]* *lo reberent senyor mossèn Antonj Font [...]* *bicari de las Paiüls* (0154), *Jo, mossèn Ramon Garús, vicario de presente en Bila(b)rué* (630).

mudafàs/almudafàs: *de las livras de feri y onsas que deisé a lo almudafàs* (20), *an posat a mudafàs a Pedero Güeri* (561), *que no puédan mesurar bino que no lo gusten los juràs o mudafàs* (1050). Mot ben documentat als diccionaris també amb aquesta alterança de formes.

mulata ferrera, vegeu *ferrera*.

muller, vegeu *fembra*.

nèdio: *La Montanya [...]* *Y a-la de donar nèdia lo dia que se soltarà* (25) —datat del 1578—. Aquesta frase es repeteix sense gairebé canvis a 39, 55, 99, 177, 300, 326, 431, 455... El mot figura als diccionaris només amb data moderna. A les Paüls em diuen que la *Montanya nèdia* vol dir que ‘no hi ha entrat cap bestiar a péixer’. L’usen també com a substantiu: *cada dia [el bestiar peix] un tros de nèdio*.

nietro, vegeu *metro*.

- olbera:** *de las olberas que conprà* (47) —datat del 1579—. El DECLC registra *albera* per a Benasc modernament i el defineix com 'tascó que serveix per a asclar llenya', definició que coincideix amb la que em van donar a les Paüls: 'olbera d'ascla(r) llenya'.
- olieria:** *la taberna y fleca y olieria* (473) —datat del 1595—, *dexxa Pedero Güeri la taberna, fleca y olieria, hostel, a Bringer Reals* (654). El mot figura al DCVB amb data moderna.
- olla:** *Y tenim la hola per quatre sous y nou, djch, que paga entre tot set sous y deu dinés* (021). El significat translàtic que té aquest mot tan conegut fa de mal explicar.
- òria,** vegeu *ària*.
- ostilla:** *ostilas del serbise del molino* (160) —datat del 1584—. El mot consta als diccionaris, si bé només datat fins a 1507.
- ovella carnisera:** *las güellas carnyseras* (0117) —datat del 1550—. El mot no figura als diccionaris. El significat sembla obvi: 'ovelles aprofitades (sobretot) per la carn'.
- ovella lliterana:** *lo dia que arendàron las obelas literanas* (511), *le donam hen rebuda en las literanas que [...] arendà [...] de las güelas literanas* (609). El mot no figura als diccionaris. A les Paüls em diuen que les ovelles lliteranes *las conllocàvan i venían a pastura(r) a l'estiu a la Muntanya*.
- ovelles apreseres:** *hun ban... de las apreseras de la Montanja* (019) —datat del 1547—, *bujt bans a las apreseras* (095), *las güelas de Morango... apreseras vn ban* (0117), *de las apreseras de dja hun ban* (0181), *vn ban... a las apreseras* (91), *lo ban a las obelas apreseras* (189), *los bans... las apreseras* (982). Els diccionaris no registren aquest mot i el context no permet de precisar-ne el significat.
- pagar toca tocant:** *an de pagar lo dit arendament cada vn ani, toca tocan per temps* (40), *feta la colyda de cada una ayada que, toca tocant, que page lo arendament que ly toce* (332). La frase no consta als diccionaris. A les Paüls em diuen que *pagar a toquet a toquet* vol dir 'pagar a l'acte, sense dilació, bittlo-bitllo'.
- parra:** *Las gü[e]las parras de Betranet* (882, 991) —datat del 1621—, *las güelas de Rins de pasage de las paras* (1005), *paga lo de Arcas de las paras* (1084). El DECLC registra el mot amb data moderna. A les Paüls em defineixen *las parras* com 'bestiar de la Llitera que puja a engreixar-se a l'estiu a les pastures dels Pirineus'. És mot conegut en gístaví, on té però més desplegament semàntic (Blas i Romanos, 2008).
- pasaria / paseria:** *a de pagar la colecta, y la pacerja y los sensals que paga la bjla* (08) —datat del 1547—, *aye de donar albarans a dita bjla de tosts los sensals y qujstja del senyor, y colectas, y paserja y sysas y tot* (071), *a pagat [...] a Brjnger Casós per a la paserja sjnch sous y mi[g]* (0126), *pagé sinc sous de la passaria y los agí de los tabernés* (66), *pagé a Yuan Bau de la paceria sinc sous* (87), *Més pagé de la paseria de dos ains* (540), *paga lo clabari per las paserias* (1024). El mot, que no trobo als diccionaris, s'ha de relacionar, junt amb *lliga* (vegeu abans), amb la coneguda institució pirinenca de les *lies et passerries*; vegeu DECLC, vi, 347b13-19.

- Lo Passi, La Passió:** *més en donado [...] a lo re[c]tor de lo Pasi esporgatori (1033), pagé a los que representaban la Paciô de Cristo tres escusts (87)* —datat del 1581—. Són les dues úniques ocasions quan s'esmenta un text literari als manuscrits.
- pedra eixuta:** *an de fer lo pilar de pedra exuta (077)* —datat del 1549—. El DECLC, III, 263b33-37, registra el mot amb data moderna.
- pegollar:** *a de acolir los pegolàs que entrar puédan en la su ramada a dos dinés y mala (33)* —datat del 1579—, *y los pegolàs que àyan de dar mardans conforme a las obelas que tinrà (76), Si j an ramadas y pegolàs (901)*. El mot consta al DECLC, VI, 356a48-52, amb data moderna, i és tret del DB ('Se dice del ganado que se une a un rebaño mayor para pastar, pagando un tanto por cabeza'). A les Paüls no em van confirmar aquesta paraula.
- pelló:** *en Bonansa sis cabezas, quatre de lana y dos de peló (771)* —datat del 1605—, *vna flasada de peló (779)*. Pel context el mot té dos significats lleugerament diferents: el segon exemple indica que la *flasada* és 'feta de pelló', entenent *pelló* tal com me'l definiren a les Paüls, 'pell sencera d'una güella', és a dir també amb la llana, que fan servir els pastors per a abrigar-se, mentre que el primer fa referència a una 'ovella amb pell i llana de bona qualitat per a fer-ne abrigalls'. Els diccionaris donen exemples i definicions de *pelló* no del tot equivalents i, en general, de data moderna. El mot, amb el primer significat, és ben conegut en benasquès (DB) i gistaví (Blas i Romanos, 2008).
- personat:** *se determinó en lo Concexo de las Paüls que se posast y se sinàs tres personados (495)*. El mot consta tant als diccionaris de castellà com de català, si bé com a càrrec clerical, mentre que ací és civil.
- piar:** *pagaren de los dinés de los pasages a Bonansa de los omes que si ban aturar per a piar la qüenta de Escala (1316)* —datat del 1644—. El mot figura als diccionaris, si bé no amb el sintagma *piar un compte*, i només amb data moderna.
- pilla:** *hem pagado a los soldast [...] quan ban fer la pilla de Castanesa (1011)*. Gal·licisme que no consta als diccionaris, 'saqueig'.
- pleta:** *cada pleta (0102), anaren a bogar las pletas (418), partiren las pletas (704, 888)* —datat del 1622—. El mot consta als diccionaris, tanmateix no es documenta del 1501 al 1803 segons el DECLC, VI, 61146-b1.
- pletiu:** *lo plitiu de la Fonfreda (1067)* —datat del 1650—, *lo pletiu que se a dalado a Col de la Pena (1083)*. El mot figura als diccionaris només amb data moderna.
- pocenca:** *de lo re[c]tor de [//] una pocenca (1229)*. El mot no figura als diccionaris. Pel context es deu tractar d'una determinada mena d'ovella o altre bestiar.
- poldro, poldra:** *poldro (0135), huna poldra (0218), pòldrons (163, 843), pòlderons (420), poldros (1255), pòldrons (1344)* —datat del 1666—. El DECLC esmenta el mot amb data només medieval.

- polset/polzet:** *la frexura sense el polzet quatre dinés (0192), de la frexura sjno quoaatre djnés, y lo polcet dos djnés (0206).* Pel significat sembla ser una 'víscera del corder o de l'ovella', significat que no registren els diccionaris.
- popera:** *pagé de una criatura que los de Nuals portaren así, y de fer-la portar a Renanué, y de una nit que buscàrem popera (166) —datat del 1584—.* El mot, que pel context significa 'dida', no figura als diccionaris.
- porqueria:** *quoalsebula que tinga porquos, que no los bolrà menar a la porqueria, que los aya de tinre tanquàs (04) —datat del 1547—, sien tengust de henbiar los po[rc]s a la porqueria (449), aréndan la porqueria (952), capitulacion de la porqueria (1173).* Pel context es tracta de la 'dula dels porcs', significat que no figura als diccionaris. Vegeu *vaqueria*.
- portes:** *de portas set sous (035) —datat del 1548—, quatre dinés de despesas y quatre de portas (0132), las portas de lo bino y de l'oli de la taberna (152).* Amb el sentit de 'ports' que el mot té pel context no consta als diccionaris.
- preador:** *pels preadós dos boltas (770) —datat del 1605—, los mateisos preadós prearen (864).* El mot consta als diccionaris amb data moderna.
- preadura:** *prearen la Montaya [...] que y abia mal. Entre preaduras y tot coaranta-y-sin[c] sous (38), pagé [...] de preaduras (540).* El mot no figura als diccionaris. Pren el sentit de 'acció de prear'.
- precipiar:** *J se a de presipjar a lo [e]stribu que resibe los dos caquos asta lo feisado (1209).* Els diccionaris no registren aquesta variant de *principiar*.
- primicer:** *que el prjmjtjero de Sant Pere de las Paüls puga profftar djtas prjmjtjas, y axj matey lo prjmjtjero de [A]ljns (0109).* El mot, de significat evident pel context, no figura als diccionaris catalans, però sí al *DCECH* amb referència a l'Argentina (649b25-28).
- principiar,** vegeu *precipiar*.
- prompta fe:** *paga lo clabari a lo bicari de Bilaler de saquar la pronta fe de los capítols de Espanol (1300).* La construcció *sacar la prompta fe* no consta als diccionaris. 'Còpia certificada'?
- puntadura:** *La capitulacion del ferero [...] y lo ferar y altra obra ne he tengut de fiar senó las caladuras y puntaduras, digo hobra grosa (494).* El mot no figura als diccionaris. 'Acció de clavar ferradures de punta'?
- quadrat:** *La capitulacion dels pelisers [...] se hoblígan a fer los coadrast de tot lo terme de las Paüls a tres sous lo coadrat, y las samaras a debuit dinés (427).* El mot, amb el sentit específic que té ací —'tros de pell treballat pel pellisser'—, no consta als diccionaris.
- quadro:** *La roba de lit: tres quadros, dos sobrelist, dos capseras, (779).* Amb el significat específic que té ací ('quadrant o quadrat de llit') el mot no figura als diccionaris.

- rabera:** *Sabastian d'Arcas prengí lo pederenial y le donà una porada am la part de la rabera* (386). Préstec de l'aragonès o del castellà.
- raera:** *vna raera de feri* (779) —datat del 1606—. El DCVB esmenta aquest mot si bé amb data moderna.
- rala/ ralla:** *los que perenen la calcina [...] a rahó de bint dinés per cafís, de vno de rala, dos amerat* (383). El mot no consta als diccionaris.
- rebatut:** *y tot contat [y] rebatut* (085) —datat del 1549—. El DCVB registra aquest frase només en època moderna.
- recaptellar:** *tenje terada la palanca y recaptelada per hun ay* (0125), *per terar y recaptelar la pala[n]ca* (0132), *no estar bé terada y recaptelada la palanca* (0200). El mot continua usant-se a les Paülis amb el significat de 'tornar a posar lloses a una teulada'. El mot no figura als diccionaris, però sí *recaptellera*.
- recossirar:** *y los escaljs sjan requosirasts* (0191), *recosirar las medidas* (890). Vegeu ací *cossirar*.
- refinar:** *refinar el molí* (31). Amb aquest ús no figura al DCVB.
- regitar**, vegeu a *gitar*.
- reportal:** *una trau per a lo reportal de lo milino [= molino]* (133), *vna trau per a reportal y hestalo/ hestalo al molino* (653). El mot no consta als diccionaris catalans, però sí als aragonesos, a EBA i Mostolay (2007).
- restolla:** *que no puge metre djtas obelas en las restolas* (060) —datat del 1547—, *que no entre en las restolas* (0100), *que no púgan plegar cabezas en ninguna restola* (1014). El mot consta als diccionaris només amb data moderna.
- retatxa:** *a lo ferero de fer la rella hen la porta de lo çeller pagué hen rretagas y tot, d'amaniar-llo* — 2 S (876). El mot no consta als diccionaris. És evident la seva relació amb *tatxa*.
- ribagorçá:** *si njnguno acolja njnguno rjbagorsà, y en djta casa benrà bjno, que aquel tal aye de pagar sjnch sous, y sjen per al tabernero* (014) —datat del 1547—.
- riberal:** *las careras y riberal de Lire* (0152) —datat del 1552—. El mot consta al DCVB amb data moderna i al DECLC també amb data antiga però text allatinat.
- rossegada:** *per las qujstjas rozegadas dos sous* (020), *per a paga de las colectas rosegadas sjs ljurats* (051), *de l'ay que resta cuarenta sous rosegasts* (055), *las quals copas són per algunas sjstas rosegadas* (0104), *per a pagar la colecta rozegada trenta sous* (0194), *y todas las deudas rosegadas són mias* (422), *paga lo clabari de malas cuentas j de rosegada* (1031). Pel context deu tenir aquest mot un significat aparegut, sinó idèntic, al de *ròssec* 'paga o renda vençuda i no cobrada', ben documentat tant als diccionaris com als manuscrits: *pagé a [E]scalla de ròsex de biello, de tems pasado* (1068), *pagà [...] de resta de vn ròse[c] que se le debeba de tems pasado* (1092). Aquest significat de *rossegada* no consta als diccionaris.

salinera: *las salineras de Garoé [...] las salineras de Seranabes (044) —datat del 1548—, las salleneras de Cap de lo Tou (885), los corralis i las salleneras atúran fora lo Plano (896).* Amb el significat que el mot té ací de 'pedres planes on es posa la sal que el bestiar ha de menjar' només figura als diccionaris amb data moderna.

sallant: *al costat del canpo fia l'aigua un salant (562) —datat del 1599—. El mot consta al DECLC amb data moderna. A les Paüls em definien el mot així: 'no é el riu, que va compassat, sino que hi ha un sallant de roca', i insistien que al 'salt d'aigua' se li diu també *salt* i em donaven com exemple el topònim *el Salt del Llop, a prop de la borda de Arinyo.**

sant/sent. Els manuscrits registren les dues formes, la llatinitzant *sant* i la popular *sent*, amb predomini d'aquesta darrera: *Sen Yuan (133), Sen Bitorian (871), Sen Ginés (338), Sent Adrjà (567), Senta Marja de la Ribera (08)...*; *Sant Adrjà (08), San Pere (0109), Santa Maria la Ribera (0172)...* Observeu també *sin*: *Sin Yuan (133).*

sarró: *que njnguna persona no puge segar erba nj dalar en djta Montaja, sinó albesons, y hordjgas y sarons (0184) —datat del 1552—. El mot consta al DECLC només amb data moderna. Sarró és ben conegut a les Paüls, on me'l descriuen així: 'é com un espinac silvestre'.*

sarroner: *firen relació las saroneras [es tracta de caps de bestiar que el text no precisa] de Bilarué que [é]ran en la Montània (982) —datat del 1634—. El mot consta al DECLC, VII, 704a10, amb data moderna i sense indicar-ne el sentit —'bestiar que consumeix especialment sarrons' (?)—.*

segadera: *tres segaderas y didals (779) —datat del 1606—. El mot consta als diccionaris només amb data moderna.*

segaltrigo: *vn cuartal de segaltrigo (1115) —datat del 1654—. El mot no consta al DCVB ni tampoc al DECLC, però sí a EBA, que el registra amb data moderna només al parlar de transició de Torres del Bisbe. Es tracta d'un sinònim de *sègal*, fruit d'interferència aragonesa o castellana. *La sègal* és de bon tros la forma més usada als manuscrits (501, 573, 887, 1182...).*

seixantena: *li mana pose creus i sigantena hen lo prado de Piquera molinero (812).* Cap dels significats que donen els diccionaris serveix per a entendre el que el mot té en aquest context. Potser anàleg al de *quarantena*.

selva: *més nos a de fer una dosena de traus cuadradas. Y dónan-li de las set dosenas bint sous de selva, y de talar y de pelar (211).* L'exemple documenta un ús del mot *selva* en el llenguatge viu i no només en toponímia; vegeu a 7.1.

sent, vegeu *sant*.

sequera: *que la bila le aya de donar aygua y tot lo menester de las molas, septat a falta d'aygua, digo per sequera (440) —datat del 1594—. El mot consta al DCVB amb data moderna.*

- ser/sero:** *lo dia que ban malar la Montània y lo sero que ban portar la sègal* (877), *Hun sero que si ba aturar Micalet a la taberna* (891), *Los bous llaurant dintro las bogas puédan péixer per los comunals, y las bèstias de carrei lo dia an de carriar garbas y herba, y puédan anar lo sero abans los bous* (896). El mot no figura als diccionaris. Relacionat amb l'occità *ser*? No sembla que hi tinga relació l'hàpax següent: [Els bans del Plano] *De Joan Pallaçí de nit dos ses, vna hegua de nit — VIII* (868), on pel context significaria 'vegada'.
- sierro/siero.** Es tracta de la construcció d'un pont sobre Isàvena: *Y el puente, entrada y salidas y gabinas de tres palmos de alto, cubiertos con los[as] y con siero* (1241). El mot i les seues variants, tal com consten als diccionaris, no convenen al significat relacionat amb la construcció que li atribueix el context.
- sinstar:** *pagé a lo molinero de los gornals que a posast en sinstar la Casa de la Bila* (316). El mot no consta als diccionaris. En el mateix capítol se citen altres persones que han cobrat diners per obrar a Ca la Vila de les Paüls.
- sobrepagar:** *pagé a Bringer Reals de lo que a sobrepagat de l'arendament de la taberna* (540), *paga lo clabari de lo que ba sobrepagar lo de Ansuils* (1132). El mot no figura als diccionaris. El seu significat és evident.
- tallar:** *se tala la present capitulació en lo sagrero de San Pedro de las Paüls* (307) —datat del 1589—. El DCVB registra el significat que el mot té ací, sense datar-lo, però.
- tallell/tallello // talell/talello:** *Pagé [...] a lo de Rials de huna tonja de pan per als soldast y de lo talelo que degà, j lo pan per als [s]oldast* (997). El mot no consta als diccionaris. Potser un diminutiu de *tall*?
- tampa:** *La carnesjrja [...] que Joan Conil aje de fer la tanpa* (028), *e pagat de pan per a alj-fara de la tanpa de la carneserja* (0132), *lo dia que portaren la pedra de la tanpa* (265), *de tres besinals que portare[n] los cantons de lo portal y las losas de las tanpas* (292), *la bila le dexa la casa, digo, la canbra de la tanpa y la sala per a benre per lo bino de la taberna* (468), *en lo de Anton de las tanpas* (977). El mot consta als diccionaris però no amb el significat que segurament té ací de 'cambra per a la venda'. Actualment a les Paüls li donen un sentit que tampoc escau al dels manuscrits. Diuen que *tampa* o *tampera* és 'un tros de muntanya de mal pas', i afegeixen: *hi ha una tampera que no es pot passar*.
- tardi:** *pagé de huna crijatura que portaren [a] Alins de hun[a] tardi, j an de dar-li la popa* (841). La forma *tardi*, ben coneguda dels parlars ribagorçans i pallaresos, també com adverbi —*faràs tardi*—, només es documenta als diccionaris en data moderna.
- tenratxo:** *se tenían las obelas alguns tenragos* (184), *Y tenragos que n'i pueda metre sis* (218), *y que puédan metre [en Torbiner] sis tenragos en fins a Sen Yuan* (319). El mot no figura als diccionaris catalans, però sí al *DB*. S'usa també actualment a les Paüls definit com a 'un corder jovenet'.

- terror:** *tenja terada la palanca* (0125) —datat del 1551—, *la palanqua, que [van] adobar y terar per hun ayn* (0185), *de no estar bé terada y recaptelada la palanca* (0200). El mot consta als diccionaris amb data moderna.
- terror:** *arendaren huna artiga en Pegar, als terés de Pegar* (857) —datat del 1618—. El DECLC registra el mot, VIII, 444b2-28, amb data moderna. A les Paüls em defineixen *terror* com un lloc 'sense pedras, pero que no s'hi cria herbas'. Observeu *bous terés* (932).
- tiell:** *sjs traus per al tjelo de la palanca* (0116) —datat del 1500—, *e pagat [...] per fer lo tjelo de la palanca quatre / dos sous* (0129, 0143). El DECLC registra el mot, VIII, 369b43-54, si bé amb significats que no escauen al que té ací de 'entramat', 'enllistonat', 'embigat' de la palanca, significat que es manté més fidel al TIGILLUM originari (DECLC, VIII, 368b53-55). Actualment *tiell* no té a les Paüls el significat col·lectiu dels manuscrits, sinó que indica les 'llates posadas damunt dels *quebros*' —bigues que descansen sobre la *cumenera*— per aguantar les lloses del llenat.
- tocar acte:** *le'n toquàs acte públich* (09) —datat del 1547—, *toquar acte* (0167). El DCVB (7) dóna aquest sintagma per a Mallorca i Menorca sense datar-lo.
- tonca / tonça / tonsa:** *Més a Costa n'en dado d'esto blado per a lo molinero de Bonansa j per lo de Porter de la tonca de lo molino* (1182). Aquest mot no consta als diccionaris.
- tonya:** *pagé [...] de una toya de pan* (366) —datat del 1591—, *pagé de una tónia de pan* (395, 510, 852). El mot figura als diccionaris amb data moderna.
- trall:** *de portar losa a la glésia y trav y t[r]als* (729) —datat del 1604—, *de buit trals* (758), *d'Espès per los trals* (768). Joan Coromines (DECLC, VIII, 813a40-41) va sentir aquest mot amb data moderna a Jusseu: 'el trall servix pa saca(r) tablas [taulons o posts]', significat que coincideix amb el que me n'han dit a les Paüls: 'els tralls es trauen d'un tronc prèviament escairat *ta fe(r) taulas*'.
- trau:** *huna trau que metjren en la carnesirja* (045), *An determijnat fer la palanca. An de fer lo pjlar de pedra exuta desà y delà, y de traus ben asimentadas, y de ampliarja set palmos* (077), *de tribanar las traus* (220), *pagé de dos alifaras, la vna [...] y l'altra del fustero de adobar las traus [...] del dia que baxàrem las traus de la Casa de la Bila y del dia que puyàrem las bigas en lo solero gastàrem* (541, i deu citacions més), *de las traus* (1004), *de hun cab de trau per a lo palancó* (1068) —datat del 1650—. Els diccionaris registren el mot només amb data medieval. La paraula *trau* és actualment desconeguda a les Paüls.
- trego / trejo / treixo:** *pagé a lo de Yuan Fransès de lo trego de lo prado de Morango* (224). El mot no consta als diccionaris.
- trell / trello:** *fer fer la Casa del Benefisi [...] Més lo trello dotse quàregas de fer quatre personas, balen* — XIII S (486). El mot no consta als diccionaris.
- trencament de casa:** *Y le demanà a Jhoan Garús trencament de casa perquè se'n portà la sègal contra sa boluntat* (0157) —datat del 1552—. El DCVB data el mot només a l'Edat Mitjana.

- treni/ trènit:** *se fia costas a la bila, que las aya de pagar lo dit clabari trènit rebudo* (29) —datat del 1578—, *fins que Loys aya acabat su trènit, dic de así a cap d'ain y de alí en dos ayns* (415), *[e]l treni que ara són arendadas* (463), *Suma lo que Bringer a pagat fins así d'esto treni* (653), *A pagat lo tabernero del treni pasat* (749). Els diccionaris registren el mot amb dates més recents.
- tresllatar:** *lo dia que treslataren la carta que Yuan Bau portà* (87), *tengírem consel y treslatàrem los sensals* (367). Amb el significat que aquest verb té ací de 'traure còpia' consta als diccionaris com a *traslladar*, no amb la forma llatinitzant que té ací.
- treüt/ treüdo:** *donaren lo molino a treüt* (761), *gastàrem del treüdo* (765), *debe vn cafís y mig de blat de treüdo* (791), *me tinc per content y per pagado de tot lo trebudo que fa lo molinero a la bila per la mia aniada* (822), *done lo molinero dotse quartals blado, nou cafiços de lo treüdo d'est[e] an* (889), *Més per lo trigudo de Abi — 7 q[uartals]* (1235) —datat del 1659—. El mot consta al DECLC només com a medieval, tret d'algun punt de la Ribagorça on s'ha conservat modernament sota la forma *treudo*. A les Paüls no me'l van confirmar.
- tribanar:** *le pagàban lo gornal de tribanar las traus* (220). Els diccionaris documenten amb pocs exemples aquest mot.
- tribe:** *dexà un tribe lo dia esprimentaren los cuartals* (907), *vna destral, tribes* (779). Mot ben documentat als diccionaris però no com a ribagorçà. A les Paüls sento també un *tribe*.
- troc:** *debeba de los pasages de las güellas de troc* (1007), *en lo pasage de las güellas de troc d'Estet* (1041), *en lo pasage de las güellas de troc en la bagada* (1044). El mot no consta al DCVB ni tampoc al DECLC, però sí al DIEC, que el defineix com a 'barata'. A les Paüls no me'l confirmaren.
- trossa:** *vnas trosas de rama per a lo molino, a la presa* (67), *page de una trossa de herba* (395). Amb el significat de 'feix de llenya, rames, herba' consta als diccionaris només en època moderna.
- truixar:** [El capítol tracta del repartiment d'una casa entre dos propietaris] *a sentensiat [...] que la canbra de bayx que la partèscan de alt abayxo. Y que la porta que està enta Casa de Rials que s'estiga Joan Mora y su muler, y que òbran porta en dret de la finestra. Y que lo truxar en càrec de l'ereu, y la porta a càrec de Joan Mora* (814). El mot no consta als diccionaris.
- trulla:** *sj djt sagrjstà no paga a djt mestre Joan fustero las trulas [...] sj Joan Mora[n]jo le abja pagat ditas trulas lo moljnerio de Alins* (094). El mot no consta als diccionaris. La *trulla* del DECLC, VIII, 544b12-15, no hi té relació.
- turmo:** *pagé als molinés lo dia trencaren lo turmo de la mola* (769). El mot és ben documentat als diccionaris, però les definicions que donen no expliquen el significat que té ací com a part del molí.

vaqueria: *an determinat fer baquerja* (061) —datat del 1549—. Té ací el significat de 'dula de les vaques' que no consta als diccionaris. Vegeu *porqueria*.

varbolla/ varvola, vegeu *barbolla*.

varcum, vegeu *barcum*.

vedat casalí/ casaliu:⁶ *y en los bedasts casalins/ casalius y en la Montaja lo ban de nit* (043) —datat del 1548—. El mot no figura als diccionaris. Pot significar 'propi dels casalers' o 'propi de les cases'.

verga: *bedamos l'aigua d'Isàbena [...] que no puédan pescar [...] y la berga se beda por tienpo de dos anios* (466) —datat del 1595—. El DECLC (ix, 161a20-22) el registra en època moderna amb el sentit de 'feixos de vergues que posen en els estanys i rius perquè les truites hi vagin a fresar i pondre els ous, i així pescar-les', sentit que escau al context.

verrà: *que quolsebula que tjnrà berano [...] denunsiar a los jurast com y troben berans ab la porquerja* (04), *sj njnguno y abia berano* (026), *que no j bñjan los berans* (0120), *los que tñgan berans que no sían sanast* (052), *ynbiar dengun berano am la porqueria* (293), *degun berano* (320), *ningun berano* (400), *los que tñgan berans o letosn* (817). El DECLC registra *verran* actualment en *gistaví* (ix, 180b2-3 i b53-54) i *verrana* el 1609 a Sant Joan Despí (ix, 180b52-53). Altrament el mot amb aquesta forma no és documentat. En el català actual de les Paüls diuen *verro* i *verra* amb *e* oberta. Els dos mots, *verret* i *verrina*, dels exemples següents podrien relacionar-se amb *verro/verrà*, tanmateix el context dels capítols corresponents no hi és necessàriament favorable: *pagué a Castellet de la craba de Santa Llúcia tres sous y un berret dos sous* (928), *pagaren a Bringer Rials per la berina* (676).

veu, vegeu *aturar*.

vi mort: *a de degar vn nietro de bino muerto sinpre* (834), *lo bino muerto que la bila le debeba* (969). El mot no figura als diccionaris. A les Paüls me l'han definit com un vi que ha perdut el gust sense agrejar.

viatge. L'accepció de 'vegada' que els diccionaris indiquen per a aquest mot té molt desplegament en els manuscrits: *Més en altro biage (d)beniren a Gironi Palací blat* (848), *més de dos biages que anaren los gurats [a] Alíns* (852), *Prearen Pedro Amat y Anton Palomera lo primer biage a l'Albelda* (864), *Més n'a dado Gilem lo molinero en altro biage dos cafizos* (889), *si no lo poden piniorar, l'abise lo meseguero dos biages* (896), *Los bans en lo Plano [...] bacas, de nit dos biages* (912), *lo primer biage que ba [a]ribar* (1024), *paga lo clabari de vn biage que ba binre Bernat de Castarner j de cuan ban binre los bulés* (1031), *li puédan fer pagar sin[c] sous de cada biage que lo béan defo- ra casa* (1173).

⁶ La distinció entre *n* i *u* no és fàcil en aquest text.

viciós, viciosament. Amb el sentit de ‘mal acostumat o mal criat’ que indica el DECLC, IX, 171a21-22, o de ‘negligent, descurat’, el mot té força desplegament en el camp de la ramaderia: *Y sj alguna persona nj dalarà en lo Plano, nj segarà, y tinrà azemblas, nj bous nj mulas bjsjosament* (0122), *Los po[rc]s [...] sienpre que los troben fora de su casa besiosament* (75, 94), *y los que besiosament inbían los bous al Plano* (515, 532), *J sj j a alguna bèstia besiosa* (901).

virrassa/ virassa, vegeu *birrassa*.

vita: *pagé de un formage per a la caritat de Torbó y de la bestia que portà la bita* (87). El mot no figura als diccionaris catalans ni és conegut actualment a les Paül's. Pel context sembla tenir el significat de ‘provisions’, que es pot relacionar amb el que té el mot *bita* en alguns parlars aragonesos, com en benasquès, on significa ‘Masa condimentada de carne picada [...] con que se hacen las longanizas y las morcillas’ (DB), o en gistaví, on vol dir ‘ganas de comer’ (Blas i Romanos, 2008; EBA; Mott, 2000).

voltador: [Construcció de la Casa de la Vila...] *un portal de boltadó de pedra picada bo[na] y onesta amb uma [= una] estanpa de pedra escasiada* (208). Amb el sentit que té ací, molt probablement de ‘arc del portal’, el mot no consta als diccionaris.

votier: *l'erba de Torbiner. Y l'an de péyser los butiés* (60) —datat del 1580—, *que lo dit arendador pueda acolir lo bestiar butiero* (80), *que no pueda metre sinó bestiar butiero* (82), *que no pueda metre en dita erba ningun bestiar de litea, digo que l'aya de péycser am bestiar butiero* (181), *que pueda péycser [...] am bestiar butiero [...] pueda acolir los botiés* (216), *que no pueda metre dengun bestiar de Litera, sinó a un bestiar butiero* (310), *que pueda acolir los de Sent Baleri, digo bestiar butier, y no lo que baya enta Litera* (358), *capitulacion de Torbiner de l'año 1623 que lo se atúran los butiés* (899). Només registro el mot en el català actual de les Paül's: *bestia(r) votie(r)*, *güella votiera*. M'ho defineixen com ‘bestia(r) sol de güellas i crabas, güellas vellas més menudas, de la Vall, de las Vilas, de Vilacarle, que s'engorden. Apareixet a las parras [vegeu més amunt], que no val per a la reproducció’. Diuen també *corde(r) voterí*, és a dir ‘menut’. El DECLC, IX, 385b9-13, només esmenta aquest darrer mot, que localitza a Boí ‘aplicat a gossets sense valor’, que només són bons, com si diguéssim, per a presa dels voltors.

6.1. Interferències lèxiques

6.1.1. Interferències lèxiques en els textos catalans

6.1.1.1. Interferències lèxiques del castellà: *adredas* (552); *canónigo* (1011); *enfermos* (1237), al costat de *malaut* (395); *bentana* (208), al costat de *finestras* (283); *queso* (502), al costat de *formage* (87); *eredero* (1025), al costat de *hereu* (1201); *güerto* (814); *güés* (273); *lugar* (043), al costat de *loch* (057); *aseite* (768), al costat de *holj* (014); *levar* (vegeu *llevar*, p. 189); *púlpito* (840); *seniorasco* (224); *coloradas* (640), al costat de *bermelas* (779) / *royas* (640); *bon bino bueno* (850); *cuinero* (978)...

6.1.1.2. Interferències lèxiques de l'aragonès: *gous* (06), al costat de *djgous* (014); *luns* (7), al costat de *djluns* (051); *marts* (0219), al costat de *dimarts* (018); *merces* (21), *merques* (0211), al costat de *dimerces* (0134); *germano* (1067); *muller* (vegeu *fembra*, p. 183); *querir* (876), al costat de *boler* (329); *sapte* (03), al costat de *dissabde* (840); *benres* (0132), al costat de *dibenres* (0134)...

6.1.2. Interferències lèxiques en els textos castellans

6.1.2.1. Interferències del català: *bistraure* (1320); *blado* (1133), al costat de (*segal*)*trigo* (1133); *cab (de mes)* (1053); *contorçadas* (1241) —vegeu *coxidas* (489), amb el sentit de 'collita'—; *plege* (1053), amb el sentit de 'collir'; *dallar* (495); *desnuador* (474); *donas* (1241), amb el sentit de 'dones'; *feisado* (1209) —vegeu, en p. 183, *feixat*—; *frexura* (474); *güellas* (1209); *mala[lt]s* (1133); *muler* (1054), amb el sentit de 'muller'; *cuarter* (474); *ségal* (497); *segal(trigo)* (1133); *traginés* (1287). El capítol 673 va farcit d'interferències *fredo*, *homido*, *hexioto*, *nuboloso*..., o el capítol 1209.

6.1.2.2. Interferències de l'aragonès: *collida* (411), *nietro* (1209, 1241).

7. ONOMÀSTICA

No sempre és clar si un mot és topònim o antropònim, especialment en els casos freqüentíssims d'antropònims seguits de *de* + un topònim, tipus *Martí de Benifons* (934), *Bardayxín de Posielo* (756) o *Yuan Solano de Casterlianas* (289), on *Benifons*, *Posielo* i *Casterlianas* no tenen el mateix valor antroponímic que *Martí*, *Bardayxín* i *Yuan Solano*. Són generalment creacions antroponímiques *ad hoc*, sense persistència. Si un topònim només apareix en casos així, l'he registrat com a tal, tot i que he tendit a fer-ho també com a antropònim. Hi ha casos, però, com *las güelas de Siscar* (609), que només es poden resoldre registrant *Siscar* tant com a antropònim i topònim.

7.1. Toponímia

A la toponímia es troben força mostres del ribagorçà arcaic, així com del basc —si bé moltes menys— que el va precedir.

7.1.1. Aragó (sense la Ribagorça)

Albelda (743).

Algaió (085).

Aragó (0133).

Assan, vegeu a *Sant Victorià d'Assan*.

Barbastre: *Barbastro* (021).

Binèfar: *Binefa* (86).

Fonts: *Fons* (482).

La Fova de Terrantona: *La Fueba de Tierantona* (237).

Fraga (1258).

Gistau (366).

(La) Llitera: *enta Litera* (358).

Montsó: *Monsó* (359), *Monçon* (0188).

Sant Victorià d'Assan: *Sent Biturian* (733), *Sen Bitorian* (871).

Saragossa: *Saragosa* (088).

Hospital de Saragossa: *Espital de Saragosa* (051).

Nuestra Señora del Pilar (848).

Sariñena: *Sarayena* (265).

Tarassona: *Tarasona* (480).

7.1.2. Catalunya (sense la Ribagorça)

Àger (166). És també antropònim.

Albatàrrec: *Albatara* (510).

Almenar (1060).

Alòs (680). Pot ser antropònim.

Amitges: *en lo de Garust de las güelas de Amigas* (950), *de Fondebila bacas de Amigas* (957). Podria ser un nom comú.

Aran: *La Bal d'Aran* (511).

Catalunya: *Cataluna* (1018).

Corçà: *Corsà* (743).

Lleida: *Leyda* (01).

Montserrat: *Monsarat* (190), *Monserat* (395).

Pallars: *Palàs* (0138). Pot ser antropònim.

Raimat: *Rajmat* (950).

Sarroca: *Saroca* (334). Pot ser antropònim.

Seròs (1131). Pot ser antropònim.

Vallmanya: *Balmana* (1258). Pot ser antropònim.

7.1.3. El Consell de les Paüls

L'Abadia, vegeu a *Era*.

Les Agudes: *per a la carjta de Torbjner y las Agudas* (0113). És un serrat orientat nord-sud a la riba dreta de l'Isàvena, entre el tossal d'Arques i el Visar. No tinc notícia que hi hage hagut cap ermita on fessen la caritat, si bé podria referir-se a Sant Mamers.

L'Albelda (864). És a la Muntanya, a l'extrem nord tocant a la boga, al capdamunt del barranc dels Hortons. Sorpren la presència tant al nord d'un topònim de conegut origen àrab. Potser s'hi podria veure una conseqüència de la transhumància —un tema que tan interessava a en Moreu-Rey— entre les Paüls i la Llitera. *La Pleta de l'Albelda* (080).

L'Algars: a *l'Algàs* (368). Topònim d'origen àrab. No m'ha estat confirmat actualment. OC, II, 133, a37-38, l'esmenta en un document del 981 junt amb Vilarrué. Podria correspondre a l'actual *Salga(r)s*, una partida situada sota Arques, a la dreta del barranc de Vilarrué. En uns documents d'Ovarra del 1019 és citat *Prato Algars* i *Prato Salguars*.⁷

Alins: *Alins* [...] *Elins* (040). Actualment he recollit també ambdues formes. Vegeu *Sant Pere*, i també a *El Molí* i a *La Portella*.

L'Alteró (789, 815) és usat per a designar Vilarrué (vegeu allà).

L'Anglesola (338). Topònim no localitzat.

Els Antuixans, vegeu a *Juarre*.

Anyué: *Anyué* (30), *Ayoé* (061). Gran partida entre Riublanc i Sant Marçal. Als manuscrits s'esmenta també el *Cap* i *Sòl d'Ayué* (338), així com la *Coba de Ayué* (338), *l'Artiga d'Anyué* (30), *la Portela* i *la Font d'Anjué* (0210) i *Cueso* [< COLLU] de *Anué* (197), *la Boga de Cuso d'Anué* (384). Se cita també un *Plano de Ayo* que podria ser *Anyué* (211) i un *Campo de Anué* (685). Vegeu també a *Les Obagues*.

Arques: *Arcas* (056). Cap d'Arques: *Sant Mamés en Cap d'Arques* (0172).

L'Arsesuala, vegeu *L'Enciruala*.

L'Artiga. Els manuscrits en van plens d'aquest mot, de vegades amb determinatius: *l'Artiga d'Anué* (1142) ja esmentada, *Artiga de Camí de Bonansa* (638), *Artigas de las Solanas* (338), *Artiga de Pegar* (338), *Artiga de la Iglésia* (1003), *de Torbiner de la Artiga Noba* (1003), *las Artigas de la Bila* (1068), *l'Artiga de la Comfrari[a]* (1124), *l'Artiga de Costa* (593), *las Artigas de La Bínia* [...] *l'Artiga de la Creueta de la Bínia* (601)..., o d'altres sense: *l'Artiga* (886, 890, 807...).

⁷ Martín (1965), p. 41 i n. 28.

L'Aubera (533). Topònim no localitzat. Pel context havia d'ésser als voltants d'Alins. Aquest topònim tant pot significar 'conjunt d'alberes' com 'indret de pedres blanques'. Sobre això, vegeu *OC*, s. v. *albera*.

L'Avellanera: *L'Abelanera* (338). Partida situada a la riba dreta del barranc de la Paül, prop de la borda Juarré. Vegeu també a *La Paga*.

Baile, vegeu a *Bancalet*.

El Bancal, vegeu *La Coma de la Ferrera*.

Lo Bancalet del Batlle: *Lo Bancalet de lo Bayle* (pron. ara *Banylle*) (512). Partida entre Vilarrué i les Paüls.

El Baredo: *al Baredo* (338). Partida a l'oest del Castell de Pegar. El mot podria ser un derivat d'àlber amb el col·lectiu *-etum* i la *-o* conservada del ribagorçà arcaic. Vegeu *OC*, II, 73a27ss.

El Barranc. Aquest mot es troba en molts dels topònims, vegeu a *Lluçars*, *Plana la Olla*, *Sallant*, *Sant Valeri*, *La Vinya*...

Els Bassins: *Los Basins de Palací de la Montanja* (019), *los Basins d'Espanyol* (25). Topònims no localitzats.

Els Bassons de Campo: *Los Basons de Campo* (541), *més a la Font y als Basons* (761). Es deu tractar del que ara en diuen *Las Bassas de Campo*. Vegeu *Campo*.

Batarué: *anaren a las bogas de Neril, a Batauré* (283). Partida situada bastant més amunt del barranc de Rejordà, a tocar de la boga, però dins del terme de Nerill. *OC*, II, 379a1-45, suggereix una etimologia basca que podria significar 'les Costeres', que s'adiu amb la situació del topònim. La forma registrada als manuscrits deu ser error de l'escrivà. Actualment sento *Batarué* i *Batargüé*.

Bernat, vegeu a *La Font*.

El Bisar, vegeu *El Visar*.

Blasco, vegeu a *Planes*.

La Boga s'usa sovint amb d'altres topònims: *la Boga de Cuso de Anué* (384), *la Boga de las Casas* (680), *a la Boga de Denui* (991), *a las Bogas de Calbera* (0137), *en la boga de lo Bedat de Bilaroé* (0210)...

Bord, vegeu a *Prado*.

Bordes, vegeu *El Clot del Campo Enbordes*.

Els Buixidars, vegeu a *Pallaruelo*.

Les Cabanyasses: *Las Cabaniasas* (533). Partida a sota del coll de Fornàs, a la riba dreta de l'Isàvena.

La Cadolla: *la Caduela* (368). Partida a la riba esquerra de l'Isàvena, al nord del Vedat de Suïls. La pronunciació actual es *la Cadolla*. Aquest mot és paraula viva actualment a les Païls i em parlen de *cadollas* a prop de Suïls i a Nerill.

Cafurell: *Cafurel* (733). Indret a tocar de Casa Baró, dins de Suïls. Hi ha una font amb un *cumo* per a abeurar.

Campallirons: *Campalirons* (338). Partida a la riba esquerra de Riu Blanc. La segona *a* es per dissimilació de *Campo*. Els lledons s'anomenen *llirons* a les Païls.

El Campo: *la caritat del Campo* (567), *lo Campo de la Bila* (418). Gran partida a tocar del barranc de Vilarrué, sota la carretera que va a Castelló. Se citen també *els Basons del Campo* (541), les actuals Basses del Campo. El mot *campo* apareix també més pròpiament com a nom comú que com a topònim a *lo Campo de Fadas* (058), *El Campo de Comun* (458) i *lo Campo de Anué* (685), *lo Campo en Bordas* (1059), *lo Campo de Comaspuis* (879). Vegeu també a *Plana* i *Puial*.

Camprixago: *Canpruisago* (55), *Quanperricsadgo* (220). Partida al nord de Sant Roc, a la dreta de la carretera que puja a Vilarrué. Per a l'etimologia, no aclarida del tot, vegeu OC, III, 461b9-49. Actualment sento *Camprixago* i *Campixago*.

Els Canalassos: *als Canalasos* (653), *la Tera dels Canalasos* (664). Topònim no confirmat actualment.

Les Canals: *Las Canals* (058). Partida a la vessant dreta del barranc de Rejordà, darre-ra Suïls.

Cap apareix sovint en toponímia per a designar la part més elevada d'un camp, prat, etcètera, en oposició a *Sòl*: *de Cap de la Tera de Porter* (512). Vegeu també a *Anyué*, *Arques*, *la Font de Casós*, *Cavarrero*, *Porter*, *Pallaruelo*, *Ramonet*, *Tou*, *Vilaplana*, *El Visar*...

Capella de Sant Roc, vegeu *Sant Roc*.

La Cardosa (044). Partida prop de Vilaplana, a la dreta de la carretera que va a Alins.

La Carrera de la Creu: *la Carera de la Creu* (48), *lo Molaret de la Carera de la Creu* (1018). Potser situat vora del camí vell d'Alins, poc després de Vilaplana.

Les Carreretes: *las Carreretas* (0210). Topònim no confirmat actualment. Pel context sembla situat a tocar de les Planes (vegeu més endavant).

Les Cases: *las Casas* (792), *la Boga de las Casas* (680). Topònim no confirmat actualment, que pel context se situa a la Muntanya.

Casós, vegeu a *La Font*.

Castebiasa: *La Pleta de Castebiasa* (0102, 443, 485, 539...), *las Pletas de Castebiasa* (456). Topònim no localitzat, si bé pel context cal situar-lo a la Muntanya. Podria

tractar-se de COSTA BELLA, amb reducció del diftong de *cuasta* a *casta* i posterior dissimilació de la *a* final en *e*, més a BELLA diftongació en *ia* i la coneguda evolució de LL a s. A Bono hi ha un *Puntal de Costabella*.

El Castell de Pegar, vegeu a *Pegar*.

Cavarrero: *hen Cap de lo Cabarero* (0210). Podria ser un cas més de les freqüents confusions entre *g* i *c*, i aleshores tindriem *Gavarrero*, amb conservació de la *-o* del ribagorçà arcaic.

Cera, Cerra, vegeu *La Collada de la Serra/Sera*.

Les Cireres Negres: *las Teras de lo Pujuelo j de la[s] Sireras Negras* (905). Pel context —es tracta de propietaris d'Arques i Vilarrué— devia ser situat entre aqueixes dues localitats, on hi ha actualment unes partides menudes anomenades *las Ciras* i *las Circeras*.

El Clot del Campo en Bordes: *lo Clot de lo Campo en Bordas* (1059). Partida entre el Campo i les Llavaneres, tocant a la carretera a Castelló.

La Cogulla: *la Qulacula* (888), tossal al sud de Vilaplana, a la vessant dreta del barranc de la Pauil; la Cogulla del Vedat de Suïls: *la Cugula de lo Bedado de Suïls* (1092), correspon al Cap del Vedat de Suïls.

Coll. Topònim freqüent en toponímia; vegeu a *Denui, Espina, Pena*.

Coll de la Pena: *l'erba de Col de la Pena* (572), *lo Prado de Col de la Pena* (1315). Possiblement s'ha de situar a la Roca la Pena, a l'oest dels Hortons, a la Muntanya.

La Collada: *la Colada* (058), *lo dia de la Rrafina a la caritat de la Collada* (876), *la Creu de la Colada del camj general que ba a Aljns y se fa caritat lo dja de Sant Bernabeu* (0109), *la Colada de la Sera* (0111). Topònims no confirmats actualment, vegeu però també *la Creu de la Collada*, a *La Creu*, i *Juarré*.

La Collada de la Serra/Sera: *la Colada de la Sera* (0111). Topònim no identificat actualment. No es poden excloure les formes *Cerra/Cera*.

La Coma, Les Comes: *La Coma, Las Comas*. Són topònims prou corrents. Sense cap determinatiu n'hi ha prop de Vilaplana, de Suïls, del Castell de Pegar i de Sant Marçal: *la Coma* (338, 838...), *L'Artiga de la Creueta de La Bínia, la que é més a prop de la Coma* (368, 601) —és a dir a prop de la Vinya; vegeu *Obrjren lo camjno de las Paiülls en fjns a las Comas* (0223)—, *Lo d'Ensoyls a Comas* (368) —pot referir-se a les de Pegar; Ensuiils era veí d'Alins—, *Segar a las Comas las sègals de Neryl* (31). Vegeu *La Coma de la Ferrera*, *Coma Rató*, *Coma Sorda*, *Feixa de la Coma* i *lo Pradet de la Coma de lo Rasco*.

La Coma de la Ferrera: *la Coma la Ferera* (1315). Se situa entre el coll de Minyana i Sarnabés, a la dreta de la pista anant cap a Alins. També es parla del *Bancal de les Farreres* (019) i del *Prado de Coma la Ferera* (1315).

Coma Rató (0210). Partida a tocar de Vilarrué pel nord, entre aquest llogaret i l'Isàvena.

Coma Sorda: *adobar lo camino a Coma Sorda* (617). Topònim no confirmat actualment.

El Comellar: *Lo Comelar* (601), *Lo Comelar del Mig* (666). Topònim no localitzat actualment. En ambdós casos són el mateix topònim situat prop de la Vinya i, per tant, no es pot tractar d'un *Comellar* que els informants situen a la vessant esquerra de l'Isàvena, a sota de l'ermita de Santa Llúcia. També s'hi han d'identificar *los Comelarest de la Bínia de Cap de la Tera de Porter* (512).

Comespuis: *en Comaspujs* (0136), *La Pleta de Comaspuis* (443), *la sègall per a Comaspuis* (877), *lo Campo de Comaspuis* (879). Topònim no localitzat. Pel context cal situar-lo a la Muntanya.

Comú, vegeu a *El Campo*.

Corberals (338). Hi ha una partida amb aquest nom situada darrera de Suïls, a la vessant dreta del barranc de Rejordà, més amunt de les Canals, i una altra d'igual nom a la vessant dreta de l'Isàvena i sota les Agudes. El context no permet precisar de quins *Corberals* es tracta.

Corral dels Hortons, vegeu *Hortons*.

Cosieso (0210). Topònim no localitzat. Un *Cosieso* m'esmenten també tocant a la primera casa d'Espés de Dalt. Corresponen a la forma *Collell* d'altres indrets, segons la coneguda evolució de LL a s pròpia del ribagorçà arcaic.

Coso d'Anyué, vegeu a *Anyué*.

Costa, vegeu a *Artiga*, *Era* i *Pomera*.

La Costera de la Usera, vegeu *la Usera*.

La Cova d'Anyué, vegeu *Anyué*.

La Creu: *La Creu de la Colada* (0109). Topònim no confirmat actualment que pel context s'ha de situar a la vora del camí vell d'Alins, possiblement no gaire després del coll de Minyana anant cap a Alins. *La Creu Vella: la Creu Bela* (653), topònim no confirmat actualment. Vegeu també *La Carrera de la Creu*, *La Creueta de lo Saradal* a *El Sarradal* i *la Creueta de la Vinya* a *La Vinya*.

La Creuera (0198). Pel context sembla tractar-se del mateix indret que *La Creueta de lo Saradal*, vegeu *El Sarradal*.

Cueso d'Anyué, vegeu a *Anyué*.

Cules Redones: *Culas Redonas* (505). Partida situada damunt de la carretera a Castielló, abans del barranc de Sant Valeri.

Cuso d'Anyué, vegeu a *Anyué*.

Coll de la Denuia: *Col de la Denuya* (338). Es troba més al nord de Batarué, a la boga de Nerill.

El Descarregadero, vegeu a *Les Obagues, Planelles i Saidela*.

Planes Dolomes: *Planas Dolomas* (129). Partida a la riba esquerra de l'Isàvena, enfront del molí.

Elins, vegeu *Alins*.

L'Empriu, vegeu a *Plana*.

Enbord, vegeu a *Prado*.

Enbordes, vegeu a *Bordes*.

L'Enciruala: *l'Asenluela(la)* (338), *l'Arsesuala* (0102). Actualment l'anomenen *l'Ansiriguala/l'Ansiriguala*. És una partida a l'esquerra de l'Isàvena, més amunt del Vedat de Suïls.

Era. Topònim usat amb diferents determinatius: *la Era de l'Abadia* (0197), *de Costa* (129), *de Ramonet* (87).

Escerpi/Eixerpi (?): *Escerpi* (630). Topònim no confirmat actualment. Pel context sembla situar-se prop del molí de les Paüls.

L'Escalera/Escalereta Xica: *L'escalera* [...] *L'escalereta Gica* (628, 1067). Pel context es tracta d'un pas situat entre els Hortons i Roca la Pena, a la Muntanya.

Espanyol, vegeu a *Bassins, Planelles i Terra*.

L'Esperó de Sant Roc: *L'Asperó de Sant Roc* (356). Topònim no confirmat. Pel context és l'indret on es reuneix el Consell, i podria tractar-se d'un sinònim del Roero de Sant Roc (vegeu més endavant).

Coll d'Espina: *Col d'Espina* (220). És el coll d'entrada a l'Altiplà de les Paüls venint del Pont de Suert, a tocar de la boga de Senyiu.

L'Esponal, vegeu a *El Visar*.

L'Estaso: *Lo [E]staso* (044). Partida extensa i barranc que desemboca a l'Isàvena per l'esquerra al Plano. El mot presenta el pas de LL a s. Segons OC, IV, 145b39, aquest germanisme té el significat de 'pleta petita, corralet muntanyenc'.

Estrem, vegeu a *Marins*.

Fades, vegeu a *Campo*.

El Faro de Alins: *lo Faro de [E]ljns* (061). Tossal al nord d'Alins on fins no fa gaire s'encenia el faro la Nit de Sant Joan.

Feixa de la Coma: *Feyxa la Coma* (792). Topònim no localitzat. Pel context se situa a la Muntanya.

La Feixana: *la Fexana* (485). Topònim no confirmat. Pel context cal situar-lo prop dels Hortons.

Els Felegars: *a's Felegàs* (338). Topònim no confirmat. Pel context cal situar-lo pels voltants d'Alins.

Les Felegoses: *las Felegosas* (0210, 549, 937), *las Falegosas* (0210, 937). Partida situada a la vessant esquerra del barranc de la Paül, entre la Vinya i el coll de Minyana. Actualment sento *la Filigossa / las Filigossas*. Vegeu també a *La Llenassa*.

Filuelo: *lo prado de Filgüelo* (1315). Partida a la vessant esquerra de l'Isàvena, entre lo Palancó i el Plano. Arriba quasi a tocar el barranc de l'Estaso. Actualment sento *Firuelo*.

La Font. Mot recurrent en els topònims: *en Ayué a la Font de Bernat* (338), actualment és el nom d'una partida dins d'Anyué; *la Font de Casós* (483), topònim no confirmat actualment que pel context se situa a la vessant dreta de l'Isàvena, sota Vilarrué, a tocar del Pueio; *lo Plitiu de la Fonfreda* (1067), actualment em parlen d'una partida, *Fonfreda*, a la riba esquerra del barranc de l'Estaso, no gaire més amunt del Plano; *la Fon de na Marya* (1), topònim no confirmat que pel context se situa entre les Paüls i Vilaplana. Vegeu també a *Anyué*, *Bassons* i el topònim següent.

Fontmiana (761). És el portell que es troba baixant d'Alins a la Ribera. Al portell mateix hi ha una fonteta que només raja quan plou dins d'un còm fet a la roca. Actualment sento *Fonminyana*. Per a l'etimologia, vegeu OC, v, a11ss.

Fontanedo: *la Boga de Fontanedo* (547). Partida a la vessant esquerra de l'Isàvena, a mig camí entre coll d'Espina i Santa Llúcia.

La Fontaneta (0210). Aquest topònim podria referir-se a un indret a sota de Vilarrué on anaven a llavar.

El Forat: *Ni en la Montània del Sarat del Forado* (682). *El Forat*, com sento actualment, se situa a la Muntanya, més amunt de Talladissa, cap a la boga d'Urmella.

Forigó (338). Partida a la vessant esquerra de l'Isàvena, a l'extrem sud del terme, abans d'arribar a la Quarna.

El Forn de la Calcina/Calç: *an posat en dita la Solalenta [= Solaneta] del Fort de la Calcina [...] arendaren lo Tusal de la Solaneta del Sòl de la Lanasa del Baile fins al Fort de la Cals* (529). Els meus informants tenen record que hi havia hagut *forts de calç* a poca distància de les cases de les Paüls, damunt de la carretera que va a Alins. Vegeu també a *Puial*.

Les Forques, vegeu a *Puimilans*.

Lo Fossar de Sant Pere: *lo Fosar de Sant Pere* (0216). Era a tocar de l'església.

La Franquesa, vegeu a *Vilarrué*.

Fumerals (533). Topònim no localitzat actualment.

El Garanto: *lo Garanto* (166). Pas estret al sud de Vilarrué, prop de la carretera a Castelló.

Ginés, vegeu *Sant Ginés*.

Les Graeres: *Las Graeras* (533). Són uns roquissars entre el Faro d'Alins i l'Isàvena.

Güerri, vegeu a *El Moli*.

Els Hortons: *Lo Coral dels Ortons* (485), *dels Hortons* (628), *dels Hortons de la Escalera Gica* (628). Partida a la vessant dreta de l'Estaso, a la Muntanya.

Les Ínsoles: *las Jnsolas* (0210). Topònim no confirmat actualment.

Isàvena: *l'aigua major que se clama Jsàbena* (0109), *la Ribera de Ysàbena* (347), *l'aigua de Ysàbena* (466), *Asíbana* (1241). Com passa en casos semblants, sovint se l'anomena també *la Ribera* (381), de vegades afegint-hi algun complement, com ara *la Ribera d'Alins* (1249) per descriure el tram de l'Isàvena que envolta el muntanyam on es troba Alins.

Juarré: *Guaré* (338). Els manuscrits citen també *las Salineras de Garoé* (044), *las Salineras de Jaroé* (064), *la Colada de Garué* (046), *los antusans de Juaré* [...] de *Juareu* (1018), *lo lau de Yuaré* (338), *lo Prado de Garué* (838). Extensa partida al sud de la Cogulla.

Jusoses/Juioses: *a lo Palancó de las Yuyosas* (334). Topònim no confirmat actualment.

Labasi, vegeu a *La Vasi*.

Labiana / La Biana // Laviana / La Viana o també amb Ll-: *com ané a [E]spés que adobasen Labjana* (0116), *e pagat per lo bjno de Labjana* (0137), *tyre la prjmtja de lo baranco que baxa a Labjana de las Paüls y tot baranc amont fins a la boga del bedat de Lemyana* (0109), *de un besinal que firen a Plana Molino y a Labiana, y firen palanca a Rulianc* (87), *adobar lo camino a Labiana* (701), *capitulacion de Labjana* (1008). Topònim no confirmat actualment. Pel context s'ha de situar entre el barranc de la Paül i el coll de Minyana.

Laruadas, vegeu *Les Ruades*.

El Lladrero: *de un bisinal que firen a lo Ladrero* (87), *los de Suïls del besinal de lo Ladrero* (653). Topònim no confirmat actualment, si bé em parlen d'unes *es Lladreras* del terme de Bonansa. Per a l'etimologia, vegeu OC, v, 28b12-19.

El Llançolo: *lo Lansolo* (533). Topònim no confirmat actualment.

Llarnagues/Llarnages: *l'artiga del Prado Larnagas* (556). Topònim no confirmat actualment.

Llató/Llaton: *a lo Tuelo de Laton* (0210). Topònim no confirmat actualment.

El Llau, vegeu a *Juarré*.

Llaunadero: *de portar la pedra de Launadero* (292). Topònim no confirmat actualment; podria ser un antropònim.

El Llavador: *la Tere [...] de lo labador (7), la Tera de lo Labador de la Bila (95), a Sòl de lo Llavador (338)*. Els llavadors són a tocar de les Paüls cap a ponent. Vegeu també a *Torbíner*.

Les Llavaneres, el barranc de les Llavaneres: *los [escalls] de las Labaneras (338), Barranco de las Labaneras (296)*. A davall de Vilaplana, entre el Campo i la Paül, baixa aquest barranc. Aquest nom, segons Javier Terrado, al·ludiria a les encantàries.⁸ Uns altres topònims, *las Dianas* —són els estimballs entre el tossal de la Font i la Ribera d'Alins— i *el Barranquet de Dianas*⁹ —desemboca a l'Isàvena, poc més avall del barranc de Rijordà, i se'l coneix també per *Barranquet de More(r)s*—, no esmentats als manuscrits, s'hi refereixen també.

La Llenassa, les Llenasses: *a Sòl de la Lanasa del Bayle (642), la Lanaza de las Felecohas [...] Las Lanazas de lo Plano (936), sis anadas de la Lanaza (998)*. Per al significat, vegeu p. 188.

El Llintillar: *lo Lintilar (338)*. Em citen ara els *Llentillassos*, que se situen entre el camí a Alins i el barranc de la Paül, després dels Morers.

Les Lloses: *las Losas (890)*. *La Llosa* es troba, segons em diuen actualment, prop del barranc de Sant Valeri, a damunt de la carretera que va a Castelló.

Lluçars: *Prado Lusàs (044), del Baranco de Prado Lusàs (444)*. M'indiquen que *Pra-lluça(r)s / Prau Lluça(r)s* es troba entre Suïls i el riu, més amunt de Plana Dolomes. Per a l'etimologia, vegeu OC, v, 102a56ss.

Llúcia, vegeu *Santa Llúcia*.

Mamers, vegeu *Sant Mamers*.

Maria, vegeu a *La Font* i a *Santa Maria*.

Marins: a *[E]strem de Marins (368)*. *Marins* es troba a llevant de Suïls i abans de les Canals.

La Mel, vegeu a *La Roca*.

Miana, Minyana, vegeu *Fontmiana, Vedat de Llemiana*.

Moixeres: *Moceras (338)*. Em parlen d'unes *Moixeras* al terme d'Espés, tanmateix pel context el topònim sembla que es trobava al terme de les Paüls.

El Molí. Als manuscrits se citen diversos molins, si bé bastants d'aquestes citacions al·ludeixen molt possiblement al molí que es conserva a la riba dreta de l'Isàvena, entre les Paüls i Suïls: *la presa del Molí (366), la presa del Molino (366)* i mol·tíssimes citacions més sense cap determinatiu; també se l'anomena *Al Molino*

⁸ Terrado (2001), p. 76.

⁹ OC, iv, 248a40ss.

Gran (733), *lo Molino de la Bila* (195). Altrament se cita *lo Molino d'Alins* (195), que es troba a la riba dreta de l'Isàvena, al sud d'Alins, poc després del primer pont que hi ha a la carretera baixant de Bonansa. També s'esmenta *lo Molino de Güeri* (195), *lo Molino de la Palanca* (367), *lo Molino de Piquera* (366), *lo Molino de Baixo* (367), que actualment no em són confirmats. Actualment diuen *molino*, tret dels d'Alins, que diuen *molí*. El mot *mola* es fa servir sovint també com a quasi-sinònim de *molí* als manuscrits: *sinquanta cafiços de blat de la moldura de las molas* (528).

Els Molins: *los Moljns* (0210), *lo Prado dels Molins* (630). Partida a la riba dreta de l'Isàvena, sota Vilarrué, i no gaire més al nord del *Molí de la Vila*.

Mollar i Mollaret tenen a les Paüls el significat d'aiguamoll, i són freqüents en toponímia. Vegeu a *la Carrera de la Creu*, a *Puimilans*, a *Sarnabés*, a *La Vinya*.

Moranxo, vegeu a *Plana*.

Els Morers: *los Morés* (0210), *a's Morés* (338). Partida que dóna al barranc de la Paül, per l'esquerra, abans de la Vinya.

La Muntanya: *la Montaja*, i també *la Montània de las Paüls* (347). Són les terres altes del terme, a la capçalera de l'Isàvena i del barranc de l'Estaso.

La Nevera: *la Nebera* (338). Partida a la riba dreta de l'Isàvena, entre Vilarrué i les Agudes.

Les Obagues: *la Rala de las Obagas* (368). Se situen quasi a la Muntanya, a sota la Ratlla, prop de la boga de Denui. S'esmenta amb freqüència el mot *obaga/obago* referit a altres topònims: *la Hobaga de Seranabés* (058), *la Obago [sic] de Cap d'Ayué* (338), *l'Obago de Se[n] Mamés* (338), *la Obaga de lo Descaregadero* (874)...

L'Olla, vegeu *Plana l'Olla*.

Ordisedo: *en la Montània a Ordicedo* (973). Actualment és conegut com el *Buixigue(r) d'Ordicedo*, situat entre el barranc dels Hortons i el de l'Estaso. Per a l'etimologia, vegeu *OC*, VI, 87b33-37.

Les Oriens, vegeu *Les Soriens*.

Les Orilles, Les Sorilles: *las Orilas*, que també es pot llegir *las [S]orilas* (338). Topònim no identificat actualment.

Els Orins: *los Horjns* (0210). Partida al sud-oest de les Paüls, cap a la collada de Jurré.

L'Ossera: *la Hosera* (552), *la Costera de la Vsera* (0210), *l'Artiga de la Vsera* (1033). Partida situada a la vessant dreta de l'Isàvena, més amunt del Plano. Actualment diuen *la Ussera*.

La Paga: *la Paga* (87), a *Paga l'Abelanera* (338). Topònim no identificat actualment.

El Pago: *en la partida nomenada lo Pago* (17). Es troba a la dreta de la carretera anant cap al Pont de Suert, entre la darrera casa de les Paüls i el riu.

Palací, vegeu a *Bassins*.

La Palanca o el diminutiu *el Palancó* són usats profusament en toponímia: *la Palanca* (449, 513, 538), *lo Molino de la Palanca* (540), referides a la que va a Suïls, *la Palanca del Plano* (610), a *lo Palancó de las Yuyosas* (334)...

Pallaruelo: *Palaruelo* (338) o, amb metàtesi, *Paraluelo* al mateix capítol: *a's Buixidàs de Cap de Paraluelo*; *las teras de Pallaruelo* (936). És una partida a la riba dreta de l'Isàvena, enfront de Plana la Olla i davall de les Agudes. Actualment en diuen *Pallargüelo* i distingeixen entre el *de Dalt* i el *de Baix*.

Pasqual, vegeu a *Prado*.

La Paül (682). Partida entre les Paüls i Vilaplana. Hi ha també un *Barranc de la Paül*. El mot *paül* només es manté actualment en la toponímia.

Les Paüls: *las Paüls* (01), *las Paüles* (859), *la bila de las Paüls* [...] *lo loch de las Paüls* (0111), *la tera de Paüls* (936), *am los de las Paüls* (259), *dels Paüls* (143)... Aquest topònim no sol referir-se al barri central d'ara, sinó a tot el Consell. Quan es volen referir a l'actual centre de les Paüls o a la parròquia escriuen *Sen Pere* (1002), *Sen Per* (284), *Sant Pere de les Paüls* i *San Pedro de las Paüles* (1038). Actualment tant d'aquest barri central com de tot el Consell en diuen *es Paüls*, si bé per a referir-se només al barri central diuen també *la Vileta*.

Pegar: *anaren a Pegar que feban carbó los de Bonansa* (334), *al Castel de Pegar* (533), *l'Artiga de Pegar* (338).

Les Penyelles, la Penyella: *adobar lo camino a las Penelas* (422), *del bjno de la Penjela* (055). Topònim no confirmat actualment.

Picalons: *Picalons* (75), *lo desbio de Picalons* (94), *al desbio de Picalós* (423). És al camí vell de les Paüls cap a Vilaplana, a tocar d'aquest llogaret.

El Pico: *lo Piquo* (338). Topònim no confirmat actualment.

Nostra Senyora de Pietat: *Nostra Senyora de Pyetat* (190). Es tracta de l'esglésiola de Vilaplana, actualment en ruïnes, que anomenen també *Santa Marja de Bjlaplana* (338) o *Nostra Seniorsa de Bilaplana* (224).

Piquera, vegeu a *Molí*.

La Plaça de les Paüls: *la Plaça de las Paüls* (0168).

Plan de Sala: *portar la calsina de Plan de Sala* (341). Topònim no confirmat actualment.

Plana. *Plana Molino:* *un fort de cals en Plana Molino* (157); *l'Ampriu de Plana Molino* (675), partida molt extensa al barranc de la Paül, prop de la seva confluència

amb el barranc d'Espés. Plana l'Olla: *Plana la Hola* (058), partida a la riba esquerra de l'Isàvena, enfront del Pallargüelo de Dalt; s'esmenten també *al Baranco de Plana la Hola* (444), *en lo Campo de Morango de Plana la Hola* [...] *al Campo de Plana la Hola* (562), *lo Tuelo de Plana la Ola* (0210), que actualment anomenen *la Tolla de Pllana Olla / la Olla*.

Les Planelles: *la Tera d'Espaniol de las Planelas* (547). Topònim no identificat actualment. Pel context podria ser als encontorns de Santa Llúcia.

Les Planes: *Las Planas damunt de Blasco* (034), partida situada a la dreta de l'Isàvena, sota Vilarrué; les Planes, les Planes de Desús, les Planes de Dejós: *Las Planas* (338), *las Planas de Desús* (0210), *las Planas de Dejós* (0210), partida a la riba dreta de l'Isàvena, sota Vilarrué. Actualment s'anomenen *las Pllanas* i es distingeix entre les *de Dalt* i les *de Baix*. *Les Planes Dolomes*, vegeu a *Dolomes*.

El Plano: *lo Plano* (019), *lo Plano de la Ribera d'Ysàvena* (347), *lo Bedat de lo Plano* [...] *lo Bedat de lo Pla* (274). Extensa partida al peu de la Muntanya, en el rodal on el barranc de l'Estaso s'ajunta amb l'Isàvena. Vegeu també a *Anyué*.

El Plano de Vió/Vio: *lo Plano de Uyo(o)* (211). Aquest topònim admet altres lectures.

La Pleta de les Vaques: *la Pleta de las Bacas* (792). Partida a la Muntanya damunt del Plano, entre el barranc dels Hortons i l'Isàvena. Actualment l'anomenen *Pllleta las Vacas*. Vegeu també a *L'Albelda*, *Castebiasa* i *Comespuis*.

El Pletiu de la Fontfreda, vegeu a *La Font*.

La Pomera de Costa (316). Terra davant de la casa d'aquest nom a les Paüls.

La Portella. Apareix als textos com *la Portella* (1002) o com *la Portela de Alins* (297) i *la Portella de Anyué* (0210). És situada a la dreta de la carretera que va a Alins, a sota Sant Marçal.

Porter, vegeu a *Cap*, *Prado*, *Serradet*, *Sòl*, *Terra*.

Els Posins: *Los Posins* (058). Partida al sud-oest de les Paüls, a no gaire distància.

El Prado del Como: *lo Prado de lo Como* (0210). Topònim no localitzat. Pel context cal situar-lo entre les Paüls i Vilaplana.

El Prat i el Prado sorgeixen sovint en els topònims, i així hi ha *lo Prat de Sant Pere* (027), *en Prado Sen Pere* (145), partida al costat dret de la carretera que va al Pont, on ara hi ha el càmping, i que actualment l'anomenen *Prassumpiri*; *en Cap de lo Prado de Ramonet* (21), que pel context podria situar-se al Plano; *lo Prat de Bisent* (529); *a Prado Henbort* (991); *lo Prado de Porter* (907); *lo Prado de Pascuall* (907); *lo Pradet de la Coma de lo Rasco* (1052). Vegeu també a *El Como*, *Filuelo*, *Juarré*, *Llarnagues*, *Lluçars*, *Els Molins*, *Coll de la Pena* i *Santa Maria de la Ribera*.

El Pueio: *una artiga en lo Pueio a Cap de la Font de Casós* (483). Hi ha una partida dita *el Pueio* situada a la darrera corba que fa la carretera que puja de les Paüls a Vila-

rrué, ja a tocar d'aquest llogaret, que no pot coincidir amb aquest topònim tenint en compte el context, que el situa cap a Batarué.

El Puial: *del Puial del Fort de la Calsina* (529), *lo Campo de lo Puial* (630). Topònims no identificats actualment.

Puimilans: *las forcas de Puimilans* (7), *lo Molar de Puymulans* (283). Extensa partida situada entre la carretera d'Alins i l'Isàvena, a l'altura de Sant Marçal.

El Puio: *lo Puio* (733). Topònim no confirmat actualment.

El Puiuelo: *lo Puiuelo* (905), *lo Pujuejello* (936), vegeu *Les Cireres Negres*.

Ramonet, vegeu a *Prado*.

Rasco, vegeu a *Coma* i a *Prado*.

La Ratlla de les Obagues: *la Rala de las Hobagas* (368). Potser es refereix a *la Ralla* o *la Ralla Roia*, serrat situat a damunt de les Obagues, a la Muntanya, tocant a la boga de Denui.

La Ribera de Alins (265, 1249). Nom donat a l'Isàvena (vegeu més amunt) en passar prop d'Alins.

Rijordà: *Rigordà* (87). El barranc de Rijordà fa de boga entre les Paüls i Nerill. Actualment diuen *Rejordà*.

Rins (316). Casa infançona. Als manuscrits hom té cura de no esmentar mai les terres d'aquesta casa, que no eren pròpiament del Consell. Per a l'etimologia, vegeu *OC*, VI, 395a44ss.

Riublanc: *Rjublanch* (0146), *Rublanc* (195). Afluent de l'Isàvena per la dreta.

Roc, vegeu *El Roero de Sant Roc* i *Sant Roc*.

La Roca, Les Roques. Aquests noms apareixen en alguns topònims: *La Roca de la Mel* (533), partida situada a la riba dreta de l'Isàvena, damunt de la darrera corba que fa abans d'iniciar la Ribera d'Alins; les Roques de la Ribera [d'Alins]: *las Rocas de la Ribera* (381), pel context deu tractar-se dels espadats al sud d'Alins i damunt el riu, que actualment sento anomenar *las Dianas*. Vegeu també a *La Roca Foradada*.

La Roca Foradada: *la Roqua Foradada* (512), *las Artigas [...] de la Roqua Foradada* (555). Topònim no confirmat actualment. Pel context es troba pels voltants de la Vinya.

El Roero de Sant Roc: *lo Ruero de Sent Roc* (390), *en lo Ruero de Sent Roc, alà on altras boltas se aplega el consel* (373), *lo Roero de Sant Roch, hon atras boltas an acostumat a tinre consel* (07). És una partida situada damunt la carretera que va a Castelló i a davall mateix del Raval. Era l'indret on se solia reunir el Consell, segons indiquen repetidament els manuscrits (06, 09, 014, 026, 056, 1, 37, 202...).

Les Ruades: *l'Artiga de Prado la[s] Ruadas* (556). Hi ha d'altres lectures possibles, però si aquesta lectura es confirmés tindriem un cas més de manteniment de la diftongació *-ua-* del ribagorçà arcaic.

Saidela: *a lo Descaregadero de Saydela* (338). Possiblement calga llegir *a lo Descaregadero desà y delà* [= deçà i dellà].

Sala Barana (338). Topònim no confirmat actualment.

Els Saliguers: *los Saligés* (505, 1131). Partida entre el vedat de Suïls i el barranc de Rijordà, després de les Canals anant cap a Batarué.

Les Salineres, vegeu a *Juarré, Sarnabés* i a *Tou*.

El barranc de Sallant: *del Barranco de Salant* (381). Afluent per l'esquerra de l'Isàvena, prop del límit meridional del terme.

Sant Ginés: *los [estalls] de calt [?] de la glésia de Sen Ginés* (338), *lo campanal de Sen Ginés* (858). Actualment són dos o tres finquijonas a tocar de la borda de Amat. Els meus informants han sentit a dir que hi havia hagut una església i alguna casa habitada. Actualment solament en queden uns munts de pedres.

Sant Mamers: *los de Bjaróe y de Arquas àyan [a] adobar Sant Mamés en Cap d'Arquas* (0172), *Se[n] Mamés* (338), *la caritat de Se[n] Mamés* (48). Partida situada a sota les Agudes, més al nord d'Arques i damunt del riu. Hi havia una ermita de la qual queden ruïnes. Vegeu també a *Les Obagues*.

Sant Pere: *Sant Pere de Alins* (0109), nom donat a la parròquia d'Alins. *Sant Pere* (04), *Sant Pere de las Paiïls* (0109), nom donat a la parròquia i a l'actual centre de les Paiïls, vegeu a *Les Paiïls* i també a *El Prat*.

Sant Roc: *Sant Roch* (08), *per a la carjtat de Sant Roch* (0194). Ermita damunt de les Paiïls, al nord. Vegeu també *L'Esperó* i *El Roero de Sant Roc*.

Sant Valeri: *lo Baranquo de Sen Balerj* (058).

Santa Llúcia: *Santa Lúcia* (0172). Ermita arruïnada, actualment en procés de reconstrucció, a la riba esquerra de l'Isàvena, quan aquest riu inicia la corba que el portarà a la Ribera d'Alins. És a tocar de la boga de Bonansa.

Santa Maria de la Ribera: *an partidas las glésias hermitanas per lo terme que las adoben [...] los de Soïls an [a] adobar Santa Maria la Ribera* (0172), *per a la carjtat de Senta Marja de la Ribera* (08), *lo Prado de Senta Maria la Ribera* (841). Extensa partida a la dreta de l'Isàvena, entre aquest riu i la boga de Nerill, passat el barranc de Rijordà. No sembla que es conserven ruïnes de l'ermita.

Santa Maria de Vilaplana, vegeu *Nostra Senyora de Pietat*.

Sarnabés: *obrir lo camino per Sernabés* (765), *Sernabés* (044), *Serenabés* (338), *Sarenabés* (48). Extensa partida entre el coll de Minyana i Sant Marçal, travessada per la carretera que va a Alins. Actualment m'indiquen un *Sarnabés de Deçà* i un *Sar-*

nabés de Dellà, segons la situació siga més prop o més lluny de les Paüls. S'esmenten també *las Sall[i]neras de Seranabés* (044). Vegeu també a *Les Obagues*.

El Sarradal: *al Saradal* (0120), *La Creueta de lo Saradal* (1173). El Sarradal es troba al costat del camí vell que va de les Paüls a Vilaplana.

Lo Sarrado (058). Topònim no confirmat actualment.

El Sarrant: *al Sarrant* (338). Topònim no confirmat actualment.

El Serrat, vegeu a *El Forat*.

Segalíssia: *Segalísia* (680). Topònim no identificat actualment. El mot és relacionat amb *sègal*,¹⁰ cereal de gran importància per a l'economia de les Paüls durant segles.

Selegosses, vegeu *Els Felegoses*.

Sencores. Lectura equivocada per *Morers*.

El Serradet d'en vista de la Terra de Porter: *lo Seradet d'embista de la tera de Porter* (483). Topònim no confirmat actualment.

Lo Serrai/Serai: *lo Serai* (0210). Podria ser també un antropònim. Com a topònim no m'ha estat confirmat actualment.

El Sòl apareix sovint en els topònims per a designar la part més baixa d'un prat, camp, etcètera. Vegeu a *Anyué*, *Llavador*, *La Llenassa*, *Porter* i *La Vasi*.

Solana i Solaneta s'usen amb prou freqüència en els topònims: *las Solanas* (368), *la Boga de las Solanas* (642), *las Artigas de la Solaneta* (529), *la Solaneta del Puial del Fort de la Calcina* (529), *lo Tusal de la Solaneta* (529), *la Solaneta de lo Puial* (592)... Vegeu també a *Solana Conor*.

Solana Conor (338). Topònim no localitzat actualment.

Las Soriens: *la Sorién* [...] *las Soriens* [...] *las Soriens* (338), que també es poden llegir *las Oriens*, *las Orién[s]*. Topònim no identificat.

Suïls (504): *Soyls* (01), *Soïles* (442), *Suïles* (1319). Citen també *lo Bedat de Sojls* (050).

Talladissa: *Taladjsa* (0136), *Taladiça* (186, 232), *Taladiasa* (25). Se situa a la Muntanya, a la riba dreta de l'Isàvena.

La Terra és un mot que se cita sovint en els topònims: *las Artigas de la Vinya*, *digo de Cap de la Terra de Porter* (601); vegeu també a *Espanyol*, *El Llavador*, *Pallaruelo*, *Torbiner* i *El Visar*.

El Toll, vegeu a *Llató* i a *Plana*.

¹⁰ Vegeu OC, VII, 74b42.

Torbiner: *Torbiner* (02), *Turbiner* (1235), *lo Bedat de Torbinés* (059), *per a la caritat de Torbiner* (129), *l'Artiga de Torbiner* (1033), *lo Labador de Torbiner* (144). Extensa partida al nord de *la glésia de Torbiner* (224), l'actual ermita de Santa Paula de Torbiner, pronunciat ara *Turbiné*. Per a l'etimologia, vegeu OC, VII, 368b44-47.

La Torre: *la Tore* (785). Topònim no confirmat actualment.

El Tossal. Aquest mot apareix acompanyant altres topònims. Vegeu a *El Tossal del Canissero*, *El Forn de la Calsina* i a *La Vinya*.

El Tossal del Canissero/Canyissero: *Lo Tusal de lo Canisero* (368). Topònim actualment no localitzat.

Lo Tou: *las salleneras de Cap de lo Tou* (885), *lo Tuelo de lo Tou* (0210). Situat al nord, a la Capcereta.

La Ussera, vegeu *L'Ossera*.

Uyo, vegeu a *El Plano de Vió*.

Valeri, vegeu *Sant Valeri*.

La Vasi: *la boga de la Basi* (058), *l'artiga de la Basi* (881), *a Sòl de la Basi*. Són unes clotades que van cap a Riublanc, pel vessant esquerra, al nord del Bassons. Etimològicament pot correspondre a VALLE amb el conegut pas de LL a S i manteniment de la E, que després passa a i, canvis propis del ribagorçà arcaic.

Vaticasa: *Baticasa* (338). Segons en Coromines prové de VALLE DE CASA.¹¹

Vedat, vegeu *Vedat de Casalius*, *Vedat de Lemiana*, *El Plano*, *La Cogulla*, *Torbiner* i *Vilaplana*.

Vedat de Casalius: *Bedado de Casalius* (1970). Topònim no confirmat actualment. Pel context *Casalius* podria ser un nom comú.

Vedat de Lemiana: *lo baranco que baxa a Labjana de las Paiüls y tot baranch amont fins a la boga del Bedat de Lemyana y per dit baranc amont fjns a la Creu de la Colada del camj general que ba a [A]ljns* (0109), *lo Bedat de Ljmjniana* (0152), *Bedado [d]e Lymiyana* (241), *del Bedat de Laminiana* (242). Actualment em parlen només d'un *coll de Minyana* per on passa el camí que va a Alins abans d'arribar a Sarnabés. Vegeu a *Fontmiana* per a l'etimologia.

El Verdier: *lo Berdero* (398), *lo Prado de lo Berdiero* (936). Prat i horts a tocar de Vila-rrué. Actualment diuen *Verdie(r)*.

El Verger: *lo Bereger* (630). Topònim no confirmat actualment.

Vicent, vegeu a *El Prat*.

¹¹ OC, VII, 433b23.

Vilaplana: *Bjlaplana* (04), *a Cap de Bilaplana* (0210), *lo Bedado de Bilaplana* (1046).
Vegeu *Nostra Senyora de Pietat*.

Vilarrué: *Vilaroé* (01), *la franquesa de Bilarué* (0157). També se'l coneixia per *l'Alteró: y los de l'Alteró, digo los de Bilarué* (207). Actualment sento *Villargüé*.

La Vinya: *La Bina* (512), *del Molar de la Bínia* (399), *las artigas de la Bínia* (601), *lo Tusal de La Bínia* (483), *lo Baranco de la Vinya* (666), *l'Artiga de la Creueta de la Vinya* (666). Extensa partida situada entre el barranc de la Paül i la carretera d'Alins, més enllà dels Morers i abans del coll de Minyana.

El Visar: *Lo Bisar* (064). És una gran partida al nord de les Agudes, sota el coll de Fornàs, a la riba dreta de l'Isàvena, en gran part de terra de conreu, abans i ara: *segàban los de Rials a lo Bisar* (821). S'esmenten també *las Teras* (605), *lo Prado* (1059), *l'Hesponal* (351) i *lo Cap del Bisar* (368), i em parlen actualment d'una *Fon(t) del Bissa(r)*. Podria correspondre al *Vilar* d'altres indrets, amb l'evolució de LL a S sonora pròpia del ribagorçà arcaic.

7.1.4. Regne de França

Alom, vegeu *L'Om*.

Balbiri, vegeu *Sant Balbiri*.

Banhèras de Luchon: *Baniera* (220).

Bertran, vegeu *Sant Bertran*.

Ensio (161). Pot ser antropònim.

França: *França* (294), *Frànsia* (1301).

Gascunya: *Gascuenya* (20).

Lombes: *Lonbes* (16). Hi ha un *Lonbrès* no gaire lluny de Sant Bertran.¹²

L'Om: *L'Om* (386), *A l'Om* (294, 330).

Lo Puèg: *Lo Pui de França* (190).

La Roca: *La Roga* (307).

Sant Balbiri (208).¹³

Sant Bertran [de Comenge]: *San Betran* (294).

Sorsa (208).

Som (680). Pot ser antropònim.

¹² Nègre (1990-1991), 2, p. 89, n° 1489.

¹³ A Nègre (1990-1991), 3, p. 1609, n°s 2832-2833, hi ha diversos llocs amb el topònim *Saint-Baudille, Saint-Bazile...*

Vilafranca: *Bilafranca* (530) és usat com a antropònim, però possiblement fa referència a una *Vilafranca* francesa.

7.1.5. La Ribagorça (sense el Consell de les Patüls)

Abella: *Abela* (0146).

La Casa Gran (1088).

Abi (1182).

Adrià, vegeu a *Sant Feliu*.

Aguascaldas: *Aiguascaldas* (932).

Aguilar: *Aguillar* (991). Pot ser un antropònim.

L'Aigua de Benasc, vegeu *Éssera*.

Alaó: *Lahó* (928), que també es pot llegir *La Ho*.

La Casa Amado: *la Cas[a] Amado* (989).

L'Ampro, Los Ampros: *anà a l'Anpro* (224), *anaren enta los Anpros... anà [a] Ampro* (286), *anaren enta l'Ampro* (313). Topònim no identificat actualment. Pel context sembla ser relacionat amb *Areny*.

Ancils: *Ansils* (991), *Ansins* (1314).

Aneto (1018).

Arassant: *Arasan* (0186), *Arasat* (1227).

Ardanué: *Ardanué* (0111), *Ardanoé* (0104), *Ardané* (138), *Arduané* (86).

Ardanui (68).

Arem, vegeu a *Noals*.

Areny: *Areny* (166), *Arens* (1238). Vegeu també *L'Ampro*.

Nostra Senyora de les Ares, vegeu *Torbó* (a *Turbó*).

Barasona (1288).

Barbaruens: *Barbarans* (1190).

Barravés: *Barabés* (1042), *Bal de Barabés* (143).

Barruera: *Baruera* (367).

Bellveder: *Belbeder* (1090).

Benasc: *Benasch* (087), *Benast* (132), *Benasc* (928), *Benàs* (510), *Benasque* (544).

L'Aigua de Benasc, vegeu *Éssera*.

Benavarri: *Benabary* (01), *Benabare* (030), *Benebare* (283).

Benavent: *Benabent* (265).

Benifonts: *Benifonts* (0154), *Binifons* (951).

Beranui: *Beranuj* (510), pot ser antropònim.

Besians: *Besans* (225), usat com a antropònim.

Biasques: *Biascas* (162), *Biescas* (1288).

Bibils: *Bebils* (123), *Bebels* (87).

Bissaürri: *Bisaori* (283), *Bisaore* (1182).

Bonansa (051).

Fueves: *Fuevas* (547), *l'Artiga Fuevas* (676). Partida al nord de la carretera, prop de la boga d'Alins. Ho he sentit pronunciat *Fuevas* i també amb velar fricativa sorda inicial.

Navarquüe: *Al Plan de Nabarquüe* (259), *anàrem al Plano de Nabarcué am los de Bonansa a las bogas* (676). És a l'Alt de Bonansa, a tocar de la boga d'Alins.

Penya-roia: *artiga de Pena-roja* (1024). És al terme de Bonansa.

Bono: *a Boneu a parlar ambe lo carlà* (1018), *lo carlà de Boneu* (1330). *Boneu* és l'antic nom de *Bono*; vegeu OC, s. v.

Buielgues: *Buyelgas* (224), *Builgas* (0185), *Bojlgas* (0223).

Buira (709).

Calassanç: *Calasanst* (1042), *Calasans* (702).

Calbera (0137).

Campo (1031).

Capella (025).

Castanesa (48).

Castarlenes: *Castarlianans* (132, 139, 265), *Casterlianans* (289).

Casterner: *Castarner* (045).

Castigaleu (133).

Castilló de Sos: *Castjlo* (016), *Casteló* (283), *Castiló de Sos* (1011), *Castilon de Sos* (17).

Castrossit: *Castrosit* (748).

Cerler: *Serlé* (990).

Cóll (1009).

Colls: *Cols* (0191).

Cornudella: *Cornudela* (697).

Denui (045).

La Muntanya de Denui: *la Montània de Denui* (607). Aquest topònim, més que referir-se al gran cim del mateix nom situat al nord de Denui i conegut a la zona més aviat com a *la Montanyeta de Denui*, sembla fer-ho a les terres altes al nord del terme de Denui, d'igual manera com el topònim *la Muntanya de les Paüls* indica les terres altes al nord d'aqueix terme.

La Selva de Domingo, vegeu a *Espès de Jos*.

Eixea (?): *Eyxela* (231), *Ecsela* (292), *Eisela* (173), *Isela* (173), potser també *Idela* (231).

Eressué: *Eresgié* (1132).

Escaner (511).

Espés: *Espès* (286), *Aspès* (092).

La Selva d'Espés: *la Selba d'Espés* (337).

Espés de Jos: *Espès de Jos* (401), *Aspès de Yos* (401).

Plan de Sala (341). Es troba al Sòl d'Anyué, enfront de la borda d'Anyué.

Selva de Domingo: *la Selba de Domingo* (061), *la Selbe de Domingo* (87). *L'Artiga de la Selba de Domingo* (537).

Espés de Sus: *Espès de Sus* (073), *Aspès de Sus* (0171).

Gavarret: *Gabaret* (0143). Terres que conformen el congost homònim sobre l'Isàvena, per la riba dreta, entre Riublanc i Ovarra.

Llanes: *Lianas* (129), *lo paço de Lianas* (190). Partida prop d'Espès de Sus.

Éssera: *L'Aigua de Benasque* (1155), *L'Aigiie de Benasque* (1172), *l'Agua de Benasque* (1223).

Estet: *Estet* (0173), *Astet* (0173).

Estopanyà: *Estopanjà* (040).

Fades: *Fadas* (045).

Lo Campo de Fades: *lo Campo de Fades* (058). No queda clar si se situa a Fades o a les Paüls.

Coll de Fades: *Col de Fadas* (395).

Fet (1018).

Finestres: *Finestras* (1278).

Fontjanina: *Fonjanina* (977).

Forcat (1007).

Fueves, vegeu a *Bonansa*.

Collada/Ribera de Garús, vegeu a *Nerill*.

Gavarret, vegeu a *Espés de Sus*.

Gavàs: *Gabàs* (211).

Ginast: *Ginast* (1042), *Ginàs* (1018).

Graus (098).

Grist: *Erist* (1168), *Eriste* (1258).

Guaient: *Guaient* (871), *Guayente* (876).

Güel (1250).

Herbera (0187).

Iscles: *Hisclas* (858).

Idela, Isela, vegeu *Eixea*.

Lasquarri: *Lascuarri* (283), *Lascuare* (1345).

La vall de Lierp: *La Bal de Lierp* (1271), *La Valle de Lierp* (1223), *La Bal* (877), *los de la Ball* (876).

Llaguarris: *Laguaris* (955), *Lagüeris / Lagüeres* (114).

La Serra de Llaguarris: *La Sera de Laguaris* (1062), *Sierra de Llaguares* (1223).

Llagunes: *Lagunas* (87).

La Casa Nova de Llagunes: *la Cassa Noba de Lagunas* (965).

Llanes, vegeu a *Espés de Sus*.

Llarui, vegeu *Rallui*.

Llert: *Lert* (187), *Lerte* (1211).

Santa Maria de Llinars: *N[ostr]a S[eni]ora de Linares* (510).

Lliri: *Liri* (049), *Lire* (051), *Liri* (647, 1258).

Llosques de Tresserres: *Loscas de Treseras* (697).

Lluçars: *Lusàs* (845).

La Maçana: *La Masana* (1090).

Magarrofes: *Magarofas* (1065).

La Marinyosa: *la Mariniosa* (877).

La Matosa (289).

Merli: *Merly* (359).

Monesma (286).

Montanui: *Montanuy* (0170).

Montanyana: *Montanana* (1018).

La Mora (573).

Morens (224).

Morillo: *Murel* (528), *Muriyelo* (337), *Morielo* (395), *Muriyelo* (337).

Muro (224).

Navarqüé, vegeu a *Bonansa*.

Nerill: *Neril* (081), *Niril* (1190).

Collada de Garús: *a la caritat de la Colada de Garús* (08). És situada prop de la boga, venint de Suïls, ja dins del terme de Nerill.

Ribera de Garús (021).

Lo Llavador de Nerill: *Lo Labador de Neril* (8).

Noals: *Noals* (48), *Nuals* (166).

La Casa de Arem (1068).

La Palanca de Noals (538).

Nogueró de Queixigar: *Nugeró de Queirar* (1212).

Orrit: *Orit* (160), *Vrit* (160).

Ovarra: *Obara* (316).

Ovís: *Hobjs* (078).

Pardinella: *Pardinela* (316).

Penya-roia, vegeu a *Bonansa*.

Perafita: *Perafita* (0170), *Prafita* (1016). Aquesta última és també l'actual pronunciació en el català de les Paüls.

Peralta (48).

Perarrua: *Perarua* (1012), *Peraruga* (1144).

Pilzà: *Pilsà* (876), *Pilsan* (367).

Plan de Sala, vegeu a *Espés de Jos*.

La Pobla (580).

La Pobla de Castro: *La Pobla de Cast[r]o* (1288), *La Popla de Castro* (1155).

La Pobla de Fantova: *la Pobla de Fantoba* (87), *la Popla de Fanto[va]*. (289).

La Pobla de Roda, vegeu *Roda*.

Pociello: *Posielo* (756).

Lo Pont (67).

El Pont de Serradui, vegeu *Lo Pont de Serradui*.

El Pont de Suert: *Lo Pont de Soert* (078).

Queixigar: *Quecsygar* (224), *Queirar* (1212).

Casa de Quintana (395).

Rallui: *Ralui* (1022, 1028, 1038, 1041), *Larui* (68, 709, 1058, 1105). Actualment diuen *Rallui*. Per a la duplicitat de noms, vegeu OC.¹⁴

Ramastué (1338).

Rañín: *Ranín* (693).

Renanué (166).

Ribagorça: *Ribagorça* (476), *El Condado de Ribagorça* (466), *Ribalgorsa* (361). Malgrat trobar-se ells mateixos al comtat de Ribagorça, els habitants de les Païls solien donar el nom de *Ribagorça* a les terres baixes del comtat. Així el Consell de les Païls indica que qui necessite vi que *lo se faça bindre de Ribagorça* (321) i els clararis consignen que hom va *enta Ribagorça* (237, 265, 292, 313...) i en ve, en torna i n'arriba (014, 119, 134, 265, 283, 292, 833, 926...). Ribagorça s'entén també com l'administració del comtat a Benavarri, i així fan constar que *A de satisfaser Ribalgorsa a los de las Païls en cada un ayo, digo* — X S (361). Semblen distingir entre forasters, entesos com a gent de fora del comtat, i ribagorçans, sense identificar-se, però, amb aquests darrers (014).

Ribera (1084).

La Ribera la defineixen així: *a buscar lo bino [...] per tota la Ribera en fins a Graus y en la Fueba de Tierantona en fins a Muro* (237). Sembla que els traginers baixaven per les Ares cap a buscar l'Isàvena i seguien per Roda i Llaguarris (1223) fins a trobar l'Éssera cap a Graus i, fins més enllà del comtat, a la Fova i Muro.

Roda (073).

La Poble de Roda (791).

El Ru: *O Run* (0211), pròpiament *Orrun*,¹⁵ *del Run* (1076).

Plan de Sala, vegeu a *Espès de Jos*.

Sant Adrià, vegeu a *Sant Feliu*.

¹⁴ OC, vi, 332-333.

¹⁵ *Ibidem*, 438b3-16.

Sant Esteve: *Sent Istebe* (313).

Sant Feliu (070).

Sant Adrià: *Sant Adrjà* (08), *la caritat de Sent Adrià* (567), *a la profesó de Sant Adrjà* (0147), *la bèstia que porta la probesió per a Sant Adrjan* (7). Ermita actualment arruïnada on s'anava en professó i es feia caritat.

Sant Just, vegeu a *Urmella*.

Sant Martí: *Sen Martí* (045).

Sant Orenç: *Sent Orens* (1059).

Saünc: *Saün* (0185), *Sauny* (705). És usat com a antropònim.

Santa Mora (932).

Selva de Domingo, vegeu a *Espès de Jos*.

Senet (045).

Senyiu: *Senju* (047), *Sen Pere la Bal Se[n]ju* (283), *Sen Pere Bal Senju* (48), *Siniu* (224).

Serradui: *Saraduj* (1006), *Sadaruy* (283).

Lo Pont de Serradui: *Lo Pont de Saraduj* (1068).

Sessué: *Sesué* (166).

Casa Ribera (787).

Sirès: *Sirès* (1006), *Serès* (1042).

Siscar (609).

Lo Soler: *al Soler* (807).

Sopeira (16).

Sorita (572), usat com a antropònim.

Sos (785).

Taüll: *Taül* (427).

Tolva: *Tolba* (67).

Torbó: *la caritat de Torbó* (87), *lo Dimars de Pascoa que anaren a Torbon* (418), *anaren a Torbó per debosió* (653). En citar *Torbó* als manuscrits hom no es refereix al massís sinó a l'ermita de les Ares, on feien caritats i hi anaven sovint, i que només citen com a tal en una sola ocasió, quan *anaren a buscar los sinbres a Nuestra S[enyo]ra de las Aras* (876).

Torrelabat: *Torelabat* (1033).

Llosques de Tresserres, vegeu *Llosques*.

La Torre de la Ribera: *La Tore de la Rjbera* (071).

Toruella (927).

Urmella: *Vrmela* (709).

Església de Sant Just i Pastor i antic monestir d'Orema: *San Jus* (1031), *Sant Jost* (1132), *Sant Juste* (1030).

Sant Valeri: *San Balerj* (058).

Vallabriga: *Balabriga* (0146).

Verí: *Berí* (070).

Vilacarle: *Bilacarli* (1320), *Billacarle* (1250).

Vilaller: *Bilaler* (1300), *Bilarler* (265).

Vilanova: *Bilanoba* (0129).

Les Viles de Turbó: *las Bjlas de Torbó* (0154), *Las Bilas de Torbon* (967), *Las Bilas* (162).

Visalibons: *Bisalibons* (1065).

Viu: *Biu* (143).

7.1.6. Topònims no localitzats

Barco: *doné a Gaume Güeri com anà enta Barco* (313), *lo dia q[ue] los soldast anaren enta Barco* (316).

Barlan: *anaren a Santistebe, a Barlan, de los sensals de Macià* (316). És més probable que siga un antropònim.

El lloc de Molsera: *del loc de Molsera* (383).

7.2. Antroponímia

7.2.1. Noms

Recullo ací tots els noms portats per persones, noms que pertanyen sense excepció al santoral, així com els de les advocacions d'esglésies i capelles i els de la divinitat, marededeus i sants, usats especialment com a forma de datació. En els noms dobles queda el dubte de si ho són realment —com semblen ser-ho *Pere Goan de Larui* (68), *Pere Antoni Reals* (88), *Joan Fransisco Ascon* (812), *Juan Antoni Espanol* (1059), *Joan [An]ton Pelisé* (1260)...—, o si el segon es fa servir com a cognom, com possiblement siga en *Pedro Domec* (075) o *Fransisco Fortúnio* (1302) o potser *Bernat Goan* (4). Els registro com a noms simples, i en casos dubtosos també com a cognoms.

7.2.1.1. Noms de dona

Àgata: *Senta Àgata* (045), *Senta Àdega* (7).

Agnès: *Agnès* (1237), *Annès* (1237) —usats com a cognom—, *Agneta* (1148).

Agustina: *Agustina* (505), *Agostina* (132), *Gostina* (23).

Aldonça: *Aldonsa* (401).

Amada (190), pres del nom del marit o de la casa.

Anna: *Acna* (401), *Sent[a] Ana* (220).

Antònia: *Antona* (429), *Tona* (876).

Apolònia: *Sent[a] Polònia* (950).

Ares: *Nuestra S[eny]ora de las Aras* (876).

Ascensió: *Ansensió* (050).

Bàrbara: *Bàrbara* (871), *Bàrbera* (401).

Caterina: *Caterina* (231), *Catarina* (34), *Catrina* (70), *Catalina* (401).

Cebriana: *Sepriana* (577), *Sipriana* (979), *Seprina* (577).

Cecília: *Sesília* (401).

Dorotea: *Dorotea* (1335).

Elionor: *Leunor* (401).

Esperança: *Esperansa* (166).

Guillema: *Gileuma* (289).

Isabel: *Hisabel* (401), *Gisabel* (401).

Joana: *Joana* (763), *Juaneta* (1159).

Julita: *Santa Gulita* (7), *Santa Golita* (66), *Senta Yorita* (232).

Justa: *Senta Gusta* (66).

Llinars: *N[ostr]a S[eni]ora de Linares* (510).

Llúcia: *Senta Lúcia* (010).

Magdalena: *[Santa] Madalena* (189).

Margarida: *Margalida* (401).

Maria (02).

Pietat: *Nostra Senyora de Pyetat* (190).

Pilar: *Nuestra Señora del Pilar* (848).

Quitèria: *Senta Quitèria* (7).

Ramona (1271).

Roser: *Nostra Señora del Roser* (950).

Rufina: *Senta Rafina* (0123).

Vicenta: *Bicenta* (827), pres del nom del marit.

7.2.1.2. Noms d'home

Adrià: *Sant Adrijà* (08), *Sent Adrjan* (366).

Agustí: *Agostí* (0165) —usat com a cognom—, *Gostí* (041), *Costí* (445), *Agostín* (509).
Vegeu *Justí*.

Amat (234), usat com a cognom.

Andreu: *Andreu* (1248), *Andereu* (676), *Endreu* (841), *Andreo* (1221), *Andrés* (1287),
André (897).

Antolí: *Sen Antolí* (1004), usat com a cognom.

Antoni: *Antoni* (129), *Anton* (017), *Antònio* (996), *Tònjo* (055), *Toni* (21), *Tonico* (1104).

Arnau: *Arnau* (0153), *Arnal* (019).

August: *Augusto* (921).

Aventí: *Sant Abentj* (055), usat com a cognom.

Baldiri: *Sant Balbiri* (208).

Baltasar: *Baltasar* (702).

Bartomeu: *Sen Bortomev* (66), *Bortolomeu* (010), *Sen Mortolomeu* (1003).

Berenguer: *Berenguer* (011), *Beringer* (505), *Bringer* (011), *Brengir* (445), *Belenguer*
(1289), *Berengel* (17), *Bringeret* (909), *Bringerot* (839).

Bernabeu: *Sent Bernabeu* (7).

Bernat: *Bernat* (799).

Bertran: *Bertran* (01), *Betrà* (012), *Betranet* (190).

Blasi: *Sent Blasi* (376), *Sent Blas* (85).

Cebrià: *Seprian* (379), *Siprian* (893).

Climent: *Clement* (1045), *Sant Clem* (0128).

Crist: *Corpo Crist* (019).

Cristòfol: *Cristòbal* (951), *Cristòbel* (1227).

Domènec: *Domec* (075) —usat com a cognom—, *Domingo* (061), *Domego* (20) —usat com a cognom—.

Eloi: *Sent Aloj* (700).

Esteve: *Estebe* (485), *Sent Istebe* (219), *Hesteben* (698).

Evangelista: *Sant Abangeljsta* (0155).

Felip: *Felip* (839), *Filip* (832), *Phelipe* (1289).

Feliu: *Sant Feliu* (070), *Sen Filiu* (1320).

Ferran: *Ferando* (1204).

Fortuny: *Fortúnio* (1302).

Francesc: *Fransès* (307), *Fransisco* (165).

Gaspar: *Gaspar* (422).

Gastó (950).

Gerard: *Girart* (316), *Giralt* (160).

Gil: *Gil* (700), usat com a cognom.

Ginís: *Sen Gjnés* (0127).

Gonçal: *Gonsalbo* (016).

Gregori: *Sant Gregori* (1242).

Guillem: *Gilem* (748), *Guilèn* (961), *Gilamet* (510), *Giamó* (767), *Giamon* (767), *Gjlamjc* (0170). Observeu *Gjlem-Arnau*, *Gjlem-Arnal* (0153).

Isaac: *Hisac* (639).

Jacint: *Jasinto* (1024), *Sasinto* (1045).

Jaume: *Gaume* (7), *Jayme* (401), *Gaumet* (934), *Jame* (916), *Santiago* (840).

Jeroni: *Gironi* (706), *Girònim* (64), *Jerònim* (563), *Jerònimo* (700).

Jesús: *Jesús* (7).

Joan: *Joan* (011), *Juan* (1059), *Jon* (01), *Jun* (1102), *Jan* (834), *Joanet* (510), *Yoanete* (23), *Guanot* (316), *Joanote* (0115), *Goanico* (73), *Juanico* (1139), *Yunico* (116), *Janolo* (852), *Ihoanolo* (016).

Jordi: *Jordi* (082), *Jorgi* (034), *Borgi* [...] *Gorgi* (220), *Jorge* (705).

Josep: *Jusep* (1182), *Jusepe* (1115), *Jusé* (1250), *Pepet* (1327).

Julià: *Gulià* (30).

Just: *San Jus* (1031), *Sant Jost* (1132), *San Gus* (1211), *Sant Juste* (1030).

Justí: *Justí* (997), *Gustí* (1001). Vegeu *Agustí*.

Llorenç: *Lorens* (767), *Lorent* (0167).

Lluc: *Sent Lluch* (056), *Sant Lucas* (484), *Lucas* (132).

Lluís: *Loís* (049).

Macari: *Sent Macari* (609).

Macià: *Macià* (011), *San Masiàs* (510), *Masian* (081).

Mamers: *San Mamés* (0113).

Marc: *Sant Marc* (029), *Marcet* (748), *Marquó* (0160).

Marçal: *Sen Marçal* (224), *Marçal* (997).

Martí: *Martí* (025), *Martín* (098).

Mateu (045).

Miquel: *Miquel* (722), *Miquele* (631), *Miqualet* (045), *Micaló* (447), *Micalot* (943), *Miguel* (787).

Miró (509).

Montserrat: *Monsarat* (021).

Nadal (1038).

Nicolau: *Micolau* (1011), *Colau* (1011).

Oliver: *Holiber* (486).

Orenci: *Sent Orens* (1031), usat com a cognom i topònim.

Pasqual: *Pasqual* (010), *Pascoal* (44).

Pau: *Pauet* (0138).

Pere: *Pere* (024), *Sent Per* (756), *Pedro* (070), *Peder* (702), *Pedero* (406), *Pero* (069), *Pe Yuan* (217), *Peret* (1320), *Peric* (1131), *Perico* (265), *Perot* (511), *Pirot* (395), *Peirot* (587), *Peron* (1212).

Quirze: *Sent C[i]llez* (0113), *Santa Quelita* (7), *Querite* (232), *Senta Quirita* (878). El fet de celebrar-se la festa d'aquest sant el mateix dia (16 de juny) que la de santa Julita ha provocat segurament la confusió de gènere.

Ramon: *Ramon* (021), *Aramon* (1118) —forma gascona de *Ramon*—,¹⁶ *Ramonet* (045), (195), *Ramonico* (1162).

¹⁶ Vegeu Rohlf's (1970), § 465.

Romeu (1024).

Salvador: *Salbador* (078).

Sebastià: *Sabastià* (016), *Sabastian* (998).

Serni: *Sant Cerni* (033), *Sen Serni* (786).

Simó: *Simó* (331), *Simon* (353).

Toribi: *Toríbio* (1018).

Valeri: *Sant Balerj* (03).

Vicenç: *Sent Bisents* (7), *Bisent* (87).

Victorià: *Bitorià* (999), *Biturian* (1330).

Vidal (018).

7.2.2. Cognoms

En general només es feia servir un únic cognom: *Maria Güeri* (429), *Andreu Molas* (1164), *Ihoan Pont* (045), *Antoni Font* (0153)... En els comptats casos quan n'apareixen dos, segurament el segon no és pròpiament cognom, sinó que al·ludeix al nom de la casa, com en *Joan Saiüny* [E]spaniol (705), de casa Espanyol d'Alins, o *Andreu Solana de Rins* (370), de la casa de Rins, o a alguna altra circumstància: *Bernat Begé, sabatero* (1001), que també hauria pogut transcriure *Bernat Begé Sabatero*. Quan els noms de dues o més persones, que solen ser parents, coincideixen, s'afegeixen adjectius com *vell, jove, menor, major, mitjà, senior*: *Joan Feràs, migà, [...]* *fil de Joan Feràs, lo bel [...]* *Joan d'Espès, major* (078), *Joan d'Arcas, lo jobe* (030), *Antoni Amat, menor* (129), *Yuan Palomera, senior* (311)...

Les construccions nom + *de* + cognom no solen correspondre a denominacions fixes sinó a creacions ocasionals dels escrivans i notaris, que afegeixen al nom de la persona en qüestió el nom o cognom de parents seus, el nom de la casa o el de la localitat d'on procedeix. Són exemples com *Nadal de Betranet* (073), *Bernat de Gostí* (70), *Catrina de Costa* (70), *Maria de Gotart* (845), *Ramon d'Antona* (877), *Agneta de Bisèn* (1148), *Biturian de la Ramona* (1271), *Maria de Yuan Porter* (199), *Maria de lo Sastre* (047), *Bortolomeu de Jhoan Porter* (010), *Salbador de Hobjs* (078), *Lloba de Señiu* (934), *Pere Goan de Ardanui* [...] *Pere Goan de Larui* (68), *Goan d'Àger* (166)... Aquestes circumstàncies s'indiquen en alguns casos expressament amb la fórmula nom + *àlias* + nom: *Pere Costa àlias Palasí* (03), *Margalida Seneta àlias de Joan Reals de Soyls* (401), *Margalida de Sen, àlias de Morango* (401), *Brjnger Arquas, àlias Casós* (0165)...

De vegades es feminitza el nom del marit: *la Joan Portera* [...] *la Puntarona* [...] *la Boroça* (843), *la Costessa* (843), *la Gotarta* (24)...

És relativament freqüent l'ús de sobrenoms. Se solen referir a qualitats de les persones: *lo Negro* (012), *lo Pigatoso* (1045), *lo Barbut* (396), *lo Calbo* (997), *lo Sordo*

(0105), *lo Mancuro* (1060), *lo Bastart de Palasí* (043)... N'indiquen la procedència geogràfica: *la Denuya* (401), *Yuan lo Gascó* (359), *lo Gistabino* (892), *lo Catallà de Alins* (1249), *lo Gabago d'Espès* (312)... o la professió, real o suposada: *Lo Cassero* (930), *lo Frare* (401), *lo Ferero de lo fero* (993), *lo Sabatero* (999), *lo Saralero* (1011), *lo Estudian de Sarado* (840), *lo magniffch Pere Porter, molinero de Eli[n]s* (0109), *Joan Gil, sastre de Bilarrué* (971), *Joan Reals de Soïls, escribano de las bjla de las Paüls* (0153)... Hi ha casos, prou freqüents, quan la professió o el càrrec esdevé un títol que precedeix —i també de vegades segueix— el nom o el cognom: *lo senyor bjsbe de Leyda* (0109), *del senyor compte de Ribagorça* (0153), *lo rector de Morielo* (265), *lo priyor de Sant Juste* (1030), *miser Castro* (573), *lo capitan Marano* (1068), *lo notari Gironça* (997), *lo síndico Castan* (702), *mestre* —sovint de cases— *Onet* (283), *mestre Gavme bengí am dos mestres de Areny per l'obra del molino* (166), però també *lo fustero, mestre Joan de Pardinela* (094), *messe Betran d'Ensio, mo[li]nero* (160), *del magniffch senyor Salvador Gjlem Arnal de Denuj, infansó* (0153)... Purament títols són els mots *mosèn* o *mosènyer*, aplicats tant a eclesiàstics —*lo senior rector mosèn Juan* (1065), *mosènie Sent Pere* (382)...— com a laics —*mosèn Andrés* (1045), *mosèn Espaniol* (1045)—, i també *comare*, *compare*, *don*, *honorable*, *honrat*, *il·lustre*, *magnífic*, *reverend*, *reverenda/reverendíssima senyoria*, *senyor*...: *comare Juana de lo Bayle* (081), *compare Carera* (087), *don Pedro [...] don Gaimo* (950), *lo honorable Yoan Rials* (09), *lo honrat Joan Palàs de Sant Feliu* (0153), *a l'il[u]stre señor, el señor Joan Espaniol* (197), *al magniffch Joan Piquera de Sant Pere* (0109), *al reberent mosèn Andreu Feràs* (078), *Reberenda Sinorria [...] Reberendíssima Sinoria* [s'aplica al bisbe de Barbastre] (486), *lo senior Andereu [...] al senió Hespaniol* (673)... En alguns casos hi ha acumulació de títols: *lo senyor mosèn Pascual de Arcas* (094), *del senyor don Martj* (069), *el senyor mosèn Martj* (099), *lo reberent senyor Anthonj de Gorgi de Sant Feliu* (070), *del reberent senyor mosèn Antoni Font* (0153)...

Abadia, vegeu *Badia*.

Abat (09).

Àger (166).

Agnès: *Agnès* (1237), *Annès* (1237).

Aguilar: *Aguillar* (991).

Agustí: *Agostí* (0165), *Gostí* (0124).

Algaió (085).

Algelnàs (160).

Alins (010).

Almaçora (876).

Almenar (1045).

Alom, vegeu *Om*.

Alòs (680).

Amado (989).

Amat (09).

Ansúils, vegeu *Ensuíls*.

Antolí, vegeu *Santantolí*.

Anton (03).

Antona (877).

Aran (934).

Arasan (509).

Arcas (194).

Ardanui (893).

Ardoné: *Arduané* (359).

Arnal (748).

Arpaió: *Arpayó*, *Arpayon* (265).

Ascon (1000).

Aventí, vegeu *Santaventí*.

Badia: *Badija* (919), *La Badia* (1334).

Bara/Barra: *Bara* (427).

Barbarrossa: *Barbarosa* (392).

Barberà (021).

Lo Barbut (396).

Bardaixí: *Bardaxí* (890), *Bardayxín* (756).

Barlan (316). Podria ser també un topònim.

Lo Baró: *lo Baró* (573), *lo Baron* (573).

Barravés: *Barabés* (011).

Batlle: *Baile* (011).

Bau (67).

Benasc (265).

Benavarri: *Benabarj* (03).

Benavent: *Benabent* (265).

Benifons (934).

Beranui (361).

La Beranuia (510).

Berenguer: *Berengel* (17).

Bertranet: *Betranet* (073).

Besa (307).

Besans (224).

Blanc (1226), **Blan** (1231).

Blasco (011).

Bodi (841).

Boil, Boils: *Boyl* (051), *Buil* (013), *Boils* (165).

Bonansa (750).

Bonet (961).

Boneu: *Boneu* (771), *Boneo* (787).

Borau (1041).

Bord, vegeu *Enbord*.

Bordes: *Bordas* (1042).

Borroc: *Boroc* (706).

La Borroca: *La Boroca* (718).

Lo Botiguero: *Lo Botigero* (0135).

Bros (383).

Las Buinescas (706).

Butxaca: *Bogaqua* (0187).

Lo Cabalero / Lo Cavallero: *lo Cabalero* (187).

Calassanç: *Calasans* (841).

Lo Calbo (038).

Calero (1296).

Cambra (963).

Campo: *Canpo* (467).

Canals (765).

Capdecasa: *Cabdecassa* (838).

Capdevila: *Capdebilla* (1235).

Capella: *Capela* (709).

Capità (082).

Carbonell: *Carbonel* (0129).

Carrera: *Carera* (24).

Casanova: *Casanoba* (1022).

Casany (0191).

Lo Casero: *Lo Cassero* (930).

Casós (020).

Casquet (1161),

Castanesa (509).

Castany/Castan: *Castayn* (0173), *Castani* (68), *Castan* (702), *Gastan* (1090).

Castarlenes: *Casterlianas* (289).

Lo Castell: *Castel* (03), *del Castell* (1000), *Caster* (316).

Lo Castellano: *Lo Castelan* (133), *Lo Castelano* (133).

Castellet (827).

Castelló: *Casteló* (293).

Castellot: *Castelot* (114).

Caster, vegeu *Castell*.

Casterner: *Castarner* (509).

Castilló: *Castiló* (1139).

Castro (573).

Castrociut: *Castrosit* (748).

Lo Català: *Lo Catallà* (1249), *Lo Calatà* (1197).

Lo Cavallero, vegeu *Lo Cabalero*.

Cercós: *Sercós* (220).

Cerer: *Lo Serer* (0124).

Cierco (226).

Cirera: *Sirera* (0115).

Lo Coixet: *Lo Cojget* (1042), *Lo Coset* (1024).

Colau (814).

Colls: *Cols* (0191).

Conill: *Conjl* (028).

Consola, o més probablement *Cònsola* (935).

Lo Coquilles: *Lo Coqilas* (504).

Corçà (86).

La Cordera (1318).

Cornell: *Cornel* (1168).

Corral: *Coral* (841).

Costa (23).

La Costesa (843).

Costor (1288).

La Creu: *La Creu, La Crus* (366).

Cuera, vegeu a *Qüera*.

Cunyat: *Cunat* (1022).

Curós/Currós: *Curós* (791).

Degella/Degela/Deguella/Deguela, vegeu *Gella*.

Delmàs (1039).

Delom, vegeu *Om*.

Delpí, vegeu *Pi*.

Delriu, vegeu *Riu*.

Denui: *Denuj* (197).

La Denuia: *La Denuya* (429).

Domec: *Domec* (075), *Domego* (20).

Dos: *Dos* (20), *Doz* (990).

Druí: *Druj* (999).

Dubes: *Dubas* (638).

Duran (769).

Eixea (?): *Eyxela* (231), *Ecsela* (217), *Eisela* (173), *Isela* (173), potser també *Idela* (231).

Enbord: *Henbort* (680).

Ensio (161).

Ensuïls: *Ensoïls* (0165), *Ansuïls* (1022).

Les Eres: *Las Eras* (1004).

Escala (1004).

Escallar (852).

Escaner (919).

Escrivà: *Escribà* (934).

Escui (509).

Esmir (726).

Espada (768).

Espades: *Espadas* (758).

Espanyol: *Espanjol* (038).

Espès (768).

Estiu (787).

Lo Estudiant (190).

Fades: *Fadas* (045).

Lo Fasset: *Lo Faset* (1330), *Lo Fasit* (1242).

Faura (803).

Feliu, vegeu *Santfeliu*.

Ferrando: *Ferando* (1204).

Ferràs: *Faràs* (073), *Feràs* (078).

Ferrer: *Ferrer* (930), *Ferero* (01).

Lo Ferrero: *Lo Ferero* (995).

Ferris/Ferrís: *Feris* (1343).

Ferro: *Fero* (197).

Figuerola: *Figerola* (031).

Filus (505).

Font (0153).

Fontdevila: *Fondevila* (081).

Fontjanina: *Fonjanina* (977).

Forga (1115).

Fortunyo: *Fortúnio* (1302).

Franc (427).

Francès (1030).

Francino (017).

Lo Frare (841).

Fresquet: *Frescet* (750).

Furony: *Furoni* (1221).

Fuster (1237).

Galbany: *Galbany* (01).

Galino (1300).

Gallard: *Galart* (1313).

Garcés: *Garsés* (765).

Garcia: *Garsia* (675), *Carcija* (911).

Garidó/Garrido: *Garido* (848).

Garús: *Garús* (073), *Garust* (950).

Lo Gascó (359).

Gastó (950).

Gavardingo: *Gauardingo* (1316). És mot de lectura insegura.

Gavàs, Lo Gavàs: *Gabàs* (190), *Lo Gabàs* (0160).

La Gavasa: *La Gabasa* (589).

Lo Gavatxo: *Lo Gabago* (316).

Gela/Guela/Gella/Guella: *Degela* (401), *Gela* (718).

Gil (971).

Ginés, vegeu *Santginés*.

Girald: *Giralt* (510).

Girart (316).

Giron: *Chiron*, *Cheron* (1223).

Gironça: *Gironsa* (1024).

Gisèn (510).

Gistau (467),

Lo Gistavino: *Lo Gistabino* (892).

Los Goios: *Los Goyos* (771).

Gonçalvo: *Gonsalbo* (0116).

Gorgoli (594).

Gorise (995). Lectura insegura.

Got (1001).

Gotart: *Gotart* (071), *Cotart* (505), *Gutart* (098).

La Gotarta (24).

Lo Gran (020).

Graus (924).

Grist: *Erist* (1168).

Gros (1278).

Guaient: *Guajente* (917).

Guàrdia (1018).

Guart (991). És ben possible que es tracte d'un nom comú. Vegeu també *Quart*.

Güerri: *Güeri* (429), *Goerj* (045), *Guri* (292).

Guilera: *Gilera* (1000).

Guillamic: *Gjlamjc* (0170).

Guillem-Arnau: *Gjlem-Arnal* [...] *Gjlem-Arnau* (0153).

Herbera (04).

La Hereva: *La Hereba* (351).

Hospital: *Hospital* (760).

Hostet (0132).

Idela, vegeu *Eixea*.

Iscles: *Hisclas* (858).

Isela, vegeu *Eixea*.

Jacó (?): *Jagó* (1092), *Gacó* (1130), *Gachó* (1152), *Gaquó* (1092).

Joan (4).

Joanollo: *Joanollo* (099), *Janolo* (852).

La Joanportera: *la Guanportera* (990).

Joco: *Yoco* (67).

Joero/Joerro: *Joero* (055).

Juarré: *Juaré* (1190).

Julia: *Gulià* (30).

Labadia, vegeu *Badia*.

Labori (089).

Lacreu, Lacrús, vegeu *Creu, Crus*.

Lamola, vegeu *Mola*.

Lamora, vegeu *Mora*.

Laplaça, vegeu *Plaça*.

Laplana, vegeu *Plana*.

Larriba, vegeu *Riba*.

Laseras, vegeu *Eras*.

Lasquarri: *Lascuare* (1345).

Lastanosa (0191).

Latorre, vegeu *Torre*.

Lete, Leti (1333).

Llaguarris: *Laguares* (1298).

Llagunes: *Lagunas* (950).

Llanera: *Lanera* (1009).

Llanes: *Lanas* (401).

Lo Llargo: *Lo Largo* (68).

Lo Llaró: *Lo Laró* (1045).

Llarrui, vegeu *Rallui*.

Llert: *Lert* (1001), *Lerte* (1211).

Lliri: *Ljrj* (049), *Lire* (0152) —podria ser un topònim—, *Liri* (1258).

Lloba (934).

Llopes: *Lòpest* (045).

Llorenç, Llorent: *Lorens* (307), *Lorent* (0167). Vegeu també *Santllorenç*.

- Lluçars:** *Lusàs* (852).
La Lluerna: *la Luerna* (395).
Lluís: *Loís* (918).
Lombes: *Lonbes* (16).
Lopont, vegeu *Pont*.
Luselles i variants: *Luselas* (718).
Macer: *Maser* (211).
Macià, vegeu *Santmacià*.
Magarrofes: *Magarofas* (1065).
Maïor: *Mayor* (700).
Malgaret (876).
Lo Mancurro, Lo Mancurret: *Lo Mancuro* (1060), *Lo Mancuret* (1106).
Marcolla/Marçola: *Marcola* (1324).
Maria, vegeu *Santamaria*.
Marias (845).
Marquès (051).
Marrano: *Marano* (1069).
Marro: *Maro* (510).
Martí, vegeu *Santmartí*.
Mas, vegeu *Delmàs*.
Mateu (071).
Matosa (510).
Lo Meano (1084).
Menges (1004).
Menos, Menós (1304).
Merli: *Merly* (359).
Lo Metge: *Lo Mege* (676).
La Metgessa: *La Megesa* (761).
Miller: *Miler* (1238).
Millors: *Milós* (706).

Lo Minyó: [L]o *Menió* (20).

Miralpeix: *Miralpeis* (166).

Miró (509).

Mola: *Molla* [...] *la Mola* (1237).

Moles: *Molas* (1287), *Moles* (1248).

Lo Molinero (13).

Monesma (289).

Monrós (351).

Montanui: *Montanuy* (0170).

Montfort: *Monfort* (1001).

Montgai: *Mongaj* (989).

Mora (1168), *La Mora* (565). Vegeu també *Santamora*.

Moran (1007).

La Moranxa: *La Moranga* (916).

Moranxo: *Morancho* (01).

Morell: *Morel* (224).

Morella: *Morela* (24).

Morera (163).

La Mossona: *La Mosona* (1340).

Muconi (1068). Es pot llegir *Muconi*, *Mucony*, *Mussoni*, *Mussony*, *Musoni*, *Musony*.

Mur (918).

Múria: *Mòria* [...] *Múria* (577).

Navarri: *Nabarj* (078).

Lo Negro (012).

Negüé: *Negüé* (1136), *Negé* (791). Vegeu Saura (2008), p. 183.

Nerill: *Neril* (950), *Niril* (1190), *Naril* (1211).

Noals (510).

Nogueró: *Nugeró* (1212).

Oliver: *Holiber* (486).

De l'Om: *De l'Om* (386), *A l'Om* (294, 330).

Onet (283).

Orenç, vegeu *Santorenc*.

Ortís (1084).

Ovís: *Hobjs* (078).

Pac: *Pag* (1118), *Peg* (1118). Els portadors d'aquest cognom són *pare j filo* (1118). Semblen ser gascons. No es pot excloure que es diguen *Pec*.

Palací: *Palasí* (03), *Palasín* (406), *Palasinet* (056).

Pallars: *Palàs* (1258).

Palomera (957).

La Paqueta (1322).

Lo Paraire: *Lo Perayre* (1195).

Lo Paratge: *Lo Parage* (016).

Pasqual (011).

Lo Pastor (25).

Pec, vegeu *Pac*.

Peirot (587).

Lo Pellisser: *Lo Peliser* (1084), *Lo Pilicero* (1058).

Pena (1277).

Pena-roia: *Pena-roya* (25).

Penella: *Penela* (1345).

Pepet (1327).

Perafita (0169).

Pere, vegeu *Santpere*.

Peret (1320).

Peric (1045), *Perico* (265).

Peris: *Peris* (841), *Pèriz* (851).

Pero/Peró: *Pero* (841).

Del Pi (950).

Lo Pigatoso: *Lo Pigatoso* (1045), *lo Piquatoso* (1084).

Pilzà: *Pilsan* (509).

Piquer (1171).

Piguera: *Piguera* (217), *Piguere* (67).

Plaça: *Plaza* (1126), *la Plaça* (87).

La Placessa: *La Plasesa* (1334).

Plana: *Plana* (098), *La Plana* (1258).

Las Pobilles: *Las Pobilas* (163).

La Pobla (680).

Pociello: *Posielo* (756).

Pont: *Pont* (045), *lo Pont* (639).

Pontarró: *Pontaró* (051), *Puntaró* (48), *Puntaron* (420), *Pontaron* (01).

La Pontarrona: *La Puntarona* (610).

La Pontera (1159).

La Poqueta: *La Poceta* (1089), *la Poceta* (1280).

La Porquera (1102).

Portella: *Portela* (131).

Porter (748).

La Joanportera, vegeu a *Joan*.

Pueio: *Pueio* (767), *Pueo* (316).

Pui (580).

Puial: *Lo Puial* (924), *Puial* (058).

Puio/Puíó (265).

Puiol: *Pujoll* (882).

La Quadra (449).

Lo Quart: *Lo Quart* (393), *Lo Guart* (420).

Queixigar: *Queirar* (1212).

Qüera: *Güera* [...] *Cuera* (265), *Cugera* (565).

Quintana (129).

Quirós (1201).

Quitèria, vegeu *Santaquitèria*.

Quixal: *Quixall* (876), *Guixal* (876).

Lo Racó (28).
Lo Rallo: *lo Ralo* (876).
Rallui: *Ralui* (1132), *Larui* (1059).
La Ramona (1271).
Ramonet (914).
Lo Rasco (145).
Rasó/Raso: *Raso* (401).
Reals/Rials: *Reals* (01), *Rials* (07).
Lo Rei: *Lo Rey* (748).
Renanué (316).
Rials, vegeu *Reals*.
La Riba (343).
Ribera (1084).
Rins (966).
Riquet/Riguet: *Riquet* (831), *Riguet* (843).
Riu / Del Riu: *Rriu* (876), *lo Riu* (1301), *Rio* (1254).
Roda (1024).
Roi: *Roy* (045).
Lo Roser (965).
Lo Rosó / Lo Rosso (1060, 1011).
Lo Rué (871).
Lo Rullo: *Lo Rrullo* (876).
El Run (1076).
Lo Sabatero (0112).
Sacasa (223).
Sala (533).
Salinas (1007).
Sallent: *Salent* (1038).
Sanglàs, vegeu *Senglars*.
Sansolet (1053).

- Santamaria** (1301).
- Santamora:** *Sentamora* (1308).
- Santantolí:** *Sentantolí* (1004).
- Santanulla:** *Sentanula* (1103).
- Santaquitèria:** *Sentaquitèria* (877).
- Santaventí:** *Sentaventí* (021).
- Santfeliu:** *Senfiliu* (1320).
- Santginés:** *Sentginés* (0127).
- Santllorenç:** *Senlorèn* (1009).
- Santmacià:** *Sant Masiàs* (510).
- Santmartí:** *Sentmartí* (019).
- Santorenç:** *Sentorens* (1031).
- Santpere:** *Senpere* (68), *Sentper* (756).
- Santserni:** *Santcerni* (033), *Senserni* (785).
- Santsimó:** *Santsimon* (1128).
- Santvaleri:** *Senbaleri* (1058).
- Saràbia** (73).
- Sarrado:** *Sarado* (989).
- Sarrat** (916).
- Sarroca:** *Saroca* (334). Pot ser topònim.
- Sastre / Lo Sastre:** *Sastre* (033), *Lo Sastre* (337), *lo Sartre* (811).
- Saünc:** *Saiüny* (705), *Saiün* (0159).
- Saura** (447).
- Sen** (401).
- Seneta** (401).
- Senglars:** *Sanglàs/Sanglís* (1024).
- Senís** (812).
- Senyiu:** *Seniu* (965).
- Serac:** *Serach* (0195).
- Serni**, vegeu *Santserni*.

Seròs (1131).

Serrac, vegeu *Serac*.

Lo Serrallero: *Lo Saralero* (1011).

Serrallonga: *Seralonga* (1018).

Serveto: *Serbeto* (876).

Sessué: *Sesué* (549), *Sesgüé* (1008).

Simó: *Simó* (331), *Simon* (353). Vegeu també *Santsimó*.

Sin (767).

Sinyol: *Siniol* (422).

Siscar (609).

Sobirà (494).

Solà (1039).

Solana (370).

Solano (289).

Soler (1113).

Som (680).

Sopena: *Sopena*, *Supena* (1223).

Sordo (1345), **Lo Sordo** (0105).

Soriguer, vegeu *Xoriguer*.

Sorita (572). Pot ésser només topònim.

Soro (1114).

Sorsa (208).

La Sosa (882).

Suïls: *Soyls* (392). Vegeu també *Ansuïls*.

Sunyol: *Siniol* (422).

Suse (367).

Tarragó: *Taragon* (758).

Taulac (401).

Taüll: *Taiil* (427).

Tedó: *Tedó* (0153, 1206), *Tedor* (1201).

- Teixidor:** *Teisidor* (24).
- La Teixidora:** *La Tisidora* (1120).
- Tero** (1166).
- Terradelles:** *Tarradellas* (890).
- Terrassa:** *Teraza* (950).
- Terrats:** *Terast* (975).
- Terrer:** *Taré* (283).
- Terruellas,** vegeu *Torrueles*.
- Tictac:** *Tictac* (962), *Ticatac* (934).
- Toló** (0170).
- Tona** (876), vegeu *Antona*.
- Tonera** (706).
- La Torre:** *La Ttore* (011).
- Torrecremada:** *Torecremada* (020).
- Torrelles,** vegeu *Torruelles*.
- Torrent:** *Torent* (401).
- Torrentet** (862).
- Torrents:** *Torents* (769).
- Torrera:** *Torera* (853).
- Torruella:** *Toruella* (697).
- Torruelles:** *Teruelas* (587), *Torrellas* (587).
- El Traginer:** *lo Traginero* (951).
- Trapero/Traperó:** *Trapero* (744).
- Troc** (767).
- Troget** (950).
- Urmella:** *Hurmela* (0160).
- Valeri,** vegeu *Santvaleri*.
- La Vall [de Lierp]:** *La Bal* (1201), *lo Balle* (995).
- Vallabriga:** *Balabriga* (1058).
- Valleta:** *Baleta* (619).

Vallmanya: *Balmana* (1258).

Lo Vallo: *Lo Ballo* (1007).

Veguer: *Begé* (1001), *Bagé* (1060), *Beger* (1251).

Veí: *Bej* (021).

Vellet: *Belet* (539).

Verí: *Berí* (085).

Vicent: *Bisèn* (1148), *Bisent* (573).

Vidal: *Bjdal* (018).

Vilafranca: *Bilafranca* (530).

Vilanova: *Billanoba* (1004).

Vilaplana: *Bilaplana* (429).

Vilarrué: *Bilaroé* (03).

Viles: *Bilas* (0185).

Visalibons: *Bisalibons* (1066).

Xico: *Gico* (1066).

Xoriguer: *Soriger* (157).

7.2.3. Noms de les cases

Reprodueixo ací els noms de les cases que actualment s'usen a l'antic territori del Consell de les Paüls i afegeixo el nom de les cases dels manuscrits quan s'escau. Molt sovint no se cita la casa però sí el nom: no consta *Casa de Borroc* però sí el cognom *Borroc*, per exemple.

7.2.3.1. Alins

Ca d'Ansuïlo: *Casa d'Ensoïls* (934).

Ca d'Antona.

Ca de Borroc.

Ca de Castellano: *Casa de lo Castellano* (1145).

Ca d'Espanyol: *Casa d'Espanol* (1145).

Ca de Gironi.

Ca de Moline(r).

Ca de Paquet.

Ca de Pasqual: *Casa de Pascoal* (447).

7.2.3.2. Arques: *La Casa d'Arcas*

7.2.3.3. Les Paüls o Sant Pere de les Paüls o la Vileta

Ca de l'Aiguat.

Ca del Banlle.

Ca de Bordes.

Ca de Carpinte(r).

La Casa Gran: *la Casa Gran* (1015).

Ca de Casale(r).

Ca de Caseta.

Ca de la Castejonera, amb pronunciació velar de la *j*.

Ca de Costa: *la Casa de Costa* (1243).

Ca del Farre(r): *Casa de lo Ferero* (1033).

Ca de Francho.

Ca de Fruto o Ca de Garreta.

Ca de Graus.

Ca de Juana, amb pronunciació velar de la *J*.

Ca de Juanporte(r) / Janporte(r): *la Casa de Joan Porter* (0111).

Ca de Julian.

Ca de Llúcia.

Ca de Martin.

Ca de Maties.

Ca de Micalet.

Ca de Minjo(r).

Ca de Padigüerri.

Ca de Palomera: *la Casa de Palomera* (1004).

Ca de Peró: *la Quasa de Peró* (1315).

Ca de Pllaça: *La Casa de Plasa* (1297).

Ca de Ramonet: *Casa de Rramonet* (914).

Ca de Rosalia.

Ca del Sabate(r).

Ca de Sabel.

Ca de Sidro.

Ca de Tixido(r).

Ca de Tonyet.

Ca de Vicen(t).

Ca de Vicente.

7.2.3.4. Rins: *La Casa de Rins*

7.2.3.5. Suils

Ca d'Anton: *Casa d'Anton* (914).

Ca de Baró: *Casa de Baró* (1011).

Ca de Carrera: *Cassa de Joan Carera* (961).

Ca de Casós: *Casa de Casós* (1038).

Ca de Juan d'Herbera.

Ca de Juanpalací: *Casa de Juan Pallaçí* (915).

Ca de Moranxo: *la Casa de Morancho* (1030).

Ca de Rials.

7.2.3.6. Vilaplana

Ca de Amat: *Casa de Amat* (1011), *la Tore de Amat* (429), *la Tor de Amat* (540).

Ca de Güerri: *Casa de Güerri* (914).

Ca de Moline(r).

Ca de Porte(r): *Casa de Porter* (934).

Ca de Rasco: *la Casa de lo Rasco* (1014).

Entre Vilaplana i les Paüls hi ha *Ca d'Eusèbia*.

7.2.3.7. Vilarrué

Ca de Betranet: *Ca de Betranet* (1162).

Ca de Bllasco: *Casa de Blasco* (915).

Ca de Mariano.

Ca de Palací: *Casa de Palasí* (1110).

Ca de Paratge.

Ca de Rafela.

Ca del Sastre: *Casa del Sastre* (283).

Ca de Tixidó.

INFORMADORS

Els meus principals informadors sobre el parlar i la toponímia de les Paüls han estat els següents, especialment Agustín Ariño y Joaquín Cereza:

De Alins: Joaquín Cereza, de Ca de Castellano.

De Sant Pere de les Paüls: Agustín Arinyo, de Ca de Padigüerri, i Nacho Espot, de Ca de Costa.

De Suïls: José Raluy, de Ca de Moranxo.

De Vilarrué: Francisco Grau junior, Francisco Grau senior, ambdós de Ca de Bllasco.

BIBLIOGRAFIA ESMENTADA

Badia i Margarit, Antoni M. (1962), *Gramática catalana*, Madrid, Gredos.

Blas Gabarda, Fernando, i Fernando Romanos Hernando (2008), *Diccionario aragonés: chistabín-castellano*, Zaragoza, Gara d'Edicions («Ainas», 12).

DB = Ballarín Cornel, Ángel (1978), *Diccionario del benasqués*, Zaragoza, La Editorial, 2ª ed.

DCECH = Corominas, Joan, y José Antonio Pascual (1980-1991), *Diccionario crítico etimológico castellano e hispánico*, Madrid, Gredos, 6 vols.

DCVB = Alcover, Antoni M^a, i Francesc de B. Moll (1988), *Diccionari català-valencià-balear*, Palma de Mallorca, Moll, 10 vols.

DECLC = Coromines, Joan (1980-1991), *Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana*, Barcelona, Curial, 9 vols.

DIEC = *Diccionari de la llengua catalana / Institut d'Estudis Catalans*, Barcelona, Edicions 62 / Enciclopèdia Catalana, 2007.

EBA = Nagore Laín, Francho (dir.) (1999), *Endize de bocables de l'aragonés següentes os repertorios lexicos de lugares y redoladas de l'Alto Aragón*, Osca, IEA («Ferramientas y Treballos», 2), 4 vols.

Farreny i Sistac, Maria Dolors (2004), *La llengua dels processos de crims a la Lleida del segle XVI*, Barcelona, IEC.

Gràcia Zapater, José Miguel, et al. (2007), «Per dir la verdat se perd l'amistat: un llibel difamatori de la Codoñera (Baix Aragó) del 1588», dins Artur Quintana i Font, *Xandra: estudis aragoneses de llengua e literatura / estudis aragoneses de llengua i literatura*, edició a cura d'Hèctor Moret, Calaceit, Associació Cultural del Matarranya / Fraga, Institut d'Estudis del Baix Cinca – IEA.

Haensch, Günther (2003), *Las hablas de la Alta Ribagorza (Pirineo aragonés)*, Zaragoza, Gara d'Edicions.

- Martín Duque, Ángel J. (1965), *Colección diplomática de Obarra (siglos XI-XIII)*, Zaragoza, IEP («Fuentes para la Historia del Pirineo», 4).
- Montoliu, Manuel de (1917), «Documents antics de Ribagorça», *Biblioteca Filològica de l'Institut de la Llengua Catalana*, 9, pp. 134-258.
- Mostolay, Chesús de (2007), *El aragonés en el Somontano de Barbastro: glosario de voces y expresiones*, Zaragoza, Aneto («O Chinipro», 1).
- Mott, Brian Leonard (2000), *Diccionario etimológico chistabino-castellano, castellano-chistabino*, Zaragoza, IFC.
- Nègre, Ernest (1990-1991), *Toponymie générale de la France*, Ginebra, Droz, 3 vols.
- OC = Coromines, Joan (1989-1997), *Onomasticon cataloniae: els noms de lloc i noms de persona de totes les terres de llengua catalana*, Barcelona, Curial, 8 vols.
- PA = Coromines, Joan (1990), *El parlar de la vall d'Aran; gramàtica, diccionari i estudis lexicals sobre el gascó*, Barcelona, Curial.
- Quintana, Guiomar (1988), *Das Leben in den Pyrenäen im 16. und 17. Jahrhundert anhand von Unterlagen der Gemeinde Les Paüls (Alta Ribagorça)*, Gernersheim, Diplomarbeit bei der Johannes Gutenberg Universität Mainz, Fachbereich Angewandte Sprachwissenschaft. [Es pot consultar a la Pfälzische Landesbibliothek de Speyer (RFA) i a la Parròquia de les Paüls].
- Quintana i Font, Artur (1976-1980 [1986]), «El parlar de la Codonyera. Resultats d'unes enquestes», *Estudis Romànics*, xxvii, pp. 1-253.
- Rohlf, Gerhard (1970), *Le gascon: études de philologie pyrénéenne*, Tubinga / Pau, Max Niemeyer, 2^a ed.
- Saroihandy, Jean-Joseph (2005), *Misión lingüística en el Alto Aragón*, edició i estudi d'Óscar Latas, pròleg d'Artur Quintana, Zaragoza, Xordica («Cuadernos Jean-Joseph Saroihandy», 5).
- Saura Rami, José Antonio (2003), *Elementos de fonética y morfosintaxis benasquesas*, Zaragoza, IFC / Gara d'Edicions.
- (2008), *Los nombres y la tierra: estudio onomástico de Eriste, Sahún y Eresué (valle de Benasque, Ribagorza)*, Zaragoza, PUZ / Xordica («Cuadernos Jean-Joseph Saroihandy», 6).
- Terrado Pablo, Javier (2001), *Toponimia de Ribagorza. Municipio de Arén*, Lleida, Milenio («Toponimia de Ribagorza», 2).